

VZDĚLAVACÍ  
KNIHOVNA KATOLICKÁ.

---

---

POŘÁDAJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH a Dr. ANT. PODLAHA.

—•• Se schválením ••—

nejd. kníž. arc. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 čís. 4884

---



SWAZEK XXXVI.

SWAZEK XXXVI.

OD STVOŘENÍ DO POTOPY.



---

---

V PRAZE 1905.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství  
V. Kotrba.

OD STVOŘENÍ DO POTOPY.

~~~~~  
BIBLICKÉ UNIVERSITNÍ EXTENSE.  
~~~~~

NAPSAL

Dr. ALOIS MUSIL,

PROFESSOR BIBLICKÉHO STARÉHO ZÁKONA A VÝCHODNÍCH JAZYKŮ  
NA C. K. BOHOSL. FAKULTĚ V OLOMOUCI.

(SE SCHVÁLENÍM NEJDŮST. KNÍŽ. ARCIB. ORDINARIÁTU V PRAZE,  
DNE 9. BŘEZNA 1905 č. 3247.)



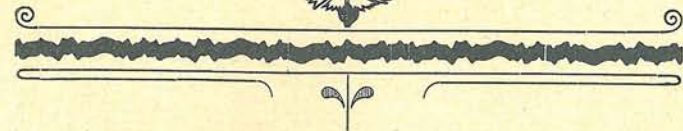
A 56

---

---

V PRAZE 1905.

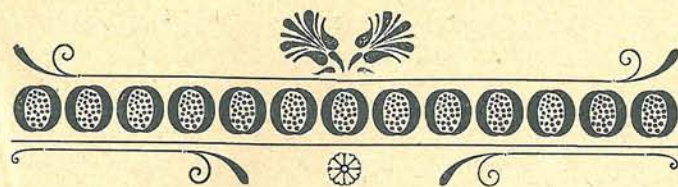
CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.



Pojmenoval jsem své rozpravy o věcech biblických »universitní extense«, poněvadž tím nejlépe vystižen jak účel, tak obsah. Majít seznamovati širší obecnstvo se způsobem, jakým se dnes na katolických bohosloveckých fakultách světových universit o Písmu svatém přednáší. Podklad jest tudíž vědecký, ale vědecký sloh nahrazen slohem prstonárodním, pokud možno všem srozumitelným.

Dá-li Pán Bůh, budu v těchto rozpravách pokračovati. Ovšem, budu pokračovati zvolna, poněvadž jsem zaměstnán úpravou pro tisk výsledků svých výzkumných cest po Arabii Petrejské. Tak bude obecnstvo poněnáhu seznámeno s nynějšími názory o dějinách a vzdělanosti končin, v nichž Písmo svaté vzniklo, nabude větší zájem pro tuto knihu knih a bude zároveň připraveno na vědecký výklad Starého Zákona, k němuž i u nás spojenými silami brzy dojde.





## I.

### Církev a bible.

Žádné z věd bohoslovných nevěnuje se teď tolik pozornosti — jako biblistice.

Příčiny toho jsou četné.

Nesouvisí žádná jiná věda theologická s tak četnými vědami světskými a žádná není tak rozsáhlá, jako právě biblistika.

Vždyť biblistika nám vypravuje, že Pán Bůh z ničeho stvořil prvou hmotu, z níž se vytvořil celý svět — a vědy světské, jako kosmogonie, geogonie, bádají, jakým způsobem, jakým postupem se vytvořil.

Bible učí, že Pán Bůh vytvořil tělo prvního člověka a vdechl v ně nesmrtelnou duši — a geologie, anthropologie a starověda zkoumají, ve které vrstvě kůry zemské se objevují zbytky člověka a jeho prací — a odhadují tak jeho stáří, rozšíření a kulturní vývoj.

Písmo sv. nám nastiňuje cestu, kterou Pán Bůh vedl lidstvo ke spáse, a tu se stýká s vědami historickými.

Z Písma sv. se dovidáme, že vyvolený kmen neb vyvolený národ nesídlil na ostrůvku obklopeném širým mořem, ale že býval s počátku v úrodných nivách

babylonských, pak v širé — svobodně s nebem se stýkající poušti arabské a konečně v zemičce palestýnské. Ve všech těchto sídlech byl obklopen četnými sousedy, kteří měli vysokou vzdělanost. Všemi sidly národa vyvoleného procházely mnohé a veliké karavanní cesty či silnice, spojující Indii — Arabii s Fénickem, Egypt s Babylonskem, těmito středisky života politického, uměleckého a náboženského na starém Východě.

Písmo sv. praví, že se kmen a národ vyvolený často hojně stýkal s těmito národy. — Tu se maně naskytují otázky, co má národ israelský se svými sousedy společného, čím se od nich různí, odkud vzal to, čím nad všechny své sousedy vyniká?

Zodpovídání těchto otázek má větší význam než si na prvý pohled myslíme.

Vždyť s tím úzce souvisí theodicea čili důkaz, že Bůh v š e m n á r o d ů m poskytl dostatečnou milost k dosažení spasení. Z toho plyne důkaz, že prvotným náboženstvím všeho lidstva byla víra v Boha, která se vinou lidí zvrhla v mnohobožství, kdežto u maličkého národa vyvoleného se udržela. A konečně jest snadným i důkaz, že Písmo sv. mohlo vzniknouti pouze bezprostředním působením živého Boha, a že jen tak z něho mohl vzrůstí strom, v jehož stínu docházejí spásy všichni národové.

Jen tak vynikne t o b o ž s k é, čím se odlišuje bible od každé knihy světské jako nebe od země.

A tu jsou obzvláště vědy historické, které bádají o rozvoji politického i náboženského života Babyloňanů, Indů, Arabů, Egyptanů, Persů a srovnávají ho s Písmem svatým.

Toto bádání předpokládá důkladnou znalost jazyků východních, která rovněž souvisí s biblí.

Vždyť bible jest z větší části psána hebrejsky a aramejsky, kteréž oba jazyky patří k semitštině. Mnoho slov v ní přichází pouze jednou, i nelze dobře vystihnouti smysl různých rčení. Nezachoval se nám ani jediný rukopis některého sv. spisovatele — ba vidíme z různých příkladů, že jsou mnohá slova pozměněna, porušena. Třeba tudíž hledati ve spřízně-

ných řečech semitských význam toho neb onoho slova — a třeba srovnáváním nejstarších rukopisův a překladů hledati, které slovo jest asi původní.

A tak se biblistika stýká s jazykozpytem semitským i řeckým, který objasňuje mluvnická pravidla a význam jednotlivých slov v různých řečech semitských a v různých nářečích řeckých a stýká se rovněž s kritickým bádáním o vzniku a zachovalosti jednotlivých starých překladů Pisma sv. a uchovaných starých rukopisův.

Mohl bych ještě mnoho bodů uvéstí, v nichž zasahuje biblistika do věd světských a naopak — ale již z řečeného je to dosti jasno.

Uvažme teď, jaké pokroky učinily vědy přírodní od kosmogonie až po anthropologii v posledních letech.

Připomeňme si, kolik tisíc a tisíc různých popsaných tabulek a kamenů bylo vykopáno z prastarých zbořeníšť v Babylonsku a v Egyptě za posledních 50 let a pochopíme, jaké obrovské látky se dostalo vědám historickým a jazykozpytným. Ale na tom není dosti.

Vzdělaní a nadšení mužové cestují po dějišti biblickém, hledají každé místo, které v Písmě svatém přichází, vykládají na místě děj, který se tam dle bible odehrál, otiskují a čtou různé nápisy, studují zvyky, obyčeje, názory a představy nynějších obyvatel Palestiny, Babylonska, ba i nebezpečné Arabie, a srovnávají je se zvyky, obyčeji, názory a představami Pisma sv. Co tu nového se vynoří!

Tak se poněmáhlu kupí celé spousty nových poznatků, o nichž dřívější vykladaatelé nevěděli a následkem toho jich při výkladu nedbali.

A teď nastává proto biblistům obrovská práce: rozříditi tyto nové poznatky. Určiti, co jest jasnou, dokázanou pravdou, co jest pravdě podobnou domněnkou, a co jest bludným klamem a domněnkou falešnou.

Nazval jsem tuto práci obrovskou, a každý přisvědčí, že jí skutečně jest. Vždyť předpokládá, aby byl biblista nejen důkladně theologicky vzdělán, nýbrž aby

byl odborníkem a pokud možno též badatelem, což ovšem síly jednotlivce skoro přesahuje. I spojují se biblisté, rozděluje si práci, a spojenými silami se snaží dospět k cíli vytknutému.

Roztřídívše tak nové poznatky, mají je uvést i soulaď s dosavadním výkladem Písma svatého.

Nechci nikterak tvrditi, že by bylo nutno dbáti dnešních výsledků vědeckého bádání a dle nich to neb ono místo Písma sv. vykládati. Spíše myslím, že máme to, co jest v Písmě sv. prostonárodně podáno, též prostonárodně, to jest dle názoru doby sv. spisovatele vykládati. Na konec můžeme ovšem říci, jak se o té věci soudí dnes, při čemž však uvedeme pouze to, co jest jasně dokázanou pravdou nebo co jest aspoň pravděpodobnou domněnkou, neboť jest možno, že se objeví nové důkazy, dle nichž se stane z pravděpodobné domněnky jasná pravda.

Domněnek lichých, falešných, nebude nikdy dbáti samostatný, rozumný biblista, a právě tyto jsou dnes nejrozšířenější, poněvadž se nejvíce zamlouvají.

Vzpomeňme si jen, jakou novinářskou bouří způsobil Delitzsch svými domněnkami o poměru bible k Babelu! A tu si upřímně zodpovíme otázku: Byl by Delitzsch docílil této velikolepé sensace, kdyby bylo bývalo obeznámeno kněžstvo, intelligence a lid s poměrem pravdivých výsledků vědeckého bádání k Písmu sv.?

A proč se tak nedělo? Proč neseznamovali biblisté kněžstvo a lid s věcmi, které jim byly již od mnoha let známé? Poněvadž ti, kdož se o to pokusili, narazili na obtíže největší.

Mnozí jsou až přes příliš konservativní, nechtějí uznati, že i živý výklad Písma sv. může, ba musí vykazovati živý, životem podmíněný pokrok. A přece značil výklad sv. Otcův pokrok oproti výkladu synagogy, a církev svatá nejen že pokroku nepřekážela a nepřekáží, nýbrž pravému pokroku vždy a všude napomáhá.

Jiní jsou plni touhy po novotách. Jim není žádný odborný výklad dosti moderním, a nemajíce sami odborného vzdělání, věří slepě kdejaké domněnce, jen

když hodně ničí, co dávné věky budovaly. Bláhoví — boří, neb aspoň bořiti pomáhají, a stavěti nedovedou.

Obojí pohlížejí s nelibostí na biblistu, jenž s pravdivými výsledky nových bádání lid obeznamuje. Ale biblista přichází často do rozporu sám se sebou.

Věřící lid má krásnou vlastnost, že pevně trvá na těch představách, které si z prvního vyučování přinesl. Je to vlastnost krásná, a dnes, kdy se v různých listech různé bludné domněnky hlásají, nesmírně důležitá, a nemělo by se jí viklati, neměl by se tudíž lid s novými, třeba oprávněnými názory seznamovati.

Ale dnes najdete na sta spisův a článků, v nichž různí dilletanti uvádějí výsledky věd světských ve spojení s výkladem Písma sv. jen za tím účelem, aby tak podvrátili základ pravého náboženství. A tyto bludné, falešné názory — když přijdou na oči nebo zalehnou v uši častěji, oviklají víru mnohého upřímného člověka — a když víru nepoškodí, tož přece vzbudí zvědavost a touhu, aby se dověděl: »Tož jak je to?«

Péče o spásu duší nutí tedy biblisty, aby seznamovali s novými názory a výklady Písma sv. i věřící lid. A k témuž je vybízí i nejvyšší autorita církevní.

Vždyť blahé paměti papež Lev XIII. vydal důležité nařízení, abychom se odborně Písmem svatým zabývali a s ním i jiné obeznamovali. Obsažena jsou v okružním listu. »Providentissimus« a v apoštolském listu »Vigilantiae« — z nichž uveda hlavní body, abych ukázal, jak se církev sv. na studium Písma sv. dívá.

Biblistika jest po názoru církve věda — i má se proto jako věda pěstovati — a dnes »ať se postaví proti falešné, svobodomyšlné vědě, která Písmo svaté v nevážnost uvádí, stará, pravá věda, kterou od Krista Pána skrze apoštoly přijala církev, a ať povstanou důstojní obhájci Písma.«

Tedy věda proti vědě — pravá věda proti falešné vědě. Pravá tato věda biblická má být zbudována na starých zásadách sv. Otcův, kteří důstojně

vykládali a obhajovali pravdu Písma sv. A i dnes má se Písmo svaté důstojně hájiti a vykládati.

Aby se tak dělo, je nutně třeba, aby bylo kněžstvo důkladně s Písmem sv. obeznámeno. Vždyť kněžstvo vykládá Písmo sv. jak ve škole, tak na kazatelně — a má tu příležitost čeliti přemnohým bludným názorům. Proto »obzvláštní budiž snahou, by se v seminářích aneb akademických (na bohosloveckých fakultách) tak podávalo Písmo svaté, jak toho i význam této vědy i časové poměry vyžadují.«

Ale kdo může vykládati Písmo sv. tak, jak toho i význam této vědy i časové poměry vyžadují, než odborně vzdělaný professor? »Proto veškerá péče budiž věnována rozumnému výběru profesorů: neboť k tomuto úřadu nelzeladakoho vzíti; nýbrž pouzetakoví mužové, jež veliká nadšenost, mnoholetá studia biblická a vhodná výzbroj vědecká doporučují, budou s to, aby zastali svůj úřad.«

Sv. Otec vyžaduje tedy od profesora biblistiky velikou nadšenost — t. j. lásku k tomuto odboru, neboť jen v tom odboru s chutí a s výsledkem pracujeme, k němuž cítíme vnitřní náklonnost. Dále vyžaduje mnoholetá studia biblická a vhodnou výzbroj vědeckou, o čemž více níže.

Těchto vlastností nelze získati za rok, proto praví sv. Otec dále: »Třeba se zavčas starati o jejich nástupce.«

To se děje již za studií na bohoslovecké fakultě. Posluchači, jevící zájem pro tento odbor a vynikající jak povahou tak pilností, pracují po celá čtyři leta pod dozorem profesora Písma sv. Seznámí se tak s vědeckou methodou, poznají odbornou literaturu, a ukončivše studia na fakultě, vědí, v čem chtějí pracovati a jak mají pracovati.

Toto odborné studium, do něhož se již vžili, udržuje je v neustálé duševní činnosti a chrání je tak mnohého nebezpečí. A pro oblíbené, odborné studium najde kněz i na nejobtížnější stanici svůj čas, a jest přáním sv. Otce, aby se mu v tom napomá-

halo, neboť »velmi prospěšno jest, když někteří nejslibnější bohoslovci po vykonaných studiích theologických výlučně věnují se studiu Písma, k čemuž se jim má poskytnouti možnost.«

A možnost se jim u nás v Rakousku poskytuje. Kdo z kněží prokáže svou vědeckou kvalifikaci odbornou literární prací biblickou, dosáhne hodnosti doctorské a vzorně působí, může se svolením církevní vrchnosti obdržeti stipendium z fondu Lackenbacherova a vzdělávati se po dvě leta buď v Londýně, Berlíně, Římě nebo v Bejrutu a Jerusalemě. Mimo to může býti jmenován na dvě, na čtyři leta duchovním správcem v rakouském hospici v Jerusalemě, ba může býti již jako rigorosant poslán do Frintanea ve Vídni. Z toho vidno, že poskytuje Církev svatá u nás v Rakousku hojně příležitosti k odbornému vzdělání biblickému.

Průpravné vzdělání biblické vyžaduje znalost starých jazyků východních a pravé vědy kritické, neboť »Kdo Písmu chce náležitě rozuměti, má znáti staré jazyky východní s vědou kritickou. Dnes se znalost obou těchto předmětů vysoce cení a chválí, pročez čím více jí kněžstvo má, tím lépe zastane svůj úřad.«

Vědou kritickou rozumí sv. Otec bádání o původním textu Písma sv., o způsobu, jak ten neb onen sv. spisovatel psal, o pramenech, jichž používal, o poměru Písma sv. k jiným literárním památkám atd. Její velikou důležitost sv. Otec uznává, proto chce, by byli biblisté důkladně kriticky vzděláni, neboť píše: »Tito mají obzvláště vynikati znalostí pravé vědy kritické, neboť svévolně k veliké škodě náboženství zavedena jest vyumělkovaná tak zvaná vyšší kritika, dle níž ze samých vnitřních důkazů se posuzuje původ, zachovalost a věrohodnost každé knihy.«

Uznáváje a doporučuje znalost pravé vědy kritické, varuje před vyumělkovanou vyšší kritikou, jakou

pěstují nevěreční rozumáři, kladoucí svůj rozum nad veškerá svědectví historická, z čehož nemá ovšem ani Písmo sv. ani věda žádného prospěchu, nad to se „vyšší“ kritikové většinou vzájemně potírají.

Zná-li nastávající biblista důkladně jazyky východní a pravou vědu kritickou, má si osvojit »znalost zásad a výkladu sv. Otcův, neboť porozumění Písma nejde z osobních domněnek, nýbrž ze spisů předkův.«

Zásad sv. Otců má dbáti vždy a všudy, z čehož však neplyne, že by měl vždy k týmž výsledkům dospěti, k nimž sv. Otcové, řídíce se názory svých dob, dospěli. Neboť »Obrana Písma sv. má býti vážná, z čehož však nikterak neplyne, že by se měly hájiti stejně všechny názory, jaké jednotliví sv. Otcové nebo pozdější vykladatelé pronesli. Vždyť oni, řídíce se dle názorů svých dob, při výkladu míst o přírodních věcech jednajících nesoudili snad vždy dle pravdy, tak že mnohou věc napsali, která se dnes nezamlouvá.«

Jedná se zde o místa, která od církve sv. určitě a definitivně dosud vyložena nejsou, a poněvadž je těchto dogmaticky vyložených míst pramálo, jedná se o obrovskou většinu Písma sv. »Tu se skýtá (biblistovi) široké pole, na němž může svým důvtipem Církvi prospěti. Vždyť Církev pokroku věd biblických nezadržuje ani mu nepřekáží,« ba naopak »biblická studia vykazují jaksí neustálý pokrok v Církvi.«

Církev sv. ponechává tedy věřícímu, odborně vzdělanému vykladateli Písma velikou svobodu a chrání ho před úrazem, jehož by, sám sobě ponechán, utrpěti mohl. Neboť lidský duch velmi lehce vybočí z mezí sobě vytknutých a chce v dcmýšlivosti své vystihnouti tajemné propasti, v nichž však obyčejně zahyne.

Ne tak zhusta u kriticky vzdělaných exegetů, jako spíše u různých dilletantů jeví se vlastnost, kterou právě my za našich dnů velmi trpíme, a před níž

sv. Otec důrazně varuje, říká: »Mnozí tak důvěřují světským knihám a památkám dávné doby, jakoby neměly ani nejmenšího stínu klamu, kdežto Písmu sv. pro zdánlivý často omyl upírají byť i jen stejnou věrohodnost. Nelze připustiti, že by inspirace Písma sv. byla pouze na určité části omezena — ani že by byl chyboval sv. spisovatel.«

Toto třeba míti dobře na zřeteli, neboť někteří nemyslící pisatelé Písmu sv. inspiraci upírají, nebo ji na různá místa omezují, nebo sv. spisovatele z omylu usvědčují, což se děje buď ze zlomyslnosti neb z neznalosti inspirace a způsobu psaní sv. spisovatelův.

Celé Písmo sv., každé slovo, jak vyšlo z ruky sv. spisovatele, bylo a jest inspirováno. Inspirace jest — abych tak řekl — duše, která celé Písmo sv. oživuje a vykoupení, spásu člověka za účel má. Nadšen Duchem sv., používaje svého vzdělání a řídě se vědeckými názory svých dob, nemohl a nesměl svatý spisovatel napsati žádné úmyslné nepravdy, nemohl tudíž vědomě chybovati.

Krásně to vyjadřuje sv. Augustin, říká: »Duch Boží, mluvící sv. spisovateli, *nechtěl učiti lidstvo přírodním vědám, poněvadž spásé (duše) nikterak nenapomáhají. Proto svatí spisovatelé, místo aby bedlivě přírodu zkoumali, popisují a pojednávají věci buď nepřímou, nebo jak se o nich tenkrát mluvilo, — a tak i Bůh, mluvě k lidem, lidským způsobem mluvil.«*

A co zde praví sv. Augustin o vědách přírodních, opakuje sv. Jeronym o vědách historických, říká: »Mnoho se vykládá v Písmě *dle domněnek oné doby*, v níž se to událo, a nikoli dle skutečné pravdy.« Kolika námitek by bylo bývalo Písmo sv. ušetřeno, kdyby byli všichni vykladatelé vždy dbali této předúležitě zásady sv. Jeronyma.

Takovými odbornými vědomostmi vyzbrojen, má biblista slovem i pérem napomáhati lepšímu porozumění Písmu sv. i výsledkům moderního badání.

Po vůli nejvyšší autority církevní se nemá těmito důležitými otázkami zabývat nikdo jiný, než odborník. Neboť praví: »Obzvláště dobře se však v řečech východních mají vyznati, kdo v Písmě svatém mají býti činní. Tito mají obzvláště vynikati znalostí pravé vědy kritické...«

Než, jak málo se dbá tohoto přání nejvyšší autority církevní! Všimněme si těch různých »odborných« a »důkladných« článků biblických a ptejme se, »vyzná-li se autor obzvláště dobře v řečech východních a vyniká-li znalostí pravé vědy kritické?!«

Podobní autoři, nedbající zásad církevních, neprospívají ani Písmu sv. ani vědě.

Sv. Otec ukládá biblistům katolickým, aby »dobře znali různé směry dnešních učenců, a též aby neopomenuli ničeho, co píle mladších našla nového. Mají si bedlivě všimati, co přítomnost skýtá nového pro exegesi biblickou, aby toho bez odkladu použili literárně ku všeobecnému dobru.«

Mají tedy biblisté seznamovati katolický svět s výkladem Písma sv., a to bez odkladu, aby se tak předešlo šíření bludných domněnek, a aby »mezi katolíky nezavládla přílišná důvěra v názory různověrcův.«

Jest samozřejmo, že se může takové bezodkladné seznamování díti pouze slohem všem srozumitelným a v listech a spisech nejrozšířenějších.

Tak tedy pohlíží církev sv. na studium Písma sv. — Naší povinností jest, abychom se vždy a ve všem církevními zásadami řídili.



## II.

### Kdy byl stvořen svět?

Svět byl od Boha z ničeho stvořen. Toť božská pravda, která nám praví, odkud se vzala prvá hmota, prvě přírodní zákony. Jaké byly další osudy této hmoty, toť předmětem bádání lidského.

Zabývalo se tím sta a sta mužův učených i zbožných a dospěli k různým výsledkům. Zejména významným jest výsledek bádání sv. Augustina, jenž dospěl k názoru, že Nejvyšší Moudrý Bůh, stvořiv prvou hmotu, udělil jí schopnost, aby se z ní pozvolna dle Jeho úradku vytvořoval vesmír se vším, co v něm jest. Pouze při tvoření člověka zasáhnul Hospodin přímo.

Jakým způsobem se z prvě hmoty od Boha z ničeho stvořené a zákony obdařené vše vytvořovalo, nevíme. Jsou různé více méně pravděpodobné domněnky, na nichž budují různé vědy.

Tak kosmogonie, to jest věda zkoumající, jak se vyvinuly ty četné různé světy, k nimž patří i náš sluneční svět, hlásá, že uplynuly tisíce let, než se z prvě od Boha stvořené hmoty vytvořily světy, mezi nimiž náš svět pouhým jedincem jest.

Nepatrnou částkou tohoto slunečního světa jest nepatrná naše země. A tu nám povídá geogonie, to jest věda zkoumající způsob, jakým povstala naše země, že uplynuly tisíce let, než ochladla a ztuhla naše země tak, že na ní mohly růsti byliny a žiti zvířata.

Jiná věda, zvaná geologie, zkoumá kůru naší země a učí, že skládá se z různých vrstev, které obsahují zkameněliny různých zvířat a rostlin. Pouze nejstarší vrstva neukazuje žádného života, kdežto ostatní všechny mají pospolu jak zvířata, tak byliny. Jenom člověk schází. Zbytky člověka se nalézají teprve ve vrstvě skoro nejmladší, při přechodu do doby nynější. I praví proto geologie, že uplynuly tisíce let od objevení se prvého živočicha až do okamžiku, kdy z ruky Boží vyšel prvý člověk. Co zde psáno, není



neomylnou pravdou, nýbrž pravděpodobnou domněnkou, kterou však dnes zastávají všichni praví učenci

Teprve po stvoření člověka se počala čítati léta a může se tudíž s větší jistotou říci, kolik let od té doby uplynulo. Z věd, které se pozemskými osudy člověka zabývají, jest nejdůležitější historie čili dějiny.

Dějiny nám praví, že čtyři tisíce let před Kristem Pánem byla celá přední Asie obydlena. Byly tam různé říše, města, chrámy, provozoval se tam obchod, průmysl, měli pozemkové knihy, psali trhové smlouvy, dlužní úpisy, měli školy, knihovny — zkrátka měli vzdělanost velmi vyspělou.

Dějiny nám praví, že byla čtyři tisíce let před Kristem Pánem obydlena severní Afrika i jižní Evropa. Provozovala se tu stavba, zakládaly se osady, podnikaly se válečné výpravy. Znali hudbu, tepali ze zlata a stříbra různé ozdoby, stavěli chrámy, paláce a náhroby, jimž se dnes ještě obdivujeme.

A jest to pravda? Pocházejí tyto památky skutečně z doby čtyř tisíc let před Kristem Pánem? Není to klam?

O klamu zde není řeči. Máme dnes na million psaných památek z oněch dob. Našly se v různých zasypaných městech a budovách, na skalách a při starých obchodních cestách. Udává se v nich, jak dlouho ten neb onen král panoval, co se kteřého roku jeho vlády stalo, kdy byl ten neb onen chrám neb palác zbudován, kdy ta neb ona smlouva uzavřena a podobné. Sečteme-li tyto údaje a porovnáme s jinými, obdržíme dosti spolehlivé letopočty.

Ale máme ještě lepší pomůcku. Národové tito poznamenávali bedlivě různá zatmění slunce i měsíce, a poněvadž se všim právem za to má, že podléhalo slunce i měsíc týmž zákonům jako dnes, mohou hvězdáři úplně správně vypočítati, na který den takové zatmění padlo. Takovým způsobem se opírá počítání let o pevné body, a kdo je popírá, nejedná správně.

Tak tedy již čtyři tisíce let před Kr. P. byl tehdejší známý svět zalidněn. Ale národové, kteří tenkrát v Babylonsku a v Egyptě bývali, nebyli prvými obyvateli těch končin.

V prastarých zboženiskách se nalézají neustále stopy národů, kteří se od nich jak útvarem hlavy a nosu, tak i vzděláním úplně liší. Tito prastaří národové tvoří — abych tak řekl — úrodnou vrstvu, na níž budují svou vzdělanost Babyloňané a Egyptané. Jsou tedy původem svým starší než 4000 let před Kr. P.

Ale čtyři tisíce let před Kr. P. nalézáme již různé řeči a různá plemena lidská.

V Babylonsku se píše dvěma úplně různými jazyky. Jeden z nich nazýváme sumerským, druhý babylonským. Babylonština patří k jazykům semitským, kdežto sumerština patří ke skupině docela jiné. Mimo to má obojí jazyk různá nářečí, různé dialekty.

V Egyptě se píše rovněž zvláštní řečí, která patří k jazykům chamitským. Všechny tyto řeči mají své mluvnice, slabikáře, slovníky.

Jako se tedy čtyři tisíce let př. Kr. P. mluvilo, ba i psalo různými jazyky, tak se již rozeznávala různá plemena. Na nejstarších památkách máme zobrazeny zástupce plemena černého i kavkazského, a to s týmiž význačnými známkami jako dnes.

Egyptané i Babyloňané patří k témuž plemeni, jako my, a přesně se odlišují od černochů. Než, zajímavé jest, že egyptští malíři a sochaři rozeznávají i různé odstíny téhož plemene. Tak najdete již na nejstarších památkách křivý nos, tuto charakteristickou známku Semitů.

Všichni rozumní učenci tvrdí, že veškerá lidská plemena pocházejí z jediné dvojice, kterou Bůh stvořil.

Čtyři tisíce let před Kr. P. máme již různá plemena, ano i různé odstíny téhož plemene.

Kolik let uplynulo, než z prvotné dvojice vytvořila se různá plemena?

Nevíme.

Kolik let uplynulo od stvoření člověka do narození Krista Pána?

Nevíme.

Nepovídá nám to Písmo sv.?

Nepovídá.

Dle učení sv. Otcův, zvláště sv. Augustina a svatého Jeronyma, není účelem Písma sv., aby nás podobným věcem učilo.

Písmo sv. Starého Zákona nemá žádného letočtu, to jest nemá pevného bodu, od kterého nebo ke kterému by se čítala léta od stvoření světa, či lépe od stvoření Adama. Písmo sv. St. Z. zná pouze rodokmeny.

Udává, kolik let měl otec, když zplodil syna. Písmo sv. *nikde těchto číslic nesčítává* a nikde neudává, kolik let uplynulo od stvoření Adama do potopy, do Abrahama atd.

Co Písmo sv. nikde nečiní, činili však a činí mnozí badatelé.

Sčítávají léta jednotlivých generací a udávají pak přesně až na rok, kolik let uplynulo od stvoření světa.

Předpokládají, že jsou rodokmeny úplny a že se číslice neporušeně zachovaly.

Ale rodokmeny úplny nejsou.

V Písmě sv. a v celém dnešním orientě slova »otec«, »syn«, »zplodil« znamenají velmi zhusta nepřímý původ. Tak se zove Šubael, synem Gersoma, syna Mojžíšova (Paralip. 26<sup>24</sup>), ačkoliv byl jeho pravnukem.

Sv. Matouš píše: »Jorám zplodil Oziáše« — a přece byl Oziáš pravnukem Jorámovým.

Přímý důkaz, že rodokmeny nejsou úplny, podává nám tento případ. V Genesi čteme: »Arfaxad zplodil Sálema«, kdežto dle sv. Lukáše: »Arfaxad zplodil Kajnana a Kajnan zplodil Sálema«.

Jsou aspoň číslice neporušeně zachovány? Nejsou.

Řecký překlad St. Z. zvaný Septuaginta byl až do konce čtvrtého století po Kr. P. jedinou knihou, z níž křesťané Písmo sv. St. Z. poznávali a překládali. Církevní sněm Tridentický pak prohlásil tento překlad tak autentickým, jako latinskou Vulgátu.

A Septuaginta má jiné číslice než Vulgáta, ze které je naše bible přeložena.

Ještě starší než Septuaginta je Písmo sv. Samaritánské. Samaritáni totiž již od pátého století před

Kr. P. se od Židů lišili a z celého St. Zákona uznali pouze patero knih Mojžíšových.

A samaritánské Písmo sv. má rovněž jiné číslice.

Konečně třeba zmíniti se o spisovateli Josefa Flaviovi, jenž působil brzy po smrti Krista Pána, a jsa věřícím Židem, psal dle Písma sv. dějiny světa. Tento spisovatel, ač se drží věrně Písma sv., přece zná opět dvojí různé číslice.

Sečteme-li číslice jednotlivých rodokmenů, shledáme, že uplynulo od stvoření Adama do potopy

dle Písma sv. hebrejského a našeho překladu let	1656
» » » samaritánského . . . . .	» 1307
» » » řeckého . . . . .	» 2242
» Josefa Flavia . . . . .	» 2256
» » » . . . . .	» 2656.

Zde vidíte veliké rozdíly, které zřejmě ukazují, že se nám číslice rodokmenů nezachovaly neporušeně.

Sv. Otec Lev XIII. i nynější Pius X. nás vybízejí, abychom si bedlivě všímali pravdivých výsledků různých věd a jich dbali při výkladu Písma sv. Ale týž nejvyšší úřad církevní nás varuje, abychom slepě nevěřili ledajaké nesmyslné domněnce.

Tímto způsobem církev sv. stará se o pravý pokrok výkladu Písma sv., a naší povinností jest, abychom dle toho pracovali.

Než — bohužel — vidáme dnes namnoze pravý opak.

Jedni bez rozmyslu překládají každý výstřední článek, předkládají jej svému čtenářstvu jako výsledek vědeckých bádání a pohrdají názory, v jichž ovzduší vyrostli, horují pouze pro názory nové, moderní.

Druzí pochybují bez důvodu o různých pravdivých výsledcích dlouholeté práce a nedbají jako lických zásad, kaceřují každého, kdo pronese názor, který se jim nezamlouvá.

Proč se neřídíme pokyny církevní autority? Proč se nebereme zlatou střední cestou?

Vždyť ti staří mnoho, mnoho věděli, mnoho záslužného vykonali, proč bychom nemohli na jejich zásadách dále budovati?

A jak krásné jsou zásady církve katolické v názírání na Písmo sv. Starého Zákona! Poznal jsem mnoho různých církví, mnoho učenců, ale přiznávám se, že žádná neposkytuje tolik pravé svobody bádání, jako církev katolická.

Jiné církve buď dusí každou samostatnost nebo dopřávají bezmeznou volnost. Prvé často lidského ducha ubíjejí, v druhých se často ubíjí duch sám.

Naše Církev dopřává samostatnost, ale chrání před úrazem. A v tom vidím pravou svobodu.

Važme si této svobody a pracujme, abychom si vytvořili samostatný úsudek, abychom proti falešné vědě mohli postavití pravou vědu, ale opakují: vědu.

Pravá věda věří, že byl svět — t. j. prvá hmota — od Boha z ničeho stvořen a určitými zákony obdařen.

Pravá věda uznává, že prvý člověk byl od Boha stvořen a nesmrtelnou duší obdařen.

Pravá věda se přiznává, že nevíme, kolik let uplynulo, než z prvé hmoty vytvořila se naše země tak, aby na ní mohl člověk žítí.

Pravá věda praví, že jest neodůvodněno tvrditi, že od stvoření člověka do narození Krista Pána uplynulo sto tisíc let, poněvadž to odporuje výsledkům bádání geologického.

Pravá věda nás učí, jaké byly poměry čtyři tisíce let před Kr. P. ve známém tehdejší světě, ale nikdy a nikde neudává přesně na rok, kolik let uplynulo od Adama do narození Kr. P. a to proto, poněvadž toho věděti nemůž.

Této neschopnosti si byli vědomi i sv. Otcové a spisovatelé církevní, a sv. Jeronym, největší znatel Písma sv. v Církví římské, praví o těch, kdo v Písmě svatém hledají letopočet a chtějí z něho dokázati, kdy byl svět stvořen: »Přečti si všechny knihy Starého i Nového Zákona a najdeš tak veliký rozpor v letopočtech, že ten, kdo na podobných otázkách houževnatě lpí, nikterak se nevzdělává, nýbrž naopak čas maří.«



### III.

## Jak se vykládala a jak se vykládá zpráva o stvoření světa?

Všem známá zpráva o stvoření světa nalézá se v prvých dvou hlavách Písma sv. V ostatních knihách Starého Zákona se předpokládá a opakuje, že Bůh vše z ničeho stvořil, ale nikde se nepodává obšírnější výklad, jakým postupem se to stalo. Nemáme tudíž vnuknutého, čili inspirovaného výkladu zprávy o stvoření světa.

Než, nevyložili Kristus Pán a sv. apoštolové, jakým pořadem a za jakou dobu Pán Bůh tento svět upravil? Není o tom božského podání čili božské tradice? Není.

Svědky božské tradice jsou sv. Otcové a spisovatelé církevní. Kde se jedná o božskou tradici, nalézáme u nich skoro naprostý souhlas. Kde tohoto souhlasu není, kde každý sv. Otec jiného skoro jest mínění, kde Církev sv. ničeho neprohlásila, tam není božské tradice, tam se jedná o tradici lidskou, o otázku vědeckou, která v různých dobách od různých lidí různým způsobem se vykládá.

Při výkladu zprávy o stvoření světa dělili se svatí Otcové na dvě strany. Někteří — obzvláště příslušníci filosofické školy Alexandrinské — neviděli v této zprávě skutečného průběhu stvoření světa, nýbrž znázornění náboženských pravd.

Jiní — obzvláště příslušníci školy Antiochenské a Nisibenské — snažili se ukázati, že nám Písmo sv. podává skutečný průběh stvoření světa. Odvolávali se na různé vědy přírodní a ukazovali, že byla naše země pro člověka připravena úplně dle zákonů přírodních. Učili, že Bůh z ničeho stvořil beztvárnou hmotu, udělil jí určité schopnosti čili zákony, načež se z ní za šest dnů po 24 hodinách vyvinul celý viditelný svět.

Ale mnozí sv. Otcové namítali, že není možno, aby za jediný den ze seménka vyrostl strom, odkvetl

a vydal ovoce i semeno. Podobně říkali, že jest nemožno, aby za jediný den o 24 hodinách ze zárodku vajíčka vyrostl živočich a přinesl mláďata, jak toho přece Písmo sv. vyžaduje. Shledávali tudíž rozpor mezi vypravováním biblickým a zákony přírodními a snažili se ho odstraniti. Věnovali této záhadě mnoho a mnoho let pilné práce, a přece nedospěli k uspokojujícím výsledkům, pročež prohlásil sv. Augustin, že nesmíme hledati v Písmě sv. věd přírodních a že z práva biblická nepodává skutečného průběhu stvoření světa.

Ve středověku málo dbalo se zásady sv. Augustina. V Písmě sv. se hledaly všechny vědy přírodní. Každý odpor se odstranil poukázáním na zázrak.

Kdežto sv. Otcové tvrdili, že se nesmíme dovolávati zázraku, kde se ho Písmo sv. nedovolává, říkalo se, že mohl zázračně za jediný den ze seménka vyrůst strom, z vajíčka živočich, že se tudíž svět vytvořil skutečně v šesti dnech po 24 hodinách.

Veliký obrat nastal ve století šestnáctém.

Až do té doby tvrdili učenci, že naše země stojí, kolem ní že se otáčí i slunce i měsíc. Říkalo se, že jest země středem světa.

Ale roku 1543 vydal kanovník Mikuláš Koperník knihu, v níž dokázal, že slunce stojí, a kolem něho že se otáčí i země i měsíc, a že nikoliv země, nýbrž slunce jest středem našeho světa — ba že takových světů, jako jest náš, může býti mnoho.

V téže době poukazoval Leonardo da Vinci na různé vrstvy, z nichž se kůra naší země skládá, jakož i na zkameněliny bylin i zvířat.

Vykladatelé Písma sv. nevšimli si s počátku výsledků vědeckého bádání. Když se však tyto nové názory stále více šířily, byly od mnohých vykladatelů jako odporné Písmu sv. zavrhovány a zakazovány. Ale to nepomohlo. Proto se s nimi konečně exegeté smířili a Písmo sv. dle nich vykládali. Říkali, že svět prvotný úplně zahynul v potopě. Potopou se vytvořily vrstvy kůry zemské, potopou se do nich dostaly i byliny i zvířata. Poněvadž se potopa nazývá latinsky diluvium, počali nazývati ony vrstvy a zkameněliny

diluvialními, potopními. Radovali se, že povídá Písmo svaté doslova totéž, co objevili tehdejší učenci, že nám totiž vykládá, jak Bůh obnovil v šesti dnech po 24 hodinách svět potopou zničený.

Ale radost exegetů netrvala dlouho.

Učenci Cuvier a Lyell dokázali, že vrstvy kůry zemské naprosto nemohly vzniknouti násilným převratem, způsobeným potopou, trvajícím pouze krátký čas. Tvrdili, že se vrstvy kůry zemské tvořily pokojně dle zákonů přírodních po mnoho a mnoho tisíc let.

Jiní učenci poukazovali k tomu, že každá hmota jest podrobena zákonu tíže, a že to trvalo tisíce let, než se z prvě od Boha stvořené a zákonem tíže obdařené plynové hmoty vytvořil vesmír.

Exegeté se dlouho vzpírali těmto novým výsledkům přírodních věd. Nedbali zásady sv. Augustina, že Písmo sv. vědám přírodním neučí. Hledali v Písmě svatém kde jakou vědu a snažice se každý rozpor mezi biblí a vědou odstraniti, vykládali zprávu o stvoření světa novým způsobem.

Na počátku stvořil Bůh nebe, t. j. anděly, a zemi s nesčetnými lesy, velikými zvířaty, plazy, rybami atd. Po pádu andělů byl tento prvotný svět zaplaven vodami, a vše, i slunce i hvězdy zahynulo. Kolik tisíc let tento stav trval, prý nevíme. Tenkrát se vytvořily nové vrstvy kůry zemské, lesy zkameněly v uhlí, zkameněla zvířata atd., což prý jest jasné vyjádřeno slovy: »Země pak byla pustá a prázdňá, a tma byla nad propastí. Duch Boží se vznášel nad vodami.«

Konečně chtěl Bůh tento zničený svět obnoviti, což se stalo, jak Písmo sv. vykládá, úplně dle zákonů přírodních v šesti dnech po 24 hodinách.

Ale ani tento výklad se dlouho neudržel.

Postrádát rozumného základu a nevysvětluje ani staré záhady o vzniku stromův a zvířat, ani nové o vzniku slunce a hvězd.

Ponenáhlu šířil se mezi exegety katolickými názor, že jest nemožno hájiti šest dní po 24 hodinách.

Domnívali se, že prokáží úplný souhlas mezi biblí a vědami přírodními, vypustí-li pád andělův a nahradí

den o 24 hodinách periodou, to jest dobou trvající několik tisíc let.

Nikoliv za šest dní po 24 hodinách, nýbrž za šest period po mnoha tisících let se vytvořil svět. Těchto šest period úplně prý odpovídá šesti stupňům vývoje světa a vrstvám zemským, z čehož plyne úplný souhlas mezi biblí a vědou.

Ale geologové, čili mužové zkoumající kůru zemskou, činí mnohé námitky.

Ve vrstvě, odpovídající třetímu dni čili periodě, v níž se měly vytvořiti pouze byliny, nalézá se velmi málo bylin, ale za to více než dvacet tisíc různých druhů živočichův, ač by živočichové tito měli vzniknouti teprve v pátém dni čili periodě, tedy mnoho, mnoho tisíc let později.

Živočichové tito i byliny podobají se skoro úplně živočichům a bylinám nynějším, jimž nelze žiti a růsti beze slunce; a přece říkají exegeté, že slunce se ukázalo teprve čtvrtého dne neboli ve čtvrté periodě, tedy o tisíce let později.

Pro čtvrtý den neboli periodu není žádného důvodu, neboť jest dnes všeobecně uznáno, že slunce vyvinulo se dávno před naší zemí.

Exegeté se snažili těmto a mnohým jiným námitkám se vyhnouti, upravujíce neustále svůj výklad a hledajíce pro každou vědeckou domněnku důvod v Písmě sv.

Takovým počínáním nevyhověli ani vědám přírodním, ani Písmu sv. a dnes již skoro není vážného exegety, jenž by v šesti dnech biblických hledal šest stupňů vývoje světa a kůry zemské.

Den biblický není žádnou periodou, nýbrž dnem o 24 hodinách. Ale jak je to potom se stvořením světa? Byl skutečně stvořen za šest dní?

Exegeté katoličtí vidí, že jest třeba vybaviti Písmo svaté z podruží věd přírodních.

Vracejí se k zásadám sv. Jeronyma a Augustina, že nás Písmo sv. neučí přírodním vědám, nýbrž náboženským pravdám, které sv. spisovatelé v různá roucha odívají.

Jest náboženskou pravdou, že Bůh jest příčinou a původem světa, že vše vyšlo z ruky Jeho dobré, a

že se člověk, pozůstávající z těla a z nesmrtelné duše, vlastní vinou stal zlým.

Od koho se to prvý člověk dověděl? Od Boha.

Jakým způsobem se to dověděl? Pověděl mu to Bůh anebo vše názorně ukázal?

Hummelauer, vykladatel Písma sv., praví, že Bůh ukázal Adamovi v šesti obrazích vznik všehomíra. Každý takový obraz počal tmou — pak se rozjasnilo, a tu viděl Adam, jak vzniká světlo, nebo jak se tvoří obloha, pevnina; pozoroval, jak ze seménka pučí bylinka, vyrůstá strom, kvete, přináší ovoce atd. A opět haslo světlo, nastávala noc — den uplynul.

Hummelauer se dovolává proroků, jimž Hospodin podobným způsobem události ukazoval.

Dle tohoto výkladu značí den biblický dobu jednotlivého vidění, které ovšem mohlo trvati pouze několik okamžiků — právě jako ve snu vidáme a prožíváme za chvilku události mnoha let.

Soulad jednotlivých vidění nemusí se shodovati se skutečným postupem tvoření světa, neboť při viděních jest nejdůležitějším obsah, účel, nikoliv pořad jednotlivostí.

Účelem jest ukázati člověku, že Bůh jest příčinou všeho a že vše bylo dobré, a to připomíná se při každém tvoření.

Výklad Hummelauerův, který jest ostatně pouhým rozvedením názoru sv. Jana Zlatoústého, již značně osvobozuje Písmo sv. z nadvlády věd přírodních, ale přece mnohým se nezamlouvá.

Říkají, že není rozumného důvodu, proč bychom měli považovati šest dní biblických za šest různých vidění.

Stačilo, když Bůh Adamovi vnuknul aneb ukázal, že vyšel jak dle těla, tak i dle duše z Jeho ruky. Adam, obdařen jsa rozumem, mohl úplně samostatně dospěti k poznání, že když on — koruna tvorstva — vyšel z ruky Boží, že též vše ostatní bylo od Boha stvořeno.

Jiní se berou jiným směrem. Praví, že prvá kniha Mojžíšova, zvaná Genese, skládá se z jedenácti příběhů nadepsaných slovy: »Tito jsou rodové.«

Prvý příběh počíná se ve 4. verši 2. hlavy slovy: »Tito jsou rodové nebes a země, když stvořena jsou v den, v němž učinil Bůh zemi i nebe.«

Tímto příběhem by kniha Genese měla vlastně počínati.

Z něho se učíme, že Bůh jest tvůrcem všeho, dále jak Bůh stvořil člověka, z čeho člověk se skládá, odkud jest nesmrtelná duše, jakým byl prvý člověk, z čeho stvořena byla žena a posléze že sňatek manželský ustanoven byl od Boha.

Příběh ten vypravuje, že Bůh stvořil prvou hmotu z ničeho a že dal jí přírodní zákony; pak uvádí čtyři skutky dalšího tvoření, a to stvoření: 1. člověka (muže), 2. rostlin, 3. živočichů, 4. ženy — a končí 5. náboženským úkonem.

I soudí mnozí exegeté, že v tomto příběhu obsažena jest nejstarší zpráva o stvoření světa. Čtyři skutky tvoření a pátý náboženský úkon prý připomínají pětidenní týden. A skutečně nalézáme v nejstarších dějinách týden pětidenní. Shledáváme také, že všichni národové odvozují sňatek manželský od Boha.

Zpráva o stvoření světa v první hlavě (1<sup>1</sup>—2<sup>3</sup>), která jest nám všem známa, jest prý vlastně předmlouvou či úvodem do knihy Genese.

Vrcholí ve svěcení dne sedmého. O svěcení dne sedmého, soboty, neděje se v celé knize Genese a v první polovici druhé knihy Mojžíšovy ani zmínky. Teprve na hoře Sinaj káže Hospodin světit den sedmý, sobotu, a to pouze národu israelskému, což obnovuje i při smlouvě na polích moabských.

Tenkrát prý, když zaveden byl u Israelitů týden sedmidenní, Mojžíš upravil na rozkaz Hospodinův prastaré vypravování o stvoření světa. Rozdělil je na šest dní a přiřknul každému některý skutek tvoření a zakončil je náboženským úkonem. Neučinil tak proto, aby ukázal, jakým postupem se svět skutečně vytvořil, nýbrž aby vštípl israelským náboženskou povinnost svěcení dne sedmého, soboty.

Skutky tvoření roztrídil ve dvě skupiny, tak že den první odpovídá dni čtvrtému, druhý pátému, třetí šestému:

- |                      |                                |
|----------------------|--------------------------------|
| 1. Světlo.           | 4. Nositelé světla.            |
| 2. Obloha (ovzduší). | 5. Obyvatelé oblohy (ovzduší). |
| 3. Pevnina.          | 6. Obyvatelé pevniny.          |

Aby obdržel týden sedmidenní, zařazuje v některé dny i dva skutky tvoření.

Jsou v této zprávě biblické skutkové následující: 1. Světlo. 2. Obloha. 3. Pevnina. 4. Rostliny. 5. Hvězdy. 6. Ryby. 7. Ptáci. 8. Čtvernohá zvířata. 9. Lidé (muž i žena) — což jest vlastně známkou týdne desítidenního.

Týden desítidenní byl znám prastarým Semitům, a pisatel nalezl jeho zbytky mezi obyvateli pouště Arabské. I tento desítidenní týden končí náboženským úkonem, což jest úplně pochopitelné. Člověk, poučen byv od Boha, že vyšel z Jeho ruky, puzen byl vděčností, aby nějakým náboženským úkonem památku toho oslavil. Když pak byl od Boha přímo vybidnut, světil poslední den svého týdne.

- |                         |                  |
|-------------------------|------------------|
| Měl-li týden pětidenní, | světil den pátý, |
| » » desítidenní,        | » » desátý,      |
| » » sedmidenní,         | » » sedmý.       |

Svěcení dne sedmého stalo se na rozkaz Boží náboženskou povinností Israelitův.

Dle toho, kolikátý den se světil, byly též rozděleny skutky tvoření.

Z toho prý jest zřejmo, že se nesmí klásti důraz na počet a postup skutků tvoření, nýbrž jedině na obsah a účel této zprávy.

Jest tudíž náboženskou pravdou, že Bůh stvořil prvou hmotu a udělil jí první zákony, že stvořil člověka, že člověk skládá se z těla a z nesmrtelné duše, že byl stvořen dobrý, ale z působil, jakým se svět po vůli Boží z první hmoty vytvořil, jakým postupem a za jakou dobu se to stalo — nám od Boha oznámen nebyl.

Biblické rozdělení zprávy o stvoření světa na šest dní má prý dle toho účel ryze vychovatelský, náboženský a duch lidský může směle bádati dále

Výkladem tímto se vymaňuje Písmo sv. úplně z područí věd přírodních, ale kdož ví, jaké výklady přinese budoucnost?

Žádný z načrtnutých výkladů nebyl od církve sv. odsouzen, i může se každý přidržeti toho, který se mu nejlépe zamlouvá.

Nekaceřujme proto druhých, již sdílejí názor jiný, a mějme vždy na paměti slova sv. Augustina: »První povinností jest, aby se pravdě (náboženské) Písma svatého pevně věřilo. Druhou povinností jest, aby si každý vštípil, že se může Písmo sv. různým způsobem vykládati. Nemá tudíž tak houževnaté lpěti na některém výkladu, že by ho prohlášoval za správný, i když se určitě prokázalo, že jest klamným. Tím by se vydávalo Písmo sv. nevěrcům v posměch a zamezovala by se jim cesta k víře.«

#### IV.

### Jak se vykládá zpráva o stvoření člověka?

O stvoření člověka nám Písmo sv. vykládá na dvou místech.

Ve zprávě, dělicí celé stvoření na šest dní (1<sup>1</sup> až 2<sup>3</sup>), čteme dne šestého, po stvoření zvířat (1<sup>26</sup> 2<sup>7</sup>):

»I řekl (Bůh): ‚Učiňme člověka k obrazu a podobnosti našemu, aby panoval . . .‘ A stvořil Bůh člověka k obrazu svému: k obrazu Božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je.«

Zde se zřejmě praví, že člověk má svůj původ od Boha a obzvláště důrazně se připomíná, že stvořen byl k obrazu Božímu. Ale jak nebo z čeho byl člověk stvořen, vypravuje se obšírněji ve zprávě končící sňatkem manželským (2<sup>4</sup>–9<sup>16</sup>–25).

Tato zpráva jest pozoruhodna svým postupem.

Počíná skoro stejně, jako zpráva šestidenní. Bůh stvořil vše, nebe i zemi. Země však byla pustá. Nerostlo na ní ani křovíčka ani travičky, poněvadž nebyla dosud zavlažována deštěm, a nebylo dosud člověka, jenž by ji obdělával.

Obé přivedl Bůh.

Počaly vystupovati páry, srážely se v mračna a zavlažovaly jako déšť půdu zemskou. Tak se stala země schopnou, aby plodila. Jen bylo třeba člověka, jenž by ji obdělával: »Učinil tedy Hospodin Bůh člověka z hlíny země a vdechl v tvář (nozdry) jeho dechnutí života i učiněn jest člověk v duši živou.«

Teď byla již úrodná půda, byl i pracující člověk, ale nebylo semena. Semeno sbírá člověk s dospělých stromů, keřů a bylin — a tyto mu dal Bůh.

Bůh vyvedl ze země byliny a stromy, a rozkázal člověku, aby je ošetřoval a tak si výživu opatroval — tedy, aby pracoval.

Ku práci potřeboval člověk pomoc. I stvořil Bůh ze země živočichy a ptactvo, jichž mohl člověk ve svůj prospěch užívat. Adam tak skutečně činil, ale čím více zvířata pozoroval, tím jasněji poznával, že mu není ani jediné podobno, tím méně rovno. I počal toužiti po druhu sobě rovném — a Bůh jeho touhu splnil.

»Pustil tedy Hospodin Bůh sen na Adama: a když usnul, vyňal jedno z jeho žeber a vyplnil tělem místo jeho. I vzdělal Hospodin Bůh z žebra, kteréž vyňal z Adama, ženu: a přivedl ji k Adamovi« (2<sup>21</sup>–22).

Muže a ženu spojil sňatkem manželským a založil tak prvou rodinu, čímž tvoření dokonáno.

Písmo sv. hlásá tedy stále, že vše, co jest, pochází od Boha. Z ruky Boží vyšel i člověk, a to i muž i žena, způsobem zvláštním, zcela jiným než tvorové ostatní.

Velebným způsobem jest to znázorněno ve zprávě první.

Vykládá se tam postup tvoření slohem jednotným. Každý skutek začíná rozkazem: »Buď světlo! Buď obloha! Zplod země! Vydejte vody! Vydej země!«

Čekáme tudíž i zde 1<sup>26</sup> rozkaz: »Buď člověk!« nebo »Vydej země člověka!« slyšíme však něco jiného. Jednotný sloh jest přerušen a jakoby rachotem hromu zaznívají slova: »Učiňme člověka k obrazu a podobnosti našemu!« oznamující, že tvor, jenž vyjde nyní z ruky Boží, jest více než všichni tvorové dosavadní.

A jak vytvořil Bůh člověka?

Nejvyšší moudrý Bůh používá k dosažení svého cíle nevhodnějších prostředků.

Poněvadž tento nový tvor měl mít tělo, tělo pak jest složeno z hmoty, použil Bůh hmoty, kterou hned na počátku stvořil, a učinil z ní tělo.

Toto tělo mělo však žítí.

Dle názoru Písma sv. a celého dnešního Východu žije každá bytost dechem.

Dechem žije plaz, ryba, pták i zvíře čtvernohé. Má toto tělo žítí týmž dechem?

Nikoliv. Nastává něco neobyčejného.

Bůh vdechne v nozdry tohoto těla životný dech. Tělo oživne a žije dechem, který přichází přímo od Boha, nesmrtelnou duší.

Tento názor se uchoval dosud mezi obyvateli pouště Arabské, kteří ani křesťanství ani židovstvo neznají, ale po způsobu patriarchů Boha uctívají. Našel jsem u nich u všech nejen víru, že člověk skládá se z těla a z nesmrtelné duše — ale i domněnku, že člověk obživne, když mu Bůh vdechne z ničeho stvořenou duši v nozdry (v tvář), a umře, jakmile duše nozdrami vyjde.

Z vypravování Písma sv. zřejmy jsou náboženské pravdy, že Bůh člověka stvořil, že člověk skládá se z těla a nesmrtelné duše a že stvořen člověk k obrazu Božímu.

V čem záleží tento obraz Boží v člověku? Dle souvislosti záleží předně v nadvládě člověka nad ostatním tvorstvem a v duchové bytnosti jeho duše.

O žádném jiném tvorů se v Písmě sv. nepraví, že by byl býval stvořen k obrazu Božímu, nebo že by mu byl Bůh vdechl životný dech. To jest z Písma svatého úplně jasno.

Z jaké látky, z kterých chemických součástí vytvořil Bůh tělo Adamovo? Nevíme. Písmo sv. nazývá tuto látku všeobecně »prach země«, aby ukázalo nicotnost těla lidského.

Vytvořil Bůh tělo Adamovo prostředně nebo bezprostředně? Nevíme.

Sv. Otcové varují, abychom si činnost Boží nepředstavovali příliš lidsky, a upozorňují, že i naše těla Bůh vytvořil, použiv stvořené hmoty a jí udělených zákonů.

Jak dlouho trvalo tvoření prvního člověka? Nevíme.

Ale kdežto při vzniku zvířat se praví: »Vydej země . . .« kterážto slova delšího vývoje nevylučují, působí celé vypravování o stvoření člověka dojem, jakoby byl býval první člověk vytvořen v okamžiku.

Písmo sv. nezná nějakého vývoje prvního člověka a vylučuje, že by se bylo tělo člověka vytvořilo z těla zvířete — z opice.

Doměnka, jakoby se byl člověk vyvinul z opice, odporuje pravé vědě. Pravá věda praví, že Bohem udělené zákony přírodní jsou i dnes tytéž, jaké byly před tisíci lety. Mohlo-li tenkrát z opic vyvinouti se tělo člověka, mělo by se to díti i dnes.

Známe dnes již takřka každý koutek naší země, ale nikde jsme nenalezli ani národův, ani jednotlivců, kteří by se nalézali na stupni vývoje mezi opicí a člověkem, kteří by tedy byli více než opice, ale méně než člověk. Nalézáme jedině přesně oddělené opice od lidí. Mnozí kmenové mají nepatrnou vzdělanost, avšak liší se od opic právě tak, jako nejvzdělanější Evropan — mezi nimi a opicemi zeje propast nepřeklenutelná — proto říká pravá věda, že se dnes z opice tělo člověka vyvinouti nemůže.

Ale nebylo to, co jest nemožno za našich časů, možným v dobách dřívějších? Nebylo.

Zákony přírodní byly i tenkrát tytéž jako dnes, a pak nám praví vědy historické, že známe již dějiny lidstva od více než šesti tisíc let — a nenašli jsme nikde ani zmínky o nějakém vývoji opice v tělo člověka.



Ale nedělo se tak někdy v dobách předhistorických? Nedělo.

Zastanci oné domněnky sami říkají, že prý to trvalo po tisíce let, než se z těla opice vyvinulo tělo člověka. Kdyby to bylo pravda, jistě bychom našli v zemi zkameněliny nescetných takových přechodních těl. A divná věc! Našly se snad statisíce různých a různých zkamenělin a kostí různých zvířat, ale dosud se nenašla ani kostečka z tvora, který by byl více než opice ale méně než člověk. Vyskytnou se sice občas báječné zprávy o takových nálezech, ale dosud ani jediný se nepotvrdil.

Přírodní zákony jsou stejné. Co není možno dnes, nebylo možno ani před tisíci, tisíci lety, čili domněnka, jakoby se bylo tělo člověka vyvinulo z opice, odporuje zdravé, pravé vědě. Tělo prvního člověka vytvořil Bůh. Bůh mu dal nesmrtelnou duši.

Totéž dlužno říci i o těle a duši druhého člověka — ženy. I žena vyšla přímo, bez vývoje z ruky Boží, ale neudává se nám způsob, jakým se to skutečně stalo.

Dle sv. Augustina a sv. Efréma dopustil Bůh na Adama extatický spánek. Adam pozbyl úplně vlády nad svými vnějšími pěti smysly, právě tak jako my ve spánku, ve snu svých zevnějších smyslů neužíváme — tedy nevidíme, neslyšíme atd., a přece ve snu prožíváme události, při nichž i vidíme i slyšíme. Podobně se vedlo v extatickém vidění Adamovi. Adam viděl svým vnitřním okem, jak mu Bůh vyjímá žebro, viděl, jak vyplňuje zející ránu masem, jak roste z jeho žebra žena . . .

Tímto způsobem mu Bůh názorně ukázal, že jest žena téže přirozenosti jako on, že skládá se rovněž z těla a z nesmrtelné duše, že vlastně patří k němu — čili jest mu úplně rovna.

Vyňal Bůh Adamovi kost skutečně? Svatý Augustin praví, že nevíme, a slavný exegeta katolický Cajetanus jest téhož názoru, an píše:

„Nikterak nemá místa námitka, že se vypravuje stvoření ženy z žebra mužova po způsobu dějin, tedy události skutečné. Vždyť se způsobem historickým vy-

pravuje i o šesti dnech, jakoby to byly dny obyčejné s večerem a ránem, a přece nelze za to míti, že by se byly ty věci staly za takových obyčejných šest dní.“

Na konec ještě jednu otázku.

Jak se jmenoval první člověk?

Připomínám, že nám Písmo sv. nikde nepraví, jakou řečí první člověk mluvil. Proto nevíme, jak jeho jméno znělo, ale můžeme snad říci, co znamenalo. Význam jeho vlastního jména se uchoval ve všech různých řečech, kdežto prvotný zvuk jeho vlastního jména dávno zaniknul.

Dle Písma sv. a souhlasně dle zpráv ostatních národů jmenoval se první muž »Člověk« a první žena »Matka«. Israelité přeložili tato jména do svého jazyka slovy »Adam« a »Hawwá« = »Eva«, ale jak zněla v ústech prvních lidí — nevíme.

## V.

### Kde ležel ráj?

Člověku se daří nejlépe v teplém pásmu, kde půda nikdy nezamrzne, kde se sníh ani neukáže. Než, v teplém pásmu nepršívá po mnoho měsíců ročně, půda není pravidelně zavlažována, proto se musí zavlažovati uměle, což se může díti pouze z velikých, nevysýchajících potokův a řek.

Pobřeží řeky, protékající krajinou, která leží v teplém pásmu, jest nejlepším bydlištěm člověka.

Půda nánosem hnojená a blízkou řekou stále zavlažovaná poskytuje po celý rok píce různým zvířatům a stálou výživu člověku. Člověk měl ovocných plodů dostatek, upravil si pole, na něm míval dvakrát i třikrát žně, a pásal v nejbližším okolí některá domácí zvířata; nalézaje tak na téměř místě po celý rok dostatek obživy, usadil se tu.

Z větvi si zbudoval chaloupku, v níž byl chráněn ve dne před palčivým sluncem, v noci před hojnou

rosou. Před dobou dešťů si nanesl na plochou střechu své chaty slabou vrstvu hlíny, kterou zalíčil tak, že po ní déšť snadno stékal.

Množila se rodina, budovaly se nové chaloupky — vznikala osada.

Když byla úrodná půda v nejbližším okolí úplně obdělána, zbudovaly si některé rodiny své chaty kus cesty dále — vznikla nová osada, která se považovala za dceru osady první, kdežto ten, kdo ji založil, se zval jejím otcem.

Tak vznikaly osady další po obou březích řeky. Řeka jim byla nejlepším pojítkem. Plavili se po ní buď na vorech, nebo na kožích nafouklých, navštěvující mateřské osady.

Tyto návštěvy byly prvou příležitostí k výměně různých předmětů — k obchodu.

Vzrůst obyvatelstva vyžadoval více potravy. — Zemědělství se šířilo, lesy vroublící břehy řeky mizely, dřevo na stavbu chaloupek se stávalo vzácnějším. Poněvadž pak na březích velikých řek jest nouze o kámen, počali si stavěti chaloupky z vysušené hlíny — z vepřovic, později z cihel. Vyvíjela se poznenáhlu různá řemesla, rostla vzdělanost.

Když bylo celé úrodné údolí řeky zalidněno, ba přelidněno, hledala si část obyvatelstva nová sídla. Popásali svá stáda, až měli krajinu podobnou té, z níž se vystěhovali. Tu si zřídili nové osady a budovali na vzdělanosti, kterou s sebou přinesli, dále. S osadami mateřskými zůstávali ve styku. Buď k nim vysílali karavany po pevnině, nebo k nim pluli blízko pobřeží na menších lodicích.

Po dlouhých a dlouhých letech byly všechny krajiny podél všech veletoků teplého pásma zalidněny. Pak se brali vystěhovalci do rovin pásma horkého a mírného, usazovali se na ostrovech, plavili se za moře.

Zatím jednotliví kmenové osadili i hornaté, skalnaté kraje. Čím vyšší jsou tyto hory a čím hlouběji leží v pásmu mírném neb dokonce studeném, tím obtížnější jest v nich život člověka.

Sníh pokrývá často po mnoho měsíců půdu a zima nutí člověka, aby se skrýval buď v pevně stavěných do-

mech nebo v jeskyních. Orba jest velmi obtížná; proto se často dřívější rolník věnoval chovu dobytka neb lovu.

Vystěhovalec, jehož předkové sídlili stále v téže osadě, stal se v nehostinných krajích často kočovným pastýřem aneb divým lovcem, jenž se za potulného svého života před nepohodou skrýval v různých jeskyních.

Podobný úbytek vzdělanosti pozorujeme i v poušti.

V oasách, to jest v kotlinách, zavlažovaných četnými prameny, mohlo se několik přistěhovaných rodin dobře obživiti. Byla tu založena osada, zavlažovaná půda proměněna v pole a zahrady a v nejbližším okolí hlídáno stádo.

Než, množící se obyvatelstvo nenalézalo v oase dostatek výživy, a poněvadž se půda pouště nedá obdělávati, bylo nuceno věnovati se chovu dobytka.

Kde byly studánky jen den cesty od oase vzdáleny, tam chovali ovce a kozy; kde byla voda ještě vzácnější, tam chovali velbloudy.

V poušti roste bodlákovitá tráva pouze v mělkých dolinách, které bývají brzy spaseny. Proto jest člověk nucen stále vyhledávati nová a nová pastviska, mění neustále své bydliště a nestaví si tudíž pevných příbytků. Poněvadž pak není v poušti ani stromův ani jeskyň, které by skýřaly člověku ochrany před palčivým sluncem, chladnou rosou aneb řídkým deštěm, zhotovil si z koží aneb srsti přenosné stany, stal se kočovníkem.

Vzdělanost, kterou si přinesl vystěhovalec z prvotné vlasti do studených hor aneb do pouště, nejen nerostla, nýbrž spíše vzdělanosti ubývalo. Když pak po dlouhé době kočovník dospěl až na pokraj pouště a našel tam úrodnější krajiny, v nichž se mohl usaditi, zapomněl již dávno na vzdělanost svých praotcův a byl proto nucen počínati skoro od počátku.

Takovým způsobem si můžeme vysvětliti, jak se člověčenstvo z prvotného sídla rozšířilo po celém světě, a jak to možno, že potomci národů, sídlících ve výstavních městech, se skrývali a skrývají v různých doupatech.

Ale kde bylo prvotné sídlo člověka?

Nejvýše moudrý Bůh, jenž volí k dosažení svých úmyslů nejhodnější prostředky, jistě nepostavil prvního člověka do krajiny, kde mu podnebí a celá příroda nanejvýše protivná byla. Tak můžeme uvažovati, a Písmo sv. naši úvahu podporuje.

Dle zprávy Písma sv. (2<sup>9-15</sup>) bydlil první člověk v ráji, to jest v zahradě edenské. Zahradou se zove na východě každé místo, kde roste stromoví.

Zahradu, krajinu, porostlou stromovím, v níž usadil Bůh prvního člověka, nazývá náš překlad »Zahradou rozkoše«. Slovo »rozkoše« jest překlad vlastního jména »Eden«, to jest území, v němž první člověk sídlil.

Kde leželo toto území Eden, v němž Adam bydlil?

Zeměpisná poloha Edenu jest přesně určena.

Územím Eden protékala mocná řeka, která je zavlažovala. Nejprve se valily její vody jediným korytem. Později byla vytvořena tři nová koryta či ramena, která i vzdálenější části území Eden pravidelně zavlažovala a do moře se ústila. Taková zavlažující koryta či ramena řeky se mohou jmenovati babylonsky »rásn nári«, což jest hebrejsky vyjádřeno slovem »rásím«, v našich pak překladech podáno nejasně slovy »hlavní řeky«.

Jedno rameno řeky se jmenovalo Pišón a dělilo území Eden od krajiny, zvané Chavila. Tato krajina se připomíná v Písmě sv. častěji, a klade se vždy do východní části střední Arabie k Perskému zálivu. Dle toho ústilo se rameno Pišón do Perského zálivu, a Chavila tvořila západní hranici Edenu.

Druhé rameno se jmenovalo Gihón a dotýkalo se země Kúš. Dle desáté hlavy první knihy Mojžíšovy musíme hledati zemi Kúš rovněž při Perském zálivu, a to při jeho severovýchodním pobřeží. I můžeme říci, že se řeka Gihón vlévala rovněž do Perského zálivu a země Kúš že tvořila východní hranici Edenu.

V našich překladech stojí místo vlastního jména Kúš »Aethiopia, země mouřeninská«, což není správné. V Ethiopii byla sice osada Kušovců, ale vlast jejich ležela při Perském zálivu.

Třetí rameno tvořila řeka Hiddekel, tekoucí východně od Aššúru.

Řeka Hiddekel, babylonsky Idiklat, jest dnešní Tygris. V dávných dobách se vlévala do řeky Eufratu, daleko před jejím ústím do Perského zálivu. Později byl její tok uměle prodloužen, aby se mohlo snáze zavodňovati.

O této řece se praví, že »teče východně od Aššúru«. Aššúr zde neznamená pozdější říši aneb krajinu assyrskou, kterouž Tygris protéká, nýbrž dle desáté hlavy město Aššúr, které leží na pravém břehu, tedy západně od řeky Tygris.

Dle toho se dá souditi, že území Eden sahalo na sever až k ohbí Tygridu.

O čtvrtém rameni, totiž o řece Eufratu, se neudává bližší určení. Neděje tak se bez příčiny. Bylať řeka Eufrat prvotnou řekou rajskou, zavlažující území Eden a ústící do Perského zálivu.

Písmo sv. určuje tedy západní, severní a východní hranice Edenu. Jižní hranice neudává, poněvadž jest samozřejma. Jest to moře Perského zálivu, kamž všechny edenské řeky ústí. Vlastní řekou rajskou jest Eufrat.

Dle těchto údajů třeba hledati biblický ráj při Perském zálivu v úrodné rovině, zavlažované veletokem Eufratu, tedy v některé části pozdějšího Babylonska.

V rovině Eden, ležící v teplém pásmu, na březích řeky Eufratu, blízko moře, štípil Bůh ráj, v němž usadil prvního člověka. Zde tedy hledá bible začátek vzdělanosti, odtud byl zalidněn celý svět.

VI.

Jak mohlo vzniknouti pohanstvo?

Dle Písma sv. stvořil jediný Bůh nebesa i zemi i člověka.

Člověk ctil jediného Boha, svého Stvořitele, od něhož obdařen byl rozumem, svobodnou vůlí a čet-

nými dary přirozenými i nadpřirozenými, takže mohl cíle svého snadno dosáhnouti. Než, sveden byv od zlého ducha, zneužil člověk své svobodné vůle, odepřel poslušnost Bohu, dopustil se hříchu.

Jedním z četných smutných následků prvopočátečního hříchu bylo zatemnění rozumu. Toto se obzvláště nápadně jeví, když pozorujeme, jak člověk, král a hlava tvorstva, nerozeznává Tvůrce od tvora a přináší úctu, příslušející jedinému Bohu, různým vytvořům ruky lidské, jak uctívá místo jediného Boha celé řady různých bohů.

S mnohobohstvím, s pohanstvím, se setkáváme již v prvých knihách Písma sv., ale nikde se nám nepovídá, jakým postupem se vyvinul z monotheismu polytheismus.

V různých listech a knihách se o tomto postupu pronášejí různé domněnky, které velmi často mají za účel, podkopati pravou víru a způsobem nevědeckým chtějí dokázati, že se úcta jediného Boha vyvinula z hrubého pohanstva. Názor tento jest úplně bludný. Domněnky o postupu vývoje polytheismu v monotheismus nemají historického podkladu.

Proti těmto domněnkám stavím domněnku svou, která ukazuje pravý opak. Pro jednotlivé části své domněnky o rozkladu monotheismu v polytheismus uvedu v dalších člancích důkazy z náboženství babylonského, egyptského i z Písma sv., ale prohlašuji hned předem, že pro všechny body mé domněnky dokladů dosud nemáme. Proto jsem nadepsal tuto extensi: »Jak mohlo vzniknouti pohanstvo«, čímž dávám na jevo, že stavím proti názoru názor, proti domněnce domněnku.

Jak už řečeno, uctíval člověk původně jediného, pravého Boha, stvořitele nebe i země. Svou úctu a svou lítost nad spáchaným hříchem dával na jevo různými dary, oběťmi. Co daroval Bohu, nesměl více užívatí pro sebe, proto každý takový dar buď názorně aneb skutečně zničil.

Nejčastěji dělo se toto ničení darů, přinesených Bohu, ohněm. Člověk zapaloval oheň prvotně kde-

koli. Později si budoval z hlíny aneb z cihel nevysoké ohniště aneb, kde bylo kamení, položil na dva veliké kameny třetí plochý kámen, na němž zanítil oheň; měl takto pevný oltář.

Chtěje se uchrániti před palčivými paprsky slunečnými v létě aneb před deštěm v zimě, stavěl své oltáře buď pod stromy aneb nad nimi budoval umělou střechu; tak vznikaly prvé chrámy.

S počátku přinášel oběti otec, nebo nejstarší syn za rodinu, starosta za obec, náčelník za kmen. Věděli, že jsou prostředníky mezi lidem a Bohem, proto dbali, aby byli tělesně i duševně čisti při obětování. Když však se obětování soustředilo na oltářích v určitých chrámech, bylo nesnadno otcům docházeti do chrámu, a bylo též nesnadno získati si ihned potřebnou čistotu, chtěl-li některý člen rodiny přinést oběť. Následkem toho přecházelo ponenáhlu právo obětovati na osoby neustále při oltáři ve chrámu dlejší a tělesnou i duševní čistotu zachovávající. Tyto osoby, zvané kněží, se staly prostředníky mezi lidem a Bohem všudy tam, kde se stavěly pevné chrámy. Pouze ještě náčelník kmene nebo král vystupoval při slavnostních příležitostech jako prostředník mezi Bohem a kmenem nebo národem.

V jednotlivých chrámech se obzvláště uctívaly jednotlivé vlastnosti téhož Boha. S počátku se připomínaly veškeré vlastnosti Boží při každém oltáři. Každý obětující si byl vědom, že jest týž Bůh na každém místě přítomen, že s Ním může všudy přímo obcovati, že od Něho může kdekoliv obdržeti vše, zač upřímně poprosí. Ale znenáhla se vykládalo, že Bůh odpouští hříchy obzvláště ve chrámu *A*, že uzdravuje obzvláště ve chrámu *B*, že oznamuje věci neznámé obzvláště ve chrámu *C*, že popřává deště obzvláště ve chrámu *D*, že pomáhá k vítězství obzvláště ve chrámu *E* atd.

Ve chrámu *A* se tedy uctíval Bůh jako Nejvš milosrdný, ve chrámu *B* jako Uzdravující, ve chrámu *C* jako Vševedoucí atd. . . . Uctíval se ještě jediný Bůh, ale již se ujímala domněnka, že nelze tak snadno od Něho obdržeti ve chrámu *A* totéž, co ve chrámu

*B* nebo *C*, a počalo se poněnáhu rozlišovati mezi způsobem, jakým se jeví Bůh v různých chrámech. Místo starého rčení: »ve chrámu *A* se uctívá Bůh Nejvyšší milosrdný« počalo se říkati: »ve chrámu *A* se uctívá Nejvyšší milosrdný, v *B* Uzdravující, v *C* Vševědoucí, v *E* Vítězný atd. . . .« Z vlastností se stala vlastní jména a bylo jen třeba vnějšího popudu, aby tato různá vlastní jména mohla znamenati různé osoby.

Vnější popud přinesla změna bydliště, změna řeči nebo vítězná válka.

Stěhující se kmenové přinesli si do nových, často dalekých sídel úctu téhož Boha, téhož vlastního jména, jak ji měli v prvotné vlasti. V nových sídlech vystavěli Bohu nové chrámy. Ale poměry v novém bydlišti nebyly přece úplně takové, jako ve vlasti, proto se jim přizpůsobovali nejen životem, ale i řečí. Tvořili si nové názory pro předměty, kterých ve staré vlasti nebylo, měnili různá rčení — a tím se měnila poněnáhu i jejich řeč.

Za několik století se už těžko domluvili s lidmi, kteří v pravlasti zůstali.

Když pak si část z nich nová sídla vyhledala, podléhala řeč těchto druhých vystěhovalců novým změnám. Lišila se značně od řeči druhé vlasti a byla již skoro úplně různá od řeči pravlasti.

Tvořením se nových řečí tvořila se však také nová jména, označující jediného Boha a Jeho vlastnosti. Vystěhovalci nazývali téhož Boha jinak, než obyvatelé druhé vlasti a pravlasti a uctívali různé Jeho vlastnosti v různých chrámech pod různými jmény.

Po dlouhých a dlouhých letech zapomněli na svou prvotnou vlast, často se s ní zneprátelili a pak byla na snadě domněnka, že jejich Bůh zvaný *Y*, jest naprosto různý od Boha jejich nepřátel, zvaného *Z*. Tak mohlo vzniknouti mnohobožství u různých národův.

Ale mnohobožství mohlo vzniknouti i u téhož národa. Základ k němu byl položen uctíváním různých vlastností téhož Boha pod různými názvy v různých chrámech. Jakmile město, v němž chrám *A* stál, si podrobilo nejbližší okolí a utvořilo městské

království, pohlíželo žárlivě na vzrůstající moc města s chrámem *B* neb *C* atd. Došlo k častým potyčkám a válkám, při nichž obyvatelé *A* žádali svého Boha, aby jim pomáhal proti *B* a tito opět opačně. Jen krok a již bujel náhled, že Bůh uctíváný v *A* nemůže býti týž, jako Bůh v *B*, Nejvyšší milosrdný považován za osobu různou od Uzdravujícího, Vítězného atd.

Z vlastností téže Božské osoby se stala vlastní jména různých osob — různých bohův.

Další rozklad prvotné víry v jediného Boha postupoval kvapem. Město *A* založilo osadu  $\alpha$ . Tato potřebuje též boha. Osada  $\alpha$  jest dcerou města *A*, bude tedy bůh osady  $\alpha$  synem boha *A*. Otcem osady  $\alpha$  jest starosta rodu, který ji budoval. Uzavřel jaksi duševní sňatek s městem *A*, jehož ovocem jest dcera — osada  $\alpha$ .

Týž rodinný poměr si vymyslili u boha. Má-li míti syny, musí míti ženu. Tuto ženu si obyčejně každý větší bůh vytvoří sám.

Čím více osad město *A* založí, tím více synů má jeho božská dvojice. Synové-bozi nemají nikdy té moci jako otcové-bozi — jsou jaksi bohy druhého řádu a nemívají obyčejně manželek. Jen když osada  $\alpha$  vzroste na město a založí si novou osadu, ožení se bůh  $\alpha$  s dcerou boha *A*, a jeho syn jest pak bohem ještě slabším než on sám. Tak vznikli bozi prvního, druhého, třetího atd. řádu.

Někdy však osada  $\alpha$  tak vzroste, že si podrobí i město *A*; pak svěří bůh *A* veškeru výkonnou moc svému synu bohu  $\alpha$ , a sám bezstarostně odpočívá ve svém nebeském příbytku.

Jindy se podaří osadě  $\alpha$  opanovati i území města *B* nebo *C* atd. Tu nezbude bohu *B*, *C* leč adoptovati, to jest za vlastního syna přijmouti boha  $\alpha$ , jenž pak boha *B*, *C* atd. zastupuje.

Tímto postupem se vytvořily různé příbuzenské svazky různých bohův nejen u téhož národa, ale i u národů různých. Pouze úplným vyhubením všech ctitelů nějakého boha mohl býti zničen bůh sám. Pokud jeho ctitelé žili, potud měl moc nejen nad nimi, ale i nad krajem, v němž sídlili. Neměl práva porou-

četi jinde, ale také jiný bůh neměl práva míchat i se do jeho záležitostí.

Vzdal-li se práva svého dobrovolně, ustanovil svého zástupce, nebylo tím právo jeho zrušeno, neboť bůh-zástupce panoval nad jeho krajem a jeho ctiteli pouze jeho jménem.

Vývojem různých bohů vymezovaly se tedy i hranice jejich moci. Jediný Bůh byl Všemohoucím všudy, na celém světě, ale bůh *A* byl již všemohoucím pouze v území města nebo státu *A*. Přívlastek »Všemohoucí« zůstal, ale byl již omezen. Totéž lze říci i o vlastnostech ostatních, zejména o Všudypřítomnosti.

Jedinému Bohu patří vše, nebesa i země. Sídli stejně na každém místě v nebesích i na zemi.

Bůh *A* činí ovšem nároky na celé nebe, ale bůh *B*, *C* atd. činí rovněž tak. Ve skutečnosti se nesmí bůh *A* ukázat i v nebi nepřátelského boha *B*, a v nebi přátelského boha *C* smí dlíti pouze jako host. Podrobí-li si bůh *A* boha *B*, *C*, *D*, pak mu patří i jejich nebe. Dá se od nich zvoliti za vládce a vykáže jim určité příbytky.

Časem se přenášely i tyto neviditelné, nebeské příbytky do viditelných nebeských zjevů. Nejvyšší bůh některého království nebo národa sídlil ve slunci, jeho manželka v měsíci, jejich synové v oběžnicích nebo ve zvěrokruhu, vnuci pak v různých hvězdách.

Chtěl-li bůh sídlící ve slunci mluvit s bohem sídlícím v některé oběžnici, poslal si pro něho — byla tedy již jeho přítomnost úplně lokalisována, to jest, byl přítomen pouze tam, kde skutečně sídlil. Ponenáhlu přestávalo se říkati: »bůh sídlící ve slunci« mne chrání, říkalo se kratčeji: »bůh slunce« mne chrání. Konečně se i slovíčko »bůh« vynechalo a říkalo se přímo: »Slunce« mne chrání, »Měsíc« mne uzdravuje atd.

Viditelný příbytek nebeský některého boha počal se zaměňovati s bohem — později se stal sám bohem.

Podobně se dělo i na zemi.

Jediný Bůh byl skutečně všudy na celém světě přítomen. Bůh *A* byl ve skutečnosti přítomen pouze v území města nebo státu *A*, bůh  $\alpha$  pouze v okolí osady  $\alpha$  atd.

Nejzřejměji se jevila jeho přítomnost ve chrámu *A* anebo  $\alpha$  atd. Aby si ctitelé byli vědomi, že jest tam přítomen, znázorňovali si ho. Představovali si boha po způsobu lidském, ale jsouce si vědomi, že přece není člověkem, přidávali mu různé údy nelidské.

Nejčastěji nahrazovali lidskou hlavu hlavami jiných tvorů — ba i různými předměty. Při tom dbali vlastností různých tvorů neb věcí a vybírali si hlavy oněch, kteří obzvláště vynikají vlastností, kterou ve chrámu uctívali.

Uctívali-li zvláště Všemohoucnost — tedy sílu, volili si hlavu býka, zvířete mezi domácími zvířaty nejsilnějšího. Vytvořili obraz nebo sochu s lidskými údy, ale místo lidské hlavy mu nasadili hlavu býka anebo aspoň rohy.

Chtějíce naznačiti stálost, nezměnitelnost boží, nahradili hlavu kusem skály atd.

Kdo viděl sochu s býčí hlavou nebo s rohama, věděl hned, že jest to symbol, znázornění Všemohoucího — socha s kusem skály byla mu symbolem, znázorněním Nezměnitelného. Tato představa se tak vžila, že bylo možno vynechati lidské údy a znázorniti pouze býčí hlavu, rohy, kus skály — a každý věděl, co to znamená.

Než, tyto symboly, které přítomnost boží pouze znázorňovaly, vedly mnohé na myšlenku, že bůh obzvláště v nich a při nich svou přítomnost projevuje, že v nich nejraději sídlí.

Tím se počala omezovati všudypřítomnost boha *A* i v hranicích *A*. Nebyl přítomen na každém místě království *A*, nýbrž pouze v obvodu posvátných symbolů.

Chtěl-li míti kdo boha i ve svém domě, bylo třeba, aby tam postavil jeho symbol. Chtěl-li, aby ho jeho bůh provázel i na cestách po cizí zemi, bral si jeho symbol s sebou. Tento symbol byl majetkem, půdou jeho boha, i nemohl cizí bůh, jehož územím se ubíral, ničeho namítati, když svého ctitele chránil, ob-

zvláště když cestující přinesl oběť i bohu, jehož územím se bral.

Než, tato úcta symbolům prokazovaná mohla mít snadno výstřelky, které ideu — představu o božstvu značně poškozovaly.

K býčí hlavě, k rohům se přidělalo tělo býka, místo kusu skály se přitesal žulový sloup — a tyto symboly se postavily do chrámu k oltáři.

Netrvalo to dlouho a obyčejný lid se domníval, že božstvo sídlí v býku, kamenném sloupu atd.

a od této domněnky byl pouze krok k úctě živého býka, k úctě různých balvanů, čili jak se vědecky říká: k totemismu a fetišismu.

Zhusta se říká a píše, že prvotný člověk-divoch neměl žádné představy o božstvu, že mu pojem »bůh« úplně scházel. Dlouhým a dlouhým vývojem prý postupoval od úcty kamenů, skal, k úctě stromů, zvířat, k úctě zemřelých lidí, k úctě hvězd, až si konečně vytvořil pojem »bůh« a vymyslel si osoby různých bohův.

Domněnka tato není vědecká, není správná

Jest úplně neodůvodněno říci, že byl první člověk divochem nebo šelmou. Ale dejme tomu, že tak bylo. Jak dospěl člověk-divoch k úctě kamene, když přece i největší divoch jest si vědom, že jest více než kámen? Úcta kamene předpokládá pojem o »bohu«. Tento pojem o »bohu« obdržel člověk od jediného Boha a pouze vlastní vinou, svým hříchem klesl tak hluboko, že místo živého Tvůrce uctíval neživou hmotu. Tedy úcta kamene — tak zv. fetišismus není počátkem, nýbrž smutným koncem poblouzení náboženského.

## VII.

### Co vyprávěli Babyloňané o stvoření světa?

Adam vypravoval o stvoření světa svým dětem, tyto opět svým dětem a tak se o tom dovídalo pokolení od pokolení. Vypravovali synové Adamovi doslovně tak, jak to od otce slyšeli? Můžeme říci, že

sotva — a za příklad uvést vypravování sv. evangelistův.

Sv. Matouš a sv. Jan byli očitými svědky událostí, o nichž vypravují, a přece nevypravují o téže události doslova stejně. Podstata jest táž, ale jednotlivosti jsou často různé. Takovému v podstatě stejnému, ale v jednotlivostech různému vypravování o téže události říkáme recenze. Tak máme o umučení Páně jednu recenzi u sv. Matouše, druhou u sv. Jana, třetí u sv. Marka, čtvrtou u sv. Lukáše — tedy tolik recenzí, kolik vypravovatelův.

Totéž můžeme říci o zprávě o stvoření světa: kolik vypravovatelů — tolik recenzí.

Stěhující se čeledi a kmeny přinášely do nových sídel zprávu o stvoření světa v různých recenzích. Měnou řeči měnily se různé názvy, vlastní jména se překládala a vznikaly tak opět nové recenze. Veškeré tyto změny se však obsahu, podstaty netýkaly. Co Adam o stvoření světa vykládal, rozšířilo se s členstvem — byť v různých recenzích, tož přece v témž podstatném obsahu po celém světě.

Podstatné změny nastaly rozvratem víry v jediného Boha v pohanstvo. Až dosud připisoval každý kmen a národ původ všehomíra témuž Bohu. Sotva vzniklo pohanstvo, připisoval každý národ stvoření světa svému bohu. Zpráva zůstala táž, ale tvořící bůh byl u každého národa jiný.

Jakmile lidé některého království přimysleli bohu svému manželku, přidělili jí též nějaký úkol při tvorbě světa — a to jest prvá podstatná změna. Manželkou-bohyní dostal se do vypravování činitel, který tam dříve nebyl — zpráva se stala pohanskou. Netrvalo to dlouho a ve zprávě se objevili i jejich synové, kteří na rozkaz otcův různé věci vytvořili. Stručná prvotná zpráva se následkem toho rozšiřovala, nové a nové přídavky se vymýšlely, věrohodnost mizela.

Nové změny nastaly, podařilo-li se mladému kmeni nebo národu přemoci sestaralou, mohutnou říši.

Někdy se to stalo rychle ohněm a mečem, veškeré přemožené obyvatelstvo bylo vyhubeno a jeho

země zpustošena. Po názoru východním zápasí při každé válce i bohové. V tomto případě přemohl nejvyšší bůh vítězů nejvyššího boha staré říše, zabil ho a zpustošený jeho svět sám po své chuti upravil — vytvořil.

Jindy se usazoval mladý kmen neb národ povolna v území říše, která měla silného nepřítele. Po dlouhé, dlouhé době se přistěhovalcům podařilo zmocnit se vrchního velení a nepřítele poraziti. I to bylo znázorněno ve vypravování o stvoření světa. Nejvyšší bůh říše stvořil sice celý svůj svět, ale nejsa dosti silen, aby sousednímu bohu odolal, svěřil vrchní moc bohu přistěhovalců, jenž nepřítele porazí a zpustošený svět znovu vytvoří.

Toto vypravování o krutém zápasu dvou nejvyšších bohův a jejich družin zpracoval některý pěvec básnicky, rozšířil je, vyzdobil a ze stručné historické pověsti vytvořil báji, mythus.

Když bylo zavedeno písmo, byly zaznamenávány nejen různé zprávy z různých recensí Adamova vypravování o stvoření světa, ale též různé z těchto recensí vyrostlé pověsti — ba i různé básnicky zpracované báje o stvoření světa.

Odkud to víme? Z prastarých památek různých národů, zvláště pak Babyloňanů. V Babylonsku, kam klade Písmo sv. ráj, se psalo již čtyři tisíce let před narozením Krista Pána.

Psalo se na tlustých tabulkách, vyrobených z měkké hrncířské hlíny. Ostrým hrotem se ryla do měkké hlíny různá písmena, která se skládají z různých klínům podobných čárek, odkud se toto písmo nazývá klínovým.

Když byla celá tabulka popsána, dala se vypálit do ohně. Aby se ještě lépe zachovala, obložila se vypálená tabulka tenkou vrstvou hrncířské hlíny, na niž se napsal obsah tabulky a pak se i tento obal vypálil. Tak měla popsána kniha-tabulka svou obálku s obsahem a mohla se zařaditi do knihovny.

Knihovny zakládali Babyloňané již v pradávné době. Umísťovali své knihy v síních svých vysokých z cihel stavěných chrámů. Časem zevnější cihly silných chrámových zdí se rozpadly, i mnohé krajní síně

se pobořily, ale vnitřní cihly i vnitřní síně se udržely a v nich se zachovaly prastaré knihovny.

Zachovaly se tím spíše, poněvadž v oněch krajínách velmi málo prší a poněvadž vítr zanášá na toto zboženisko neustále písek, jenž cihly před dalším rozpadem chrání.

Teď se tyto prastaré zříceniny rozkopávají a nalezené předměty se dovážejí do hlavních měst a ukládají se v různých museích.

Máme již na million knih-tabulek ze zřícenin babylonských a asyrských a až budou všechny přečteny a uveřejněny, budeme znáti dějiny oněch prastarých národů lépe, než známe starší dějiny své vlasti.

Z tabulek, které již uveřejněny byly, se dovidáme, že Babyloňané zaznamenávali nejen z různých recensí sestavené zprávy, ale i básně o stvoření světa.

Spisovatel znal, jak si v hlavních městech zašlých království starého Babylonska vypravovali o stvoření světa. Viděl, že jsou veškera vypravování v podstatě stejná, jen že každé město připisuje tvoreni svému bohu. Poněvadž byl sám Babyloňanem a město Babel bylo tehdy hlavou všech měst, sestavil z různých recensí zprávu o stvoření světa, v níž přidělil hlavní úlohu Mardukovi — bohu babelskému.

Zpráva tato zní stručně takto:

»Svatý dům, božský dům v čistém místě nebyl ještě stvořen. Rákosí ještě nepučelo, strom ještě nebyl stvořen. Osada nebyla ještě vystavěna. Žádný chrám ještě nepostaven. Plazu ještě nebylo.

Nippur nebyl ještě učiněn.

Ekur nebyl ještě zbudován.

Uruk nebyl ještě vytvořen.

Eana nebyla ještě postavena.

Eridu nebylo ještě zbudováno.

Pro svaté domy, pro domy bohů nebylo ještě místo vytvořeno. Veškeré kraje byly ještě mořem. Pevniny, ostrova ještě nebylo.

Tu bylo stvořeno Eridu. Esagila zbudována.

Bábel udělán.



Anunnaki (synové boží) všichni udělání. Svaté město, sídlo, v němž se jim líbí, si stvořili.

Marduk upletl z rákosí rohožku, položil ji na vodstvo, udělal hlínu a nasypal ji na tuto rohožku a tak vytvořil pevninu.

Aby byli bozi upokojeni, stvořil (Marduk) lidi. Aruru s ním stvořila člověčenstvo. Zvířata polní a divoké živočichy stvořil. Tygris a Eufkrat stvořil. Dobrým jménem je nazval. Trávu, rostlinky luční, rákosí, svlačce učinil, zeleň polní udělal. Laň i její mládě, tele, ovci, beránka stvořil.\*

Různým tiskem znázorněno, co bylo všem recenzím společného, co různého. Co podáno tiskem obyčejným, jest společné, co podáno písmem proloženým, jsou zvláštnosti různých recenzí.

V prastarém městě babylonském v Nippuru stál prastarý chrám Ekur, zasvěcený bohu En-lilu = Všemohoucím u. V Nippuru se připisovalo stvoření En-lilovi. On byl původcem všehomíra i své manželky Nin-lil, s níž zplodil ostatní bohy.

Království nippurské sestárla a hlavou Babylonska se stalo město Uruk. Eana, chrám urucký byl zasvěcen bohu Anu-ovi = Milostivému u, jenž rád dopřává pohody. V Uruku se ovšem stvoření připisovalo Anu-ovi.

Když se někdy v pátém tisíciletí před Kristem Pánem počali v Babylonsku usazovati Semité, stěhující se z Kedemu, to jest z Arabie, založili si menší království při samém perském zálivu. Hlavním městem bylo Eridu, kde byl ctěn bůh Ea = Nejvyšší moudrý. Ea byl pro Semity stvořitelem všehomíra. Z Arabie se valily nové a nové davy Semitů, které za vůdcovství eridských hledali nové sídlo.

Někde se jim to podařilo po dobrém, jinde se bojovalo ohněm a mečem.

Staré město Babel bylo násilím dobyto a jako osada eridská znova zbudováno. Bohem dobyvatelů tu byl ustanoven Marduk, syn Ea-ův.

Obyvatelé babelští, sesílení novými přistěhovalci z Kedemu, z Arabie (v naší bibli jest v prvním verši jedenácté hlavy Genese vlastní jméno „Kedem“ přelo-

ženo slovem „Východ“), rozšířili a opevnili město Babel. Okolní království buď po dobrém anebo po zlém podřízena Babelu. Konečně i Eridu uznalo nadvládu babelskou.

Ea eridský odstoupil veškerou moc svému synu Mardukovi. Marduk, bůh babylonský, byl zvolen od bohův ostatních království za pána, a vykládalo se, že on, Marduk, stvořil celý svět.

Tímto stručně ukázáno, jak se do původní zprávy vsouvaly nové prvky. Zároveň objasněno, že babylonský spisovatel zprávy o stvoření světa užil již různých recenzí.

Srovnáme-li podstatu této zprávy se zprávou biblickou, shledáme, že jest tatáž, a to nejen obsahem, ale i slohem.

Dle podstaty zprávy babylonské nebylo od věčnosti ani nebe (svatý dům v čistém místě), ani země. Bůh (En-lil, Anu, Ea, Marduk) byl vždycky, od věčnosti. Bůh vytvořil z ničeho všecko. Země byla pustá. Vůl boží vše upraveno, stvořeno. Jak, v jakém pořádku, se nepraví.

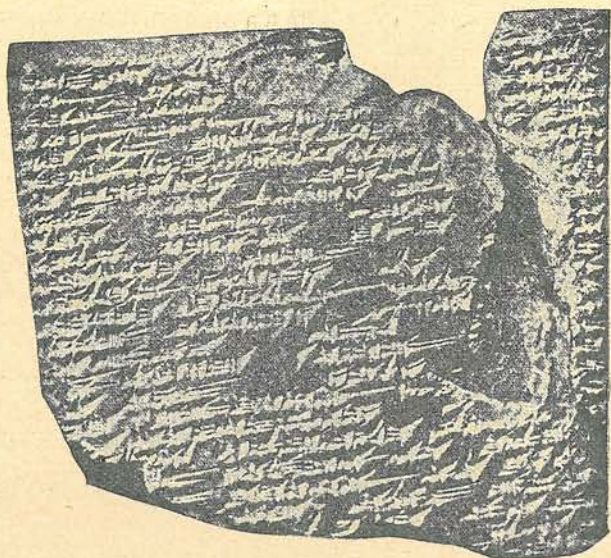
Na blízkost slohovou upomíná zvláště krásná zpráva biblická, zaznamenaná ve druhé hlavě Genese verš 4. a násl. Srovnajme jen biblické líčení pusté země s líčením babylonskou a přesvědčíme se o stejném slohovém původu obou. Obojí zpráva pochází od Adama, jen že zpráva biblická zachovala ryzí původní ráz monotheistický, kdežto zpráva babylonská znečištěna poblouzením pohanským.

Mimo uvedenou zprávu, která jest ve své jedno- duchosti prastará, zachovala se nám též básnická zpracování pověsti o stvoření světa. Tyto básně jsou původu mladšího. Obráží se v nich pokojný i násilný postup různých národův a tedy i jejich bohův a slouží ve své nynější podobě k oslavě babelského boha Marduka.

Nejznámější jest epická báseň Inuma eliš. Sestává ze sedmi zpěvů, napsaných na sedmi tabulkách.

Počíná vznešenými slovy:

»Když shora nebe nejmenováno,  
dole pevnina nepřipomínána«,



Obr. 1. Zlomek 5. tabulky epu Inuma eliš.

čímž ukazuje víru Babyloňanů, že není od věčnosti ani nebe, ani země.

Na to vykládá, jak bůh Apsu se svou manželkou Tiámtou z ničeho stvořil hmotu, z níž chtěl vytvořiti vše — i bohy. Z nejasné příčiny nastanou dlouhé války mezi bohy, při nichž se obzvláště vyznamená Ea, zabiv Apsa.

Než, nepřítel se opět zmůže. Ea se cítí slabým. Bozi s Anu v čele dostanou strach.

Toho použije mladý, neznámý Marduk, vymůže si na bozích vrchní velení a porazí Tiámtu i její družinu.

Dlouhými válkami bylo vše úplně zpuštěno, proto tvoří Marduk znova celý svět.

Stvoří oblohu, vystaví nebesa, přibyték starých bohův. Upevní na obloze hvězdy, slunce a měsíc, v nichž umístí bohy mladší.

Upraví zvířetník, rozdělí rok na dvanáct měsíců.

Vytvoří všechny možné byliny a stromy, čtvernohá zvířata, ryby, ptáky.

Aby měli bozi nějaké ctitele, vytvoří, poradiv se s Eaem, člověka.

Za to pějí v sedmém zpěvu, dle sedmé tabulky všichni bozi velebný chvalo zpěv na oslavu Mardukovu a vybízejí lidi, aby činili rovněž tak.

K vůli stručnosti jsem uvedl úmyslně pouze místa příbuzná vypravování biblickému. Z těchto lze nejlépe poznati jádro recensí, z nichž básníci čerpali.

Z veliké části odpovídá obsah těchto recensí obsahu zprávy, shora uvedené.

Novým jest počet sedm, dle něhož celá báseň rozdělena.

Stvoření oblohy se líčí ve zpěvu čtvrtém, na čtvrté tabulce,

hvězd, měsíce a slunce v pátém, na páté tabulce,

rostlin a zvířat v pátém, na páté tabulce,

člověka v šestém, na šesté tabulce,

bohoslužbě zasvěcen den sedmý na sedmé tabulce.

Toto rozdělení bezděky připomíná biblickou zprávu, zaznamenanou v první hlavě knihy Genese. Obojí čerpá tedy ze stejného, společného pramene. V Genesi poznamenáno jádro stručné, historicky věrné recense zprávy, rozdělující tvoření na sedm částí s účelem svěcení dne sedmého.

Z této recense se vytvořily v různých babylonských městech dlouhé bájeslovné pověsti, pověstí se ujali různí babylonští básníci a vybudovali z nich díla, v nichž znázornili dějiny svých národů. Jádro zůstalo, ale slupka, která je obklopuje, je tak tlustá a znečištěná, že málo kdo k jádru dospěl.

VIII.

Co vypravovali Babyloňané o stvoření člověka?

Původ člověka zajímal právě člověka nejvíce. Synové Adama a Evy dotazovali se rodičů svých, a tyto vykládali, co o svém vzniku věděli a jak si ho představovali.

Zpráva o stvoření člověka přecházela poněmáhlu v pověst. Rozšiřovala se v různých recensích kratších i delších s člověkem po celé zemi. Měnou řečí měnila se i vlastní jména prvních lidí, ale měnila se pouze zvukem, kdežto významem zůstávala táž.

Podstatná změna zprávy o stvoření světa nastala vznikem pohanstva. Až dosud připisovali veškerí lidé stvoření člověka jedinému Bohu, teď však každý národ, každá říše počala stvoření člověka připisovati svému u nejvyššímu bohu. Kolik nejvyšších bohů, tolik tvůrců člověka.

Stvoření člověka bylo vděčnou látkou pro básníky, kteří je ve své obraznosti ještě více vyšperkovali, rozšířili, ba, abych tak řekl, zdramatisovali. Přidělili určitý úkol i manželce tvořícího boha, a tak učinili z pověsti báji čili mythus.

Když vzniklo písmo, byly poznamenány nejen různé recenze zprávy o stvoření člověka, ale rovněž různé recenze pověstí, ba i různá básnická zpracování či různé báje téhož obsahu.

Při tom se ovšem ústně vykládalo dále, a tak, jednak ústním podáním, jednak písemným záznamem se uchovalo u všech národů vypravování o původu člověka. Vypravování tato se v jednotlivostech od sebe velice liší, ale v podstatě všechna souhlasí. Nejzřejměji se to jeví v různých vypravováních babylonských.

Babyloňané mají pro nás největší význam. Vždyť klade Písmo sv. ráj, kolébku člověka, do Babylonska. Z Babylonska přichází kmen, k němuž patřil Abraham. Ve zříceninách babylonských měst se nalezají nejstarší památky písemné. Tu není divu, že bychom rádi vě-

děli, co se vypravovalo o stvoření člověka v těch krajích, v nichž prvý člověk sídlil, a jak se to vypravovalo za doby, kdy Abraham tyto kraje opustil, tedy mnoho set let před Mojžíšem.

Hned předem připomínám, že jsme na tabulkách babylonských dosud nenašli zaznamenané obšírné zprávy o stvoření člověka, ale jest možno, že se najde.

Ve zprávě o stvoření světa se praví stručně:

»Aby bozi spokojeně bývali, stvořil (Marduk) lidi. Aruru stvořila s ním (Mardukem) pokolení lidské.«

Podobně se nenašla dosud obšírnější pověst o stvoření člověka, ale za to máme zlomky básnického zpracování.

Tak praví v šestém zpěvu epické básně Inuma eliš Marduk svému otci Ea-ovi:

»Krev svou chci já vzíti a kost chci já  
(vytvořiti),  
a chci člověka učiniti, aby člověk . . . ,  
já chci stvořiti člověka, aby obýval . . . ,  
aby byl povinen sloužiti bohům, dlícím  
ve svých sídlech.«

Následující část tabulky s vylíčením vlastního průběhu stvoření člověka jest odlomena.

Na konci sedmé tabulky pějí bozi o Mardukovi:

»Jenž stvořil lidi, aby je vykoupil,  
Milosrdný, jenž může obživovati,  
ať zůstanou a nepohynou slova jeho  
v ústech černohlávků (lidí), stvořených rukou  
jeho.«

Škoda, že se dosud nenašla celá šestá tabulka epu Inuma eliš! Dověděli bychom se určitě, proč a jak byl člověk stvořen, ale i z tohoto úryvku je zřejmo, že připisují Babyloňané původ člověka bohu (Bohu). Marduk sám tvoří člověka a dá mu, co nedal žádnému jinému tvorů — svou krev. V krvi sídlí po názoru východním duše.

Velmi zajímavou jest báje o prvním člověku Adapovi, která se vypravovala v prastarém městě Eridu,



Líc.



Rub.

Obr. 2. Zlomek 6. tabulky epu Inuma eliš s lícní stvoření člověka.

sídle boha Ea. Bohužel že jest tabulka, na níž byla tato báje zaznamenána, rozlomena, tak že schází počátek, kde se vypravuje, jak Ea stvořil Adapu.

Stvořenému Adapovi uštědřil Ea velikou moc (vůli) a moudrost (rozum), ale nedal mu život

věčný, nesmrtelnost těla. Tuto si měl Adapa dle všeho teprv zasloužiti. Byl umístěn v Eridu, ležícím na pravém břehu řeky Eufratu nedaleko Perského zálivu a měl tamní svatyni Eaovu střežiti a obstarávati věci bohoslužebné.

Adapa sloužil věrně Eaovi, čímž vzbudil žárlivost boha Anu-a. Anu povolá Adapa do svého nebe. Ea radí Adapovi, jak si má počínati:

»Až přijdeš k Anuovi, podají ti pokrmu smrti,  
nejez ho!  
nabídnou ti vody smrti,  
nepij z ní!  
Podají ti roucho, oblec je!  
Nabídnou ti olej, pomaz se jím!«

Adapa slíbí svému tvůrci Eaovi, že bude dbáti jeho rady a odebere se k Anuovi.

Anu chtěl snad s počátku Adapu usmrtiti, ale změnil své smýšlení a snaží se, aby Adapu Eaovi odloučil. Proto mu chce uštědřiti nesmrtelnost těla, věčný život. Domnívá se, že Adapa z vděčnosti za tento dar opustí svého tvůrce a bude sloužiti jemu, Anuovi. Proto velí:

»Pokrm života mu přineste, aby ho požil.  
Pokrm života mu přinesli, ale on ho nejedl.  
Vodu života mu přinesli, ale on ji nepil.«

Adapa nevěřil, že by to byl skutečně pokrm a nápoj života.

»Roucho mu přinesli, to si obléknul.  
Olej mu přinesli, tím se pomazal.  
Anu s údivem volá: „Co je, Adapo?  
Proč pak jsi nejedl a nepil?  
Vždyť teď nebudeš žíti (věčně)!“  
„Ea, pán můj, poručil: Nejez, nepij!“«

Tak se připravil Adapa o nesmrtelnost těla.

Zlomek tohoto básnického zpracování nelicí sice vlastního průběhu stvoření člověka, ale má nicméně pro nás veliký význam, poněvadž ukazuje, že byl prvý člověk obdařen rozumem a svobodnou vůlí. O ztrátě

nesmrtelnosti těla pojednám šíře v kap. XI, kde bude řeč o vině hříchu u Babyloňanův.

Zde připomínám ještě, že se vlastní jméno Adap, Adapa značně podobá jménu Adam, neboť není vyloučena možnost, že se též vyslovovalo Adab, a b se zaměňuje s m. Dále že sídlí Adapa při svatyni uprostřed krásné zahrady, ležící tam, kam klade Písmo sv. ráj.

V různých babylonských hymnech a modlitbách nalézáme zmínky, které sem tam pěkně objasňují, jak si Babyloňané postup tvoření člověka představovali.

Tak čteme v Epu Gilgamešově:

»Ty, Aruru, jsi stvořila Gilgameša,  
stvoř teď bytost podobnou jemu!«  
Sotva to Aruru uslyší,  
vytvoří ve svém srdci obraz Anuův,  
umyje si ruce, uhněte hlínu,  
napljuje na ni . . . Eabaniho stvoří reka.

Eabani, proslavený druh Gilgamešův, jest tedy stvořen k obrazu (boha) Anua. Tělo jeho uhněteno z hrncířské hlíny (ze slínu), tedy ze hmoty. Ke hmotě přidáno něco božského, což znázorněno slinou bohyně Aruru. Slinou přecházejí — po názoru východním — duševní vlastnosti z jedné osoby na druhou. Tento názor jsem našel u beduinů Huetátův. Když tam má novorozenec dostati jméno, vezme jej některý rek na lokty, napljuje mu do úst a řekne při tom:

»Vem slinu ze sliny mé,  
osvoj si vlastnosti mé  
a jmenuj se N!«

Svou slinou udělila tedy bohyně Aruru stvořenému člověku i některé své vlastnosti, takže se podobal obrazu Anu-ovu, dle něhož byla Aruru sama stvořena.

Obraz boží ve člověku se připomíná i v epické básni, v níž se líčí cesta Istařina do pekel. Čtemeť:

»Ea vytvoří ve svém srdci obraz,  
uhněte . . . člověka«.

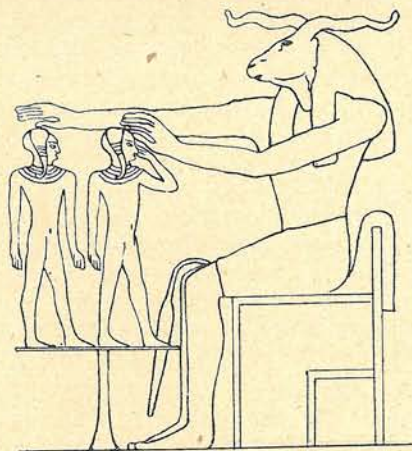
Týž názor nalézáme i ve zlomku epické básně z mladší doby, v níž již hraje posvátné číslo sedm značnou roli. Tu se praví:

»Bohyně Mami lepě uhnětla  
7 mužův a 7 žen dle své podoby.«

Z řečeného jest patrné, že obraz Boží ve člověku jest podstatnou vlastností babylonského vypravování o stvoření člověka. Zajímavou jest rovněž představa, že bylo tělo člověka »uhněteno« ze slínu neboli z hrncířské hlíny. Představu tu nalézáme velmi zhusta.

Tak vyzývá prosebník:

»Ať vystoupí Ea, pán člověčenstva,  
jehož ruce lidi uhnětly (vytvořily)!«



Obr. 3. Bůh Chnum vytváří lidské tělo.

A jinde se praví:

»Ea uhnětl dvě malé bytosti.«

Podobnou představu nalézáme v celém starém východě, ba Egyptané rádi zobrazovali boha Chnuma, jak sedí u hrncířského kruhu, na němž vytváří lidské tělo.

Máme ji však též v Písmě svatém, kde jest činnost boží při tvoření člověka vyjádřena slovesem

»jasar«, které značí činnost hrnčířovu neb sochařovu.

A Job praví:

»Duch Boží mne stvořil,  
dech Všemohoucího mne oživuje,  
z téže hlíny jsem uhněten jako ty.« (33<sup>4-6</sup>)

Po názoru Orientu se všechno vrací tam, odkud to přišlo. Bylina usychá, rozpadá se v prach, tedy vznikla na rozkaz Boží z prachu.

Tělo zvířecí odumírá a rozpadá se v horkém slunci východním velice rychle v prach — tedy se na rozkaz Boží vytvořilo z prachu.

Sotva vyjde duše z nader člověka, rozpadá se tělo v prach — tedy bylo utvořeno rovněž z prachu. Ale východan ví, že tělo lidské předčí tělo každého zvířete a připisuje proto vytvoření těla lidského přímé činnosti samého Boha. Nikde jsem nenašel v prastarých památkách východních zmínky, že by byl některý bůh svou vlastní rukou stvořil tělo prvního zvířete. Pouze tělo člověka vyšlo z ruky rozumného, živého Boha. Důmyslně jest to znázorněno činností hrnčíře nebo sochaře. Sochař-umělec vezme kus beztvárné hlíny, hmoty. Ve svém duchu utvoří si obraz, který chce znázorniti. Důmyslně a účelně trhá kus hlíny po kusu, stlačuje, rovná, hněte — až vytvoří z neforemné hlíny lepší obraz předmětu, který chtěl znázorniti.

Čím geniálnější jest umělec, tím lepší jest vytvořený obraz. Nikdo neřekne, že mistrovský obraz nebo velkolepá socha se vyvinuly samy od sebe nebo vznikly náhodou. Vždy se připisují určitému mistru-umělci, proto pohlíží východan jako na bláznovství na domněnku, jako by se bylo tělo člověka vyvinulo z těla zvířete.

Starí Babyloňané a s nimi všichni východané připisují vznik těla člověka Všemohoucímu, Nejvyšší moudrému Bohu. Použil stvořené hmoty, udělil jí nesmrtelnou duši a vytvořil tak svůj vlastní obraz. To jest podkladem všech babylonských vypravování o stvoření člověka a souhlasí úplně s biblí.

Babylonské památky, které jsem v této kapitole uváděl, pocházejí z různých končin babylonské říše a zároveň z různých dob. Můžeme proto říci, že bylo toto vypravování o stvoření člověka známo v celé přední Asii již ve čtvrtém tisíciletí před Kristem Pánem.

Vždyť kolem r. 3800 před Kr. P. za králů Sargona a Naramsina sáhala moc babylonská až k moři Středozezemnímu. Četné obchodní lodi navštěvovaly Řecko, Itálii, Španělsko, severní Afriku. Ve všech větších městech babylonské říše byly školy, v nichž se učili mladíci čísti a psát. Smíme-li souditi z nalezených památek, tož se nejčastěji četla a opisovala vypravování o stvoření světa a člověka, o velkých recích předpotopních, o potopě a velkém lovcu Nimrodu-Gilgamešu atd.

Tak se zcela přirozeně udržovalo a rozšiřovalo vypravování o stvoření člověka a nebylo jistě v říši babylonské rozumného človíčka, jenž by je nebyl znal.

A přece se v našich dobách našli mužové, kteří říkají, že bylo toto vypravování neznámo celému národu israelskému, že teprve někdy v posledním tisíciletí před Kr. P., snad teprve v zajetí babylonském se našel učenec, který je z památek babylonských do bible vepsal.

Nevysvětlují, jak mohlo zůstatí neznámo celému národu, jenž byl téhož původu jako semitští Babyloňané, jenž z Babylonska přišel a pod nadvládou babylonskou žil. Neudávají, jak se dotyčný učenec jmenoval, kdy a kde žil a proč toto vypravování opsal. Nemají prazádných historických důvodů pro svou domněnku, která za několik let zahyne, jako již zahynulo mnoho jiných. Vždyť se říkalo před lety, že přý jsou biblická vypravování čerpána ze starých náboženských knih indických a perských. Později se tvrdilo, že Mojžíš vše opsal od Egyptanů. Dnes jsou v módě Babyloňané.

Proč tak různí mužové činí? Aby nebyli nuceni věřiti slovu Božímu poznamenanému v Písmě svatém a potvrzovanému čím dále tím zřejměji starými památkami cizími.

Čím bedlivěji zkoumáme prastaré, předkřesťanské památky písemné, tím jasněji vidíme nápadný souhlas

ve vypravování o počátcích člověčenstva. Když byl tento souhlas zpozorován v náboženských knihách indických a perských, volali jedni, že si bible vypůjčila toto vypravování od Indů a Persů, kdežto jiní tvrdili, že se tomu Indové a Persové naučili z bible. Totéž se opakovalo při Egyptanech a děje se částečně dnes s Babyloňany.

Správnou jest pouze střední cesta. Vypravování ona jsou právě tak jediného původu, jako všichni lidé pocházení od jediného otce. S lidstvem se rozšířila po celém světě, proto je nalézáme u všech národův — i u těch, kteří neměli v historické době pražádného styku s Babylonskem, jako třeba Mexičané v Americe. Ale kdežto u pohanů se rozpadlo v báje, zachovalo se řízením Božím neporušeno u národa vyvoleného.



## IX.

### Jak si představovali Babyloňané svět?

Člověk, pán tohoto světa, stvořen k obrazu božímu, — tedy i svět, v němž člověk přebývá, stvořen k obrazu světa nebeského, tož základní názor světový všech starých Východanův.

Hledáme-li příčinu tohoto názoru, tož uvidíme, že člověk soudí ze známého na neznámé, z viditelného na neviditelné. Jako si představuje Boha, jenž jest přece pouhý duch, s údy lidskými, tak vymezuje Nekonečnému Bohu přibytěk, podobný přibytku lidskému. Svět pozemský, viditelný, se podobá úplně světu nebeskému, neviditelnému.

Tento názor, společný všem starým národům, nalézáme i v Písmě sv., tudíž též u Babyloňanů, soukmenovcův israelských.

Babyloňané dělí svět, vesmír, ve dvě části:

Svět neviditelný = nebe,  
svět viditelný = země.

Každý z těchto světů se skládá ze tří částí:

Svět neviditelný čili nebe: z nebeského moře,  
z nebeské pevniny,  
z nebeského ovzduší.

Svět viditelný, to jest země: z moře,  
z pevniny,  
z ovzduší (oblohy).

7 Základem obou světů, nebe i země, jest moře. Pevnina spočívá na moři a jest mořem obklopena. Kdo kope hluboko do země, dokoje se vody. Tato voda prosakuje z podzemského moře, a kdyby se kopal ještě hloub, provalilo by se podzemské vodstvo a zaplavilo celou pevninu.



Obr. 4. Bůh Ninib bojuje s drakem.

V podzemském moři žijí různé obludy, které občas vylézají a lidem mnoho zla působí. Tak zejména obrovský drak Labbu vylezl z propasti mořské, zničil mnoho měst i s obyvatelstvem:

Bědovala města, . . .  
naříkali lidé,  
na jejich nářek . . . ne . . .  
na jejich jekot . . . ne . . .  
Drak Labbu vleče na devět loktů . . .  
vymrštuje svůj ocas.

Žádný člověk se nepostaví proti němu. Konečně jest přemožen za hromu a blesku od boha Niniba. Tato scéna se znázorňuje na četných obrazech babyloňských.

Na pevnině sídlí lidé živí a v pevnině lidé mrtví. Ať umře spravedlivý aneb nespravedlivý, sstupuje dlouhou chodbou do podzemí. Tam se mu dostane buď odměny aneb trestu.

Nad pevninou se rozkládá ovzduší, které jest ohraničeno pevnou klenbou, oblohou. V této klenbě, obloze, jest mnoho větších i menších okének, která jsou uzavřena nepropustnou, ale průhlednou látkou, takže jimi prosvítá nebeské světlo = hvězdy.

Nad pevnou klenbou, oblohou, počíná svět neviditelný = nebe. Napřed se rozlévá nebeské moře. Jest uzavřeno mocnými hrázi, u nichž dlí bedliví strážcové. Ve hrázi jsou stavidla. Povytahnou-li se stavidla a odstrčí závory okének oblohy, stéká voda z nebeského moře na zem — prší.

V nebeském moři jest uzavřeno mnoho oblud, draků. Tyto se ještě před stvořením pozemského viditelného světa vzbouřily proti bohům. Prvým náčelníkem této vzpoury nebeské byl Apsu, jehož přemohl a zabil Ea. Apsova manželka Tiámat si vzala za druhého muže Kingu, jenž byl prohlášen pánem všech bohův. Ale Kingu neměl hrubé odvahy, proto se Tiámat postavila sama v čelo své družiny.

Způsobila, že se zrodilo mnoho předivných, hrozných oblud a draků, které mnoho strachu nahnal nebeským bohům. Než, Marduk, prvorozený syn Eaův, je přemohl, Tiámtu rozpoltil a její stoupence v nebeském moři uvěznil.

Vítězný čin Mardukův se velmi, velmi často opěvá a zobrazuje, ale babylonskému Mardukovi se připisuje neprávem.

Z četných narážek na tento krutý boj, svedený ještě před stvořením světa viditelného, můžeme si utvořiti podstatný obsah.

Věčný Bůh stvořil bytosti duchové. Obdařil je rozumem a svobodnou vůlí a dopřál jim veliké, nekonečné blaženosti. Mnohé z těchto bytostí zpyšněly, nechtěly uznati řád Bohem stanovený, čímž se dopustily viny, hříchu. Za trest byly zbaveny veliké, nekonečné blaženosti a podrobeny veliké, nekonečné trýzni.

Rozkladem pravého náboženství v pohanstvo, připisovalo se vítězství různým bohům a podstatný obsah se rozváděl, přebarvoval a dramatisoval.

Když se stalo město Babel hlavou veleříše a přemohlo všechny nepřátele, znázornilo se to básnickými vítězstvími Mardukovým nade všemi nepřátelskými bohy. Bábelský bůh Marduk, snad nejmladší z bohů babylonských, si přisvojil hrdinné činy starých bohů Anua a Ea, s jehož synem, eridským Mardukem se stotožnil. Pak se mu připisovalo i svržení pyšných bytostí duchových (viz obr. 5.) a stvoření světa i člověka, což vlastně všecko vykonal Marduk eridský.



Obr. 5. Marduk zápasí s padlými bytostmi.

Na nebeském moři spočívá nebeská pevnina. V pozdějších dobách, kdy se ujal číslo 7, rozdělovali nebeskou pevninu na sedmero stupňů, sedmero nebí, nad nimiž se klene nebeské ovzduší s nebeským sluncem, měsícem a hvězdami.

Israelité jsou téhož původu jako semitští Babyloňané. Dlouhou a dlouhou dobu sídlili ve společné vlasti. Když se čeleď Abrahamova vystěhovala do Ka-



naanu či Palestiny, stála i zde pod nadvládou babylonskou, což divu, že si Israelité osvojili světový názor, který se ve mnohém podobá názoru babylonskému.

Biblický názor světový jest vyjádřen hned na prvním řádku Písma sv. slovy: »Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi.«

Rozděluje se tu vesmír na dvě části:

svět neviditelný = nebe,

svět viditelný = zemi.

Zemí se tu nazývá prvotná, od Boha z ničeho vytvořená chaotická hmota, z níž se postupně utvořily tři části:

ovzduší (obloha),

pevnina,

moře.

Skládá se tudíž země z těchto tří částí jako u Babyloňanův a v následujícím se jednotlivé tyto části v y z d o b u j í:

o v z d u š í — hvězdami,

p e v n i n a — bylinami a zvířaty,

m o ř e — rybami.

Viditelné, pozemské moře obklopuje pevninu, ba pevnina spočívá na moři, na propastech vodních, zvaných tehóm. Tato myšlenka se nalézá v četných básnických místech Písma sv, kde se mluví o vodstvu, prostírajícím se pod pevninou (Ž. 24<sup>2</sup>), na němž Jahve pevninu zbuoval.

Voda ve studnicích prosakuje z tohoto podzemního vodstva. Když se na rozkaz Boží studnice do hloubky protrhnou, valí se z podzemních propastí vody na pevninu a působí potopu. Tak čteme v Gen. 7<sup>11</sup>:

»V ten den protrženy jsou všechny studnice propasti veliké,« což se stalo jedině na rozkaz Boží, neboť:

»Kdo zadržel za branami moře,

když se provalilo, z hlubin vyřítilo —

když jsem mu hranice zřídil,

závory a brány postavil?« (Job 38<sup>3-10</sup>).

V podzemním vodstvu, v ohromných hlubinách tehómu se zdržují obludy, které sem dle všeho Jahve uzavřel.

Jsou to zejména Rahab, had Bariach, Tanním, mnohohlavý Leviatan a Behemot.

Behemot, t. j. nosorožec, dlejší v tehómu v podzemním moři, jest obrovská obluda, »první mezi tvory Božími«:

»Natahuje ocas — jako cedr  
jeho kosti — toť měděné roury,  
jeho holeně — železné tyče.«

(Job 40, 15. násl.)

Leviatan, t. j. krokodil, zdržující se v hlubinách propasti podzemní, jest rovněž strašný tvor:

»Z jeho jícnu planou pochodně,  
srší ohnivé jiskry.  
Z jeho chřípí vytryskuje pára  
jako z hrnce, v němž vše vře . . .  
Jeho dech zapaluje uhlí,  
plameny se valí z jeho chřtánu.  
Nic se mu nevyrovná na zemi.«

(Job 40<sup>25</sup> násl.)

Z různých básnických narážek můžeme souditi, že měly tyto obludy kdysi jinou podobu. Vždyť se nazývá Behemot »první mezi skutky Božími« a Leviatan jest »králem všech pyšných« (Job 41<sup>25</sup>).

Pýcha, zpupnost jest základní vlastností všech bytostí, uzavřených v moři podzemním, z čehož vyvozujeme, že byly pro pýchu zavrženy.

Pýchu předpokládá krásná líceň pádu Bábele, v němž se obráží pád bytostí duchových:

»Ó jak jsi spadl s nebe, ty zářný Světloňši,  
ó jak jsi na zemi zdeptán, jenž jsi národy  
porážel!

Ty jsi ovšem myslil: K nebesům vystoupím,  
hluboko nad hvězdy Boha postavím svůj trůn  
a na hoře Boží se usadím v dálném severu!

Vysoko nad oblaka vystoupím, nejvyššímu se vyrovnám!

Ale pod zemi budeš svržen, do nehlubší propasti.  
(Jes. 14<sup>12-15</sup>).

O vzpouře jmenovaných bytostí svědčí četná místa básnická.

Tak volá pěvec:

»Vždyť ty jsi potřel Rahab, že padl,  
silným ramenem svým rozptýlil jsi nepřátele své.«  
(Ž. 89<sup>12</sup>).

»Vzchop se, vzchop se! Opaš se silou, rámě  
Jehovovo!

Vzhůru, jako za starých časů, za dávných pokolení!  
Což pak to nejsi Ty, jenž Rahab potřel, Tannín  
proklál?«  
(Is. 51<sup>9</sup>).

»Ty jsi potřel hlavy Tanníním,  
Ty jsi potřel hlavy Leviatanovy!«  
(Ž. 74<sup>13-14</sup>).

Tato a podobná místa jasně svědčí, že Israelité znali vítězný boj Jehovův s pyšnými bytostmi. Tyto byly od Boha svrženy v propast a Israelité si je představovali jako obludy, drakům či mnohohlavým hadům podobné.

Ale právě tak, jako Jahve potřel tyto pyšné bytosti, právě tak potře i všechny pyšné nepřátele své i svého národa. Mezi největší nepřátele svobodného národa israelského patří Egypt.

Egypt jest ze dvou stran obklopen mořem, protékán mohutnou řekou, prostoupen četnými bažinami, v nichž se zdržují různá veliká vodní zvířata, jako krokodil, nosorožec, což divu, že počali básníci Starého Zákona nazývati říši egyptskou krokodilem, leviatanem, rahabem atd.

Vždyť se farao egyptský vychloubá svou mocí, ohrožuje národ vyvolený, protiví se úradkům Božím, právě tak jako zmíněné pyšné bytosti. Proto volá Ezechiel jménem Božím:

»A já proti tobě, farao, králi egyptský,  
ty Tannín veliký, valčí se mezi průplavy svými . . .«

A všichni proroci hlásají, že bude Egypt přemožen od Jahve, jako byly přemoženy pyšné bytosti na počátku světa. Vždyť (Job 9<sup>13</sup>):

»Jeho moci nikdo neodolá,  
jemu podlehli pomocníci Rahab«,

to jest vojsko, které vyslal král egyptský pronásledovat Israele. Neboť: »Marna a nicotna jest pomoc Egypta, proto ho jmenuji: umlčený Rahab!« (Jes. 30<sup>7</sup>).

Kde mluví básníci Starého Zákona o trestu, který postihne Egypt, užívají skoro vždy obrazu, jak Jahve ztrestá pyšné bytosti, uzavřené v moři podzemním.

Těmto pyšným, padlým bytostem se mnozí pohané klaněli, proto velí Jahve:

»Nezhotovíš si sochy neb obrazu toho,  
co nahoře v nebesích,  
nebo dole na zemi,  
nebo ve vodě pod zemí.« (Ex. 20<sup>4</sup>).

Druhou částí viditelného světa jest pevnina, země, spočívající na moři. Na zemi, na pevnině, bývají lidé živí, kdežto v zemi se zdržují lidé mrtví. Spravedlivý i hříšník se utíká po smrti do nitra zemského, kde jest temné místo, nazvané šeól. V šeólu se dostane mrtvému po zásluze buď odměny aneb trestu, ale žádný Israelita si nepřejde do šeólu vstoupiti.

Tak naříká spravedlivý Ezechiáš:

»V nejlepším věku mám vstoupiti do bran šeólu,  
mám býti oloupen o zbytek svého života.  
Nemám již viděti Jahve, Jahve v kraji živých,  
nemám spatřiti človíčka mezi obyvateli říše mrtvých!«  
(Jes. 38<sup>10-11</sup>).

Představa, že leží šeól v zemi, jest vlastní celému východu. Našel jsem ji u všech kmenův arabských, s nimiž jsem se stýkal. Jejich zaklínači vyvolávají duchy zemřelých ze země, právě tak jako duch Samuelův vystupuje ze země. (1. Sam. 28<sup>13</sup>). Na důkaz pravdy svých slov chce Jesaiáš vyvolati některého zemřelého, proto vybízí Achaza:

»Vyžádej si znamení od Jahve, Boha svého, buď z rozsedliny šeólu, nebo s vrcholku výšin (nebeských)!« (Is. 7<sup>11</sup>).

Z uvedených míst prosvítá představa israelská o druhé části viditelného světa — o pevnině čili o zemi.

Nad pevninou se vznáší ovzduší, které jest ohraňeno pevnou klenbou, oblohou. Ale kdežto u Babyloňanů patří obloha ještě ke světu viditelnému — k zemi, čítá se v Písmě sv. často již ke světu neviditelnému — k nebi, ba zaměňuje se často s nebem aneb se nazývá nebeskou oblohou.

Na nebeské obloze má Jahve četné vojsko, to jest hvězdy. Slunce, měsíce i hvězdy poslouchají Jahve, jsou jeho vojskem, on je stvořil, on je může i zničit. Proto varuje Mojžíš proroky, aby Israelité nezaměňovali vojsk s velitelem, tvorů s tvůrcem, jako činí pohané.

Jahve nedovolí, aby se někdo »kořil slunci, měsíci aneb veškerému vojsku nebeskému« (Deut. 17<sup>3</sup>), které jednou sám zničí:

»Navštívím vojsko nebes na výsostech.« (Jes. 24<sup>21</sup>).

Podobné výroky značí zásadní rozpor mezi názorem Písma sv. a starého Východu. Pohané uctívali hvězdy jako bytosti božské, čemuž Písmo sv. již samým názvem »vojsko nebeské« odporuje. V bibli se tedy udržel neporušeně prastarý názor, že i hvězdy byly od Boha stvořeny, kdežto pohané, vrstevníci Mojžíše a proroků, již viděli ve hvězdách bohy. A přece nalézáme i v pohanských, v babylonských památkách prastarý názor celého východu, že byly i hvězdy stvořeny od Boha.

Marduk stvořil hvězdy a vykázal v nich sídlo jed notlivým bohům. Časem se zaměňovalo sídlo se sídlícím bohem, a z hvězd se staly bytosti živé — bozi.

Písmu sv. zůstaly hvězdy hvězdami, vojskem Jahveovým, umístěným na obloze nebeské, a sice ze spodu.

S vrchu rozkládá se na obloze nebeské ohromné vodstvo (Ž. 148<sup>4-6</sup>). Toto nebeské vodstvo má určité hranice, kterých nesmí překročiti.

V obloze jsou četné průduchy, otvory, které jsou zavřeny pevnými závory. Povytáhnou-li se závory, stékají vody na zemi, prší. Vytáhnou-li se závory úplně, valí se vody proudem — zaplavují, potopují celou zemi. To se stalo při potopě. »Otevřely se závory nebeské« (Gen. 7<sup>11</sup>) — byl přívál na zemi. A »zavřely se závory nebeské a zastaven jest přívál s nebe« (Gen. 8<sup>2</sup>).

Po ničivém dešti odkládá bůh Jahve na oblohu svůj luk — duhu, jímž metal na zem ohnivé šipy, blesky.

O světě neviditelném, o nebi měli Israelité jen mlhavé představy. Jahve jest všude na nebi i na zemi přítomen, ale sídlí obzvláště na nebesích. Nebesa mu patří celá. Nedělí se o ně s žádným jiným bohem, proto jich ani Israelité nedělí na různé části, jak činili Babyloňané.

Ve spisech básnických prokmitá někdy názor, jakoby Jahve obzvláště rád sídlil na hoře nebo na skále. vyčnívajících z nebeských vod. (Ezech. 28<sup>14-16</sup>, Jes. 14<sup>13</sup>.) Jindy čteme, že si Jahve zbudoval z trámů světničku na kolích zaražených v nebeském vodstvu (Ž. 104<sup>3-13</sup>).

Ale tyto zmínky jsou tak řídké a tak nejasné, že jen utvrzují domněnku, že Israelité neměli jasné představy o rozdělení světa neviditelného, nebe, které jest u Babyloňanů důsledně provedeno.

I v tom vidíme význačný rys Písma sv. Israelité jsou téhož původu jako Babyloňané. Žili s nimi a mezi nimi, pomáhali jim tvořiti názor světový. Ale jakmile zabočí Babyloňané na cestu nepravou, odvádějící od jediného Boha, nikdy jich bible nenásleduje — ba odpuzuje veškeré výstředky názoru světového, zbudovaného na mnohobožství.

V otázkách číře vědeckých, v představách a názorech o věcech přírodních ponechána Israelitům úplná volnost bádání, ale sotva zasáhne otázka vědecká rošivě na pole náboženské, již jest tu muž poslaný od Boha, jenž ji vrací na její vlastní pole.

Dnes máme jiný názor světový, jinak rozdělujeme zemi, jinak si vysvětlujeme děš, jinak pohlížíme na hvězdy atd., vědecké názory se tedy změnily. Kdo ví, jaké budou za sto — za tisíc let?

Ale náboženské pravdy, které byly vyjádřeny starým názorem světovým jsou dnes tytéž, jako byly před tisíci a tisíci lety — a budou tytéž i po sto — i po tisících letech. Svět, světské názory se mění — Bůh zůstává týž.

Starý výchoďan věřil, že vše od Boha pochází, že jest vše od Boha řízeno a udržováno, a vykládal, objasňoval si tuto činnost Boží svým způsobem, přiměřeným svému způsobu myšlení, svému stupni vzdělání — a nejvyšší moudrý Vychovatel člověčenstva v tom nepřekážel.

Dnešní pravý učenec věří rovněž, že vše od Boha pochází, vidí v každém broučku, v každé květině, v každé hvězdičce důkaz činnosti živého Boha, kterou si objasňuje svým způsobem, přiměřeným dnešním u stupni vzdělání — a nejvyšší moudrý Vychovatel mu při tom pomáhá. Cesty jsou různé, ale cíl — spojení s Bohem — týž.

X.

Co vypravovali Babyloňané o ráji?

Písmo sv. klade ráj k Perskému zálivu. Tam vedou jak řeky Eufrat a Tigris, tak obě země Chavila i Kúš, jakož i město Aššúr. V těchto končinách sídlili dlouho předkové Babyloňanův i Hebreův a odtud se vystěhoval kmen, k němuž patřil Abraham. Slyšeli jsme v předešlých kapitolách, jak podstatně jsou podobny zprávy biblické vypravováním babylonským, ježto pocházejí z téhož pramene — i nebude nezajímavě zvěděti, co vypravovali Babyloňané o ráji.

Vždyť ležel ráj v jejich území, o pádu bytostí duchových mají skoro týž názor jako bible, nuže, co vědí o ráji?

V museích londýnských, pařížských, filadelfských a cařihradských jsou již nahromaděny spousty prastarých popsaných tabulek babylonských, které se pohněhlou čtou a uveřejňují. Práce tyto pokračují velmi

pomalou, poněvadž každý stát ponechává skoro jen svým příslušníkům právo studovati a uveřejňovati tyto vědecké poklady.

Na tabulkách uveřejněných se nenašla obšírná zpráva o ráji, ale můžeme zcela jistě očekávati, že se najdou v některé tabulce, buď již schované v některém museu, nebo ještě zasypané v prastarých knihovnách babylonských, které se teď pilně vykopávají. Pravím, že můžeme tento nález zcela jistě očekávati, poněvadž jest z přčetných zmínek a vyobrazení patrné, že Babyloňané ráj znali.

Dle nejstarších památek kladli Babyloňané ráj tam, kam jej klade Písmo sv. Na pravém břehu řeky Eufratu blízko Perského zálivu ležela čarovná zahrada se svatyní Eridu, pozemským rájem.

V Eridu roste stinná palma.

Vypučela na místě čistém,  
vypadá lepě jako uknu-drahokam,  
zastiňuje moře.

V Eridu se prochází Ea.

Kde všeho jest hojnost.

Do jeho jasného sídla

stinného jako les

nesmí nikdo vstoupiti. (Cun. Texts XVI. 49 n. sl.)

V této zahradě byl umístěn od Ea prvý člověk Adapa, aby ji ostríhal a Ea-ovi sloužil. V zahradě eridské se prochází Ea — právě jako se prochází Jahve v zahradě rajske — což všechno ukazuje, že stejný jest původ obou vypravování.

Poloha biblického ráje se nezměnila. Ačkoliv se Israelité z Babylonska vystěhovali a ačkoliv bydlili v hornaté, skalnaté Palestině, ačkoliv jim Babyloňané vzali samostatnost, zničili chrám, spálili město Jerusalem, přece ponechali v Písmě sv. popis polohy ráje, jak jej přinesl Abraham, a kladli ráj do území svých největších nepřátel — do Babylonska, a sice k Perskému zálivu, kde ho jejich vrstevníci babylonští již nehledali.

Když se totiž stalo město Babel hlavou veliké říše, a eridský bůh Ea postoupil všecku výkonnou

moc babylonskému Mardukovi, bylo i vypravování o poloze ráje změněno. Ráj umístěn v Babyloně, odkud snad říkali semitští obyvatelé tomuto městu »Babel« to jest »Brána Boží«.

Ale ani sláva Babelu netrvala věčně. V druhém tisíciletí před Kristem Pánem se zmocnilo nadvlády město Aššúr a Ninive a ráj putoval, jak se zdá, ještě více k severu.

Změnou polohy ráje měnily se i rajske stromy. Rostou v ráji Babylonském posvátné stromy, právě jako v ráji biblickém a jsou zavlažovány svatým, čistým pramenem.



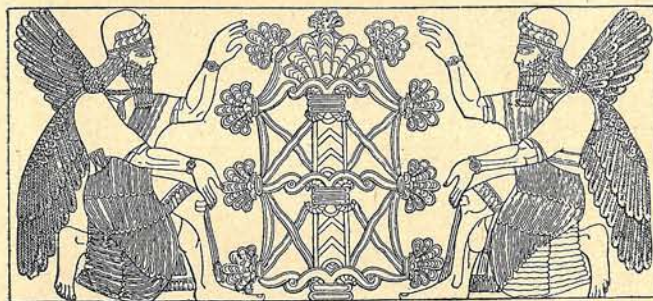
Obr. 6. Posvátný strom.

V Eridu a Babyloně se daří nejlépe palma, proto shledáváme, že jest palma posvátným stromem rajským. V Assyrsku se cení nejvíce cedr, proto jest cedr rajským stromem. Chtějíce tento rozdíl vyrovnati, utvořili si babylonané obraz posvátného stromu, podobajícího se palmě i jehličnatému cedru.

Shledáváme se s ním na četných vyobrazeních. Kmenem se podobá palmě, ale koruna neb aspoň listy připomínají jehličnatý cedr. Visí na něm četné plody, někdy datle, jindy cedrové šišky (viz obr. 6).

Při posvátném stromu babylonském stojí neb klečí dvě neb čtyři strážné bytosti. Na starších obrazech mají tyto bytosti údy lidské, ale orlí hlavu a vždy mají čtyry křídla. Jindy mají údy zvířecí a hlavu lidskou a dvě křídla. Na obrazech z doby nejmladší mají úplnou podobu člověka, ale čtyry křídla. Tím znázorněno, že to nejsou bytosti lidské, nýbrž bytosti duchové, chránící přístup k posvátnému stromu (viz obr. 7).

Posvátný, palmě podobný strom babylonský, vyobrazený mezi dvěma strážnými bytostmi, mně připomíná obrazy na stěnách chrámu jerusalemského, jak jej líčí v proslulém svém vidění prorok Ezechiel (41<sup>17</sup>).



Obr. 7. Posvátný strom střežený bytostmi duchovými.

Na zdi byli znázorněni kerubové a palmy, a sice vždy palma mezi dvěma keruby!

Předmět i postup je týž. V Babylonsku palma mezi dvěma strážnými bytostmi, v Jerusalemě palma mezi dvěma strážnými bytostmi posvátného stromu keruby, a že v nich viděli jako Babyloňané bytosti duchové, nadlidské a zobrazovali je proto s údy zvířecími i lidskými a s křídly.

Totéž zobrazení kerubů připomíná 3. Král. 7<sup>29</sup>, kde čteme, že byly jednotlivé plochy podstavců chrámu jerusalemského ozdobeny řezbami, znázorňujícími lvy, býky a keruby. Tedy i zde měli kerubové některé údy zvířecí, jako lev, znázorňující moc, a býk, symbol síly.

Ezechiel praví zřejmě, že kerubové chrání, střeží přístup k sídlu Božímu (28<sup>14.16</sup>) a v I. knize Mojžíšově čteme, že střeží kerubové přístup ke stromu života, proto můžeme říci, že palma mezi dvěma keruby jest strom života, čili, že si Israelité představovali strom života jako palmu.

Palma, strom života, jest strom zobrazený na stěnách chrámu jerusalemského, a přece jest palma stromem nejméně v Jerusalemě pěstovaným, poněvadž tu pro vysokou polohu datle zřídka uzrají. I tu zůstali Israelité věrni prastarému podání o palmě, rajském stromu eridském.

Ale znali též jehličnatý cedr jako posvátný strom rajský, neboť Ezechiel, líče slávu a pád Egypta, praví:

Cedry v zahradě Boží ho (Egypt) nezastínily, cypřiše se mu svým větrovím nevyrovnaly, platany ho svými haluzemi nedostihly.

Žádný strom v zahradě Boží se mu nevyrovnal krásou,

záviděly mu všechny stromy Edenu, stojící v zahradě Boží. (31<sup>8.9</sup>).

Jehličnatý cedr, strom života stojící v Edenu, připomíná náš symbol života, vánoční stromek. Jehličnatý cypřiš, symbol života, zastihuje dosud hřbitovy, příbytky smrti na východě, a jehličnatá chojka, tuje, u nás na západě.

Posvátné stromy rajské jsme přizpůsobili našim poměrům. Strom vědění dobrého i zlého si přestavujeme jako jablonoň, která jest úplně neznáma v končinách, kde ráj stál. Tak si je přizpůsobili i jiní národové, ale všichni čelnější národové starověku si zachovali vědomí, že měli určité stromy pro pokolení lidské určitý, veliký význam.

Zajímavé jest, že znali Babyloňané i koření života a ještě zajímavější jest jejich názor, že po koření a ovoci života dychtí had.

Tak dostal rek Gilgameš od babylonského Noacha koření života, ale když se umýval a koření poodložil, sebral mu je lstivý had.

Na četných obrazech babylonských vidíme hada, jak se vzpíná po ovoci posvátného stromu — a celá babylonská literatura jest proniknuta myšlenkou, že jest had symbolem vzpoury proti bohům, symbolem hříchu (viz obr. 8).

Ohromný had Lablu chce zničití lidi, tvory Boží. Hadům a drakům podobné bytosti pomáhají Apsovi a Tiámtě při vzpouře proti bohům, a had zavinil jakýmsi způsobem, že byli lidé vyhnáni z ráje.



Obr. 8. Hadi a lidé.

Zda si představovali skutečného hada, anebo jako při hříchu bytostí duchových znázorňovali hadem symbol vzpoury, pokušení, nevíme. Ale důležité jest, že znají hada v ráji právě tak jako bible.

Nevzala však bible představu hada od Babyloňanův? Nikoliv.

Staří Mexičané, sídlící daleko v Americe, znali rovněž hada ve styku s prvou ženou. Zachovaly se nám obrazy znázorňující prvou ženu, zvanou »Paní našeho těla = Matka = Eva«, rozmlouvající s hadem.

O čem mluví? Předmětem hovoru jest vzpoura, hřích, což znázorněno dvěma chlapci, kteří spolu za ženou zápasí. (Kain a Abel? Viz obr. 9.)

Mexičané přišli do Ameriky jistě již v šerém dávnověku, šli tam z prvotné kolébky všeho lidstva a odtud si přinesli vypravování znázorněné obrazem právě tak jako Israelité a Indové.

U Indů zápasí žena s hadem, zlým duchem, a rozšlápne mu hlavu — i zde podstatný obsah biblického vypravování o ráji.

## XI.

### Co vypravovali Babyloňané o pádu prvých lidí?

Našli jsme v babylonských památkách mnoho rysů podobných vypravování Písma sv. — ale našli jsme je pouze proto, že víme z Písma sv., jak je třeba hledati. Nebýti Písma sv., nevšimli bychom si drobtů roztroušených v literatuře babylonské, poněvadž bychom jim nerozuměli, právě tak jako jim nerozuměli pozdější Babyloňané.

V Písmě sv. se nám zachoval úplný obraz poměru Boha k člověku, kdežto pohanstvo ten obraz roztrhalo a nebylo s to, aby jednotlivé kousky spojilo v jednotný celek, jak můžeme činiti my, kteří Písmo sv. známe. A tak vedeni Písmem sv. můžeme sbírat i drobtý babylonského názoru o pádu prvých lidí.

Prvý člověk byl stvořen od Boha. Byl obdařen rozumem a svobodnou vůlí a postaven do ráje, kde si měl poslušností svou zasloužiti nesmrtelnost těla — toť hlavní obsah babylonské legendy o Adapovi, uvedené v předešlé kapitole.

Zajímavá jest, že přičítali Babyloňané Adapovi mnohem větší moc a moudrost, než kterémukoli pozdějšímu člověku. Dostalť »božské«, tedy nadpřirozené dary, kterých mohl zasloužiti i svým po-

tomkům. Než Adapa, byv oklamán, a to od bytosti nadlidské — připravil sebe i své potomky nejen o nesmrtelnost těla, ale i o dary nadpřirozené. Zůstal sice králem lidí, ale byl zbaven styku s božstvem.

Poznáváme tu mnohé rysy podobné názoru biblickému o pádu prvního člověka.

Ještě podobnější jest však babylonské vypravování, jak se připravil hrdina Eabani o spokojenost i nesmrtelnost těla.

Eabani byl stvořen k obrazu Boha Anu-a. Žil bez oděvu volně v přírodě, stýkal se přátelsky s různými živočichy, nikomu neublížil a všem pomáhal. Žil šťastně a spokojeně.



Obr. 9. První žena s hadem.

Tu mu nastražil nepřítel u jednoho pramene nevěstku. Eabani neodolal pokušení a obcoval s ní pohlavně. Po tomto skutku pozoruje s hrůzou, že před ním kde které zvíře prchá, a pocituje veliký nepokoj ve svém srdci.

Nevěstka mu slibuje ještě větší štěstí a spokojenost, půjde-li s ní, Eabani uposlechně, ale spokojenosti nenabude. Svědomí ho trápí čím dál více, hromadí se na něho různé starosti a svízele, kterých dříve neznal — takže prokne nevěstku, která jeho smutný stav zavinila, a konečně po mnohých útrapách umře.

Eabani žil dávno po stvoření světa, nemá tudíž s prvním člověkem nic společného, ale zajímavým jest babylonský názor o jeho pádu.

Stvořen jsa k obrazu božímu žije spokojeně. Šťastný život trvá, pokud se nedopustí hříchu. Ke hříchu jest sveden od ženy, která jest navedena od jiného. Žena mu slibuje štěstí a spokojenost, zatím však se mu dostane jen béd o trampot. Poznává svůj hřích, zavrhne svědkyni a vrátí se v prach, z něhož byl uhněten.

Zde jest tedy žena svědkyní muže jako v bibli. Táž myšlenka přichází ještě častěji v babylonské literatuře, ale skoro vždy jest žena od někoho navedena.

Od koho byla navedena prvá žena? Zdá se, že od hada. Tomu nasvědčuje zmíněný obraz Mexičanů, na němž prvá žena rozmlouvá s hadem, podání Indův o zápasu ženy s hadem a četné obrazy babylonské, na nichž jest znázorněn had buď před svatým stromem nebo před některým božstvem.

Již v minulé kapitole jsem pravil, že nevíme, co si Babyloňané hadem znázorňovali. Nevíme, byl-li to u nich had skutečný, nebo pouze symbol hříchu.

Hada jako symbolu užívají i Babyloňané i Písmo svaté při pádu bytostí duchových. Představují si padlé bytosti duchové jako obrovské hady, draky, jak jsme již slyšeli. Zajímavé jest, že jsem našel u všech kmenů arabských domněnku, že sídlí v každém hadu některý zlý duch.

Sveden byv od takové padlé bytosti duchové, přestoupil člověk rozkaz Boží. Babyloňané byli přesvědčeni, že dostal již první člověk určitý rozkaz, zákon od boha. Zřejmě se to praví v epu Enuma eliš, jen že jest odlomena část tabulky, na níž jest onen rozkaz zaznamenán.

Rozveden, rozšířen máme takový zákon Boží na jiné tabulce, kde se praví:

K bohu svému ať máš srdce . . .  
to jest, co božstvu patří.  
Modlitby, prosby, pokoru

máš mu přinášeti  
a vrchovatě to činiti.  
Uč se patřiti na *tabulku!*  
Bázeň boží plodí milost  
a modlitba . . .

Kdo se bohů bojí, nepozbuďe . . .

Člověk neuposlechl rozkazu Božího, spáchal hřích. Po názoru babylonském jest hřích vzpoura proti vůli Boží, jest rušení úradku, pořádku božského. Krásně to vyplývá z různých výrazů, jimiž se označuje hřích.

Babyloňané zovou hřích »annu« = odpor, to jest protivení se vůli Boží,

Babyloňané zovou hřích »arni« = zatemnění, to jest zatemnění rozumu lidského,

Babyloňané zovou hřích »hittu« = vzpoura proti vůli Boží atd.

Každý hřích přináší vinu = v zápětí následuje trest.

Hříchu se dopouští nejen kdo neplní povinností společenských a náboženských, ale i kdo není přímý srdcem.

Tak čteme v babylonském seznamu hříchů, že na sebe žaluje, kdo:

»Byl upřímný ústy, ale falešný srdcem,  
měl ústa plná »ano«, srdce plné »ne«,  
myslil v srdci svém, že spáchá bezpráví,  
že zapudí spravedlivé, že bude ničiti,  
hýřiti, loupiti či loupiti veleti,  
že se oddá zlému«.

Tedy pouhý záměr, úmysl dopustiti se něčeho zlého, jest již hříchem; kdo neplní svých mravních povinností k božstvu, dopouští se rovněž hříchu. Krásně to líčí babylonský prosebník, jenž jest bez příčiny ostouzen:

» . . . jako, kdo zapomenul na svého Pána,  
bral nadarmo jméno svého Boha — za takového  
jsem byl považován.

Já však jsem myslel pouze na modlitbu a na lítost,  
modlitba byla mým pravidlem, obět mým pořádkem,  
den zasvěcený Bohu byl radostí srdce mého!«



Kdo by si tu nevzpomněl na 1., 2. a 3. Boží přikázání? Plynula z přirozeného, od Pána Boha daného zákona, který vložen v srdce každého člověka.

Hříchu se dopouštěl, kdo nesplnil svých povinností k bližnímu, kdo:

- »Dopustil se násilí proti pohlaváru.
- Dopustil se záští proti staršímu bratru.
- Pohrdal otcem a matkou.
- Urazil starší sestru.
- Dal mladší, starší odepřel.
- Řekl místo ‚ne‘ ‚ano‘,
- místo ‚ano‘ řekl ‚ne‘.
- Neslušné mluvil.
- Bezectně mluvil.
- Falešné váhy užíval.
- Falešný peníz měl.
- Hranečnickem, mezníkem pohnul.
- Vkročil do cizího domu.
- Přiblížil se manželce bližního svého.
- Prolil krev svého bližního.

Shledáváme velikou podobnost se 4.—10. Božím přikázáním, jak bývají rozvedena v našich zpovědních zrcadlech.

Z toho vidno, že znali i Babyloňané — jako vůbec všichni národové — zákon přirozený, na němž jest zbudováno desatero Božích přikázání. Pohané ve své zaslepenosti často znečistili přirozený zákon Boží, proto odstranil Pán Bůh všechny pohanské příměsky a prohlásil na hoře Sinaji desatero přikázání v původní, čisté, prastaré formě za základní zákon národa israelského.

U národa tak výlučně rolnického, jako byli Babyloňané, dopustil se hříchu, kdo

- trhal byliny na poli,
- byv požádán o korýtko na den, nepůjčil,
- byv požádán o nádržku na den, nepůjčil,
- ucpal příkop sousedův . . .

Za každým hříchem následuje dříve či později trest. Trest se jeví výčitkami svědomí, nemocemi, úrazy, bídou, porážkou atd. . . . Východan jest úplně

přesvědčen, že jest každá nemoc, každý nezdar zaviněn hříchem. Toto přesvědčení pronášejí různé osoby i v Písmě sv. Tak jsou tři přátelé Jobovi přesvědčeni, že zavinil své neštěstí svými hříchy, a apoštolé se neptají, jest-li slepota následkem hříchu, nýbrž pouze ‚kdo‘ zhřešil (sv. Jan 9<sup>o</sup>). U Joba jest to Bůh, zde Syn boží, kdož vystupují proti takovému přesvědčení.

U Babyloňanů jest toto přesvědčení tak zakořeněno, že jest jim nemoc, bída, porážka atd. skoro totožna s hříchem. Proto chce býti Babyloňan zbaven trestu hříchu, který si uvědomí teprve až jest nemocí, bídou atd. zastihnut.

Nebýti trestu, nedbal by mnohý Babyloňan hříchu.

Trestu může býti zbaven pouze od božstva, které svou vzpourou, svým odporem, svou zatemnělostí urazil, porušiv stanovený řád.

Zajímavo jest, že může býti božstvo udobřeno pouze lítostí srdce. Bohové jsou bytostí duchové; řád, od nich stanovený, jest duchový, člověk ho ničí svými duševními vlastnostmi, rozumem a svobodnou vůlí, proto ho třeba napravit pomocí těchže duševních vlastností, jimiž byl porušen.

Člověk má dáti na jevo, že zneužil své svobodné vůle, že zatemnil svůj rozum, má býti proniknut vědomím, že svévolně zarmoutil svého Tvůrce, má svého skutku litovati.

Lítost svého srdce vyjadřoval babylonský kajícínk četnými kajícími zpěvy, zvanými »dumky k upokojení srdce«.

Z mnohých vyznívá veliká důvěra v milosrdenství Boží. Tak lká kajícínk:

- »Ó pane, nezamítej slouhy svého,
- svrženého do bahnitě vody uchop za ruku!
- Hřích, jehož jsem se dopustil, proměň v dobré,
- vzpouru, kterou jsem se provinil, ať vítr odnese!
- Četné nepravosti mé roztrhej jako šat!
- Bože můj, třebas bylo hříchů mých sedmkrát
- sedm, tož znič moje hříchy!«

Zda neslyšíte ozvěnu četných kajících žalmů bibliických?

Velmi často vyznává hříšník své jednotlivé hříchy:

»Mnoho jest hříchů mých,  
jichž jsem se dopustil.  
Své skutky ti vypovím,  
své činy, ač jsou nevyličitelné.  
Své řeči ti vyložím,  
svá slova, jichž nelze spočítati . . .«

Skoro vždy přispívá kajícímu knězi. Buď mu předřikává kající modlitby aneb se za něho sám přimlouvá aneb vyzývá božstvo a zaklíná zlé duchy, aby se udobrili a kajícímu »jeho o milostnění oznámili«.

Upokojí-li božstvo, tož »odstraní«, »napraví«, »smaže«, »zničí« atd. hříchy člověka, jak vyjadřují Babyloňané odpuštění hříchův.

Odpuštěním, zničením hříchu má však též býti zničen trest. Tedy má minouti nemoc, bída, neúroda atd. . . . A Babyloňan jest přesvědčen, že není hřích odpuštěn, pokud není zbaven nehod, které považuje za trest, za následek hříchu.

Než, co mu pomůže, odpustí-li jeden bůh a hněvá se ještě druhý, třetí atd.? . . . Proto vyvolává kající jednoho boha po druhém a prosí za odpuštění. Ba volá i k bohu a bohyni, jichž nezná, aby se slitovali — a zničili jeho hřích.

»Ku známému i neznámému bohu  
hlasitě kvílím,  
ku známé i neznámé bohyni.  
Kdy pak, známý i neznámý bože,  
hněv tvého srdce,  
kdy pak, známá i neznámá bohyně,  
tvé rozezlené srdce se uklidní?«

Ale tím ještě neučinil zadosť.

Což trpí-li za viny svých příbuzných? Tu volá:

»Hřích mého otce, otce mého otce,  
mé matky, matky mé matky,

mé rodiny, mého rodu, mé čeledi  
ať se mně neblíží  
a zlý osud ať ustoupí!«

Když ani potom ještě nemoc aneb jiné nehody nezminejí, zaklíná kněz různé duchy, a nepomůže-li to, neví si rady ani babylonský kněz ani kající. Z úst tohoto se derou často slova, ukazující veškero duševní utrpení pohanstva:

»Hřichu, jež prý jsem spáchal,  
neznám,  
o provině, již prý jsem se dopustil,  
nevím.  
Známý a neznámý bůh  
mne souží.  
Známá a neznámá bohyně  
mně bolest působí.  
Hledám pomoci  
a nikdo mně nepodává ruky,  
pláču,  
a nikdo se nestaví po mém boku,  
hlasitě volám,  
a přece mne nikdo vyslyšeti nechce,  
pln bolu ležím na zemi,  
očí nepozvedám . . .  
Lidé, jakkoliv se jmenují jménem,  
čemu pak rozumí kdo z nich?  
Jednají-li dobře aneb zle,  
přece toho nerozeznávají.«

Aneb:

»Učil jsem svou zem dbáti jména božího,  
včelebiti jméno bohyně — jsem ukládal svému lidu,  
ó kéž bych věděl, že se to bohu líbí!  
Ale co se zdá býti dobrým, jest u boha zlým.  
Kdo pak rozumí radě bohů v nebi,  
úradek boží — tak temný — kdo vyzkoumáš?  
Lidé, daří-li se jim dobře, chtějí vstoupiti do nebe  
(nepotřebují boha),  
přikvapí-li zármutek, chtějí vstoupiti do podzemí  
(zoufají si).  
Věru vězením se mně stal můj příbytek (tělesný)!«

V této duševní rozháranosti může pomoci jedině Bůh — a Babyloňan očekává poučení, vykoupení od Boha:

»Já ale znám čas, kdy bude konec mých slz,  
když bůh bude ctěn mezi strážnými bytostmi.«

Z uvedených babylonských památek jest zřejmo, že mají Babyloňané názor o hříchu velmi podobný názoru biblickému.

Bytosti duchové se dopustily vzpoury — hříchu. Prvý člověk obdržel od Boha zákon, který přestoupil — dopustil se vzpoury, hříchu. Za hříchem následoval trest.

Hřích může býti odpuštěn pouze od Boha. Ale kdežto Babyloňan lituje hříchu jedině, by ušel trestu, zná Písmo sv. mnohem vznešenější pohnutku lítosti, *ztrátu milosti Boží*, což krásně vyjádřeno odševnělými slovy:

»Koho pak mám v nebi  
a čeho bych si přál na zemi — mimo Tebe?  
Třebas bylo zdrceno tělo mé i srdce mé,  
Bůh zůstane na vždy mou skalou, mým údělem!«  
(Ž. 73<sup>25</sup> 26).

Takové božské myšlenky jsme dosud v památkách babylonských nenašli a — nenajdeme.

XII.

Co věděli Babyloňané o vykoupení?

Veškeré lidstvo jest společného původu.

Čím bližší jsou různé události počátku člověka, tím společnější jsou různým národům, od téhož člověka pocházejícím. Pravdu této věty prokazují náboženská podání všech prastarých, předkřesťanských národův, obzvláště však náboženská vypravování národa babylonského.

U Babyloňanů shledáváme podobnost někdy až nápadnou s Písmem svatým, kterou můžeme jedině správně vysvětliti příbuzností kmenovou i jazykovou a dlouhým pobytem ve společné vlasti pokolení lidského.

Připomínám opět, že jsme dosud nenašli písemné památky s pojednáním o potřebě a způsobu vykoupení. Vedeni jsouce Písmem sv., sbíráme po literatuře babylonské rozptýlené drobtý a skládáme z nich obraz názoru o vykoupení. Nebýti Písma sv., nejen že bychom tohoto obrazu nesložili ba ani bychom si oněch drobtů nevšimli, poněvadž bychom jim nerozuměli, právě tak jako jim nerozuměli pohané.

Prvý člověk se dopustil vzpoury, hříchu, a stvořen byv od Boha k obrazu Božimu, porušil vlastní vinou tento obraz Boží. Napraviti takto porušený obraz Boží ve člověku — nemůže nikdo, leda Bůh. Tento názor proniká celou náboženskou literaturu babylonskou.

Bůh může napraviti nepořádek, způsobený vinou člověka — může, ale nemusí. Závisí to úplně od Jeho vůle.

Bytosti duchové porušily též pořádek od Boha stanovený, Bůh je na věky zavrhl, nad svedeným člověkem však se smiloval a rozhodl se již před jeho stvořením, že jej vykoupí. Odtud pějí bozi o Mardukovi:

»Jenž stvořil lidi, aby je vykoupil.«

O postupu přípravy na vykoupení víme z památek babylonských pramálo. Jest to přirozeno Vždyť co máme o vykoupení v nejstarších částkách Písma sv.? Jen malinká hvězdička: »Nepřátelství položím...« osvěcuje temnotu, do které člověk hříchem svým upadl. Malinká, ale přece dostatečná, aby uchránila člověka zoufalství.

Nezůstanu, svůdče, v porobě tvé na vždy: »Potře hlavu tvou« — jistě potřebě *Vykupitel*.

Ale odkud, ze kterého z četných národů se narodí tento Vykupitel? Po tisíce let nebylo možno odpovědět na tuto otázku, až konečně zazněla slova:

›Veleben budiž Jahve, Bůh Semův«, a Semité plesali, že z nich přijde Vykupitel. Semité se rozmnožili, zaplnili celou Arabii, celou Mesopotamii, rozšířili se až ke břehům moře Středozemního, zakládali četné osady po severní Africe, rozpadli se v různé národy. Ze kterého národa semitského přijde Vykupitel?

A tu koncem třetího tisíciletí před Kristem Pánem vybídne Bůh Abrahama, aby se svou čeledí opustil prvotní sídlo v Babylonsku, vystěhoval se do Kanaanu či Palestiny, — a tímto okamžikem nastává určitější příprava na Vykupitele.

Teď se ví, ze kterého národa semitského přijde Vykupitel, ba ponenáhlu se ví i ze kterého kmene, ba ze které čeledi i rodu tohoto národa se Vykupitel narodí. — Ale to se děje daleko od Babylonska, v nepatrné horské zemiče judské; nemůžeme proto očekávat, že bychom našli v literatuře babylonské podrobnější zmínky o postupu přípravy na vykoupení. Vždyť víme, že sami krajané proroků tímto hlasatelům Vykupitele nevěřili a dosud nevěří.

Ale máme po babylonských památkách roztroušeno mnoho rysů, které nejen ukazují, že Babyloňané potřebu vykoupení znali, ale i věděli, kdo může být Vykupitelem.

Po názoru babylonském upadá člověk každým hříchem v moc zlého ducha. Z této poroby může být vysvobozen pouze od boha, — a tu jest zvláštní, že jest celá literatura babylonská proniknuta myšlenkou, že pouze (či hlavně) bůh Marduk osvobodí člověka z poroby zlého ducha. Přčetné zaklínací modlitby jsou toho důkazem.

A kdo vlastně jest tento Marduk?

Není to babylonský bůh Marduk, ale syn eridského boha Ea.

Z předešlých kapitol jest známo, že má Ea svatyni tam, kam klade Písmo sv. ráj — v Eridú.

O žádném bohu nemají Babyloňané tak vznešenou představu jako o Eaovi a jeho synu Marduku.

Ea jest běl niméki, to jest ›pán nevystihlé hloubky moudrosti,‹ Ea jest Nudimud, to jest ›průhled obraz všeho‹. Skoro nikde v nejstarších památkách

neslyšíme, že by měl Ea eridský nějakou manželku — a přece má syna Marduka.

Marduk se tedy zrodil z Ea bez ženy. Marduk, to jest ›mladý odlesk‹ Ea-ův se zove ›már mammu t. j. Syn praobrazu‹. Jest téže bytosti a podstaty jako Ea, od něhož se pouze osobností liší.

Marduk jest vlastně zosobněná moudrost Ea-ova. Ea jest ›Otec‹, Marduk jeho ›Syn‹, s nímž všechny své vlastnosti sdělil. Společnost jejich podstaty se vyjadřuje velmi často rozmlouvou, v níž praví Ea:

›Synu můj, co pak bys nevěděl,  
co bych ti měl ještě sdělit?  
Marduku, co pak bys nevěděl,  
co bych ti měl ještě svěřit?  
Co já vím, viš též ty!‹

Všecko, co Ea stvořil — stvořil skrze svého Syna Marduka, takže se může stvoření připisovati oběma. Hned Ea, hned Marduk tvoří tento svět. Společná účast při tvoření člověka krásně vyjádřena rozmlouvou Marduka s Ea-em:

›Krev svou chci já vzít a tělo (kost) chci já (vytvořit), já chci člověka učiniti, aby člověk... Tedy Marduk tvoří po vůli a se souhlasem svého Otce Ea.

Rozmluva tato bezděky připomíná velebná slova biblická: ›Učiňme my člověka k obrazu, podobenství svému, aby člověk...‹

I zde se předpokládá společná účast při stvoření člověka.

Pěkně nám toto místo vysvětluje kniha Přísloví, kdež čteme:

›Od věčnosti byla jsem ustanovena  
na počátku, při vzniku země.  
Pokud ještě pravodstva nebylo,  
byla jsem zrozena,  
pokud ještě nebylo pramenů bohatých vodou.  
... Provázela jsem jej (Boha) jako vykonavatelka,

plna nadšení den co den  
hravě vykonávajíc před ním neustále.‹

(8<sup>23</sup> násl.)

„Moudrost“ praví, že byla od věků zrozena od Boha. Bůh jest tedy Otcem, „Moudrost“ zrozena. „Moudrost“ si připisuje veškerý výkon při stvoření světa. U Boha Otce jest tedy věčný úradek, ale u Syna-Moudrosti jest uskutečnění tohoto úradku, odtud: »U číň me m y č l o v ě k a.«

„Moudrost“ Boží vyšla z úst Božích, jest tedy „Slovo“.

»Já („Moudrost“) jsem z úst Nejvyššího pošla, prvorozená před všelikým stvořením.«

(Ekl. 24<sup>5</sup>)

A skutečně se ve Starém Zákoně často zaměňuje „Moudrost“ se „Slovem“ ba i „Jahvem“.

»Skrze „Slovo“ Boží byla nebesa utvořena a veškeré jejich vojsko dechem jeho úst« (Ž. 33<sup>6</sup>).

Zde se připisuje »Slovu«, co jinde »Moudrosti« a »Jahvovi«. Ba Samaritáni a aramejsky mluvící Židé tak byli přesvědčeni, že »Slovo« značí »Boha«, že často kladou ve svém Písmě sv. místo Jahve nebo Bůh, pouze »Slovo« = Měmrá

Zajímavo jest, že i u Babyloňanů jest Marduk »Slovo« Ea-ovo (pů apsi), zosobněná »Moudrost« Ea-ova, která nejen vše stvořila, ale všemu řád, zákony dala. Proto volá Babyloňan v jásavém hymnu:

»Moudrosti« (Moudrý), prvorozenče Ea-ův, stvořiteli lidstva veškerého!

Ano, Pán jsi ty,  
otec i matka lidí jsi ty!

Ano, ty jako slunce osvětluješ jejich temnotu.«

A jindy:

»Jsem poslušen tvého jména,  
Marduku, mocný mezi bohy, kníže nebes i země!  
Velebně zrozený,  
jedine vznešený.

Ty máš veškeru moudrost, dokonalý mocí.  
V nebi jsi vznešený, na zemi jas vydáváš,  
vykonavateli — moudrý Marduku,  
upevňující veškera sídla,

držící konce hvězdnatého nebe.  
Všemohoucí jsi mezi bohy — dej světla,  
vždyť tě jasm obdařil Ea.«

»Dej světla«, volá věřící Babyloňan, právě tak jako si vyprošuje světlo věřící Israelita od »Moudrosti« Boží.

Marduk jest slunce — světlo, osvěcující duševní temnotu lidstva tím, že jim uděluje různé zákony a milosti, jak svědčí četné tabulky babylonské. Hned prvému člověku udělil Marduk zákony, ale on je přestoupil.

Marduk, jenž stvořil člověka, aby ho vykoupil, stal se po hříchu prostředníkem mezi bohy a lidmi, odkud se nazývá masmaš iláni — kněz-prostředník božský. Jako při stvoření člověka užil Marduk své krve, tak můžeme po názoru východním souditi, že i při vykoupení užije své krve, neboť čím byl obraz Boží ve člověku vytvořen, tím má býti napraven.

Na vykoupení připravuje Marduk lidstvo hlavně duchovními prostředky.

Jako jest po názoru na východě k zachování neb obnovení tělesného života nutně potřebna voda, tak jest k zachování neb obnovení duševního života nutně potřebna moudrost. Poněvadž pak skládá se člověk z těla a z duše, potřebuje vody i moudrosti — a obě mu uděluje Marduk.

Marduk má slinu života, vodu života, vodu »čistého pokropení«, kterou uděluje člověku božskou moudrost, božský zákon, oživující duši.

I »Moudrost« starozákonná má pokrm a nápoj života, proto zve veškeré lidstvo na svou hostinu. Každý se může najísti a napít z nevyčerpatelných zásob moudrosti Boží, a připravovati se tak na vykoupení.

Sám jest vinen, kdo se této hostiny pořádané »Moudrostí« nesúčastní. Vlastní vinou zahyne duševně žízní, kdo opustí »pramen vody živé« = »Moudrosti« t. j. Jahve. (Jer. 2<sup>13</sup>, Ekl. 1<sup>5</sup>.)

O veškeré lidstvo, o Israelity i o Babyloňany se tedy starala »Moudrost« Boží, proto volá vděčný Babyloňan:

»Ty jsi, jenž jim život uštědruje,  
ty jsi, jenž je zachovává,  
Milosrdný mezi bohy!  
Jméno tvé chci jmenovati,  
velikost tvou chci rozhlašovati.  
Jméno tvé at velebí bohové!  
Tobě se chci odevzdati.«

A šťasten byl, kdo se prvorozenému synu Ea-ovu odevzдал, vždyť věděl, že nebude opuštěn a že bude svých hříchů zbaven, proto vzdychá z hloubi srdce:

»Milosrdný, ty umíš slovem rozvázati hříchy!«

To jsou asi základní rysy myšlenky o vykoupení, jak ji známe z různých drobtů, pocházejících z různých dob, roztroušených po památkách babylonských, které dosud byly uveřejněny. Před padesáti lety jsme o tom nevěděli skoro ničeho. Možná, že budeme za padesát let vědět ještě více.

Musíme se obdivovati nevstihlé moudrosti a milosrdnosti jediného živého Boha, jenž nechtěl smrti hříšného pokolení lidského, ale udělil každému národu dostatek milosti, aby spasen býti mohl. Jest tedy naprosto neoprávněna výtka mnohých, že se Pán Bůh věnoval výlučně národu israelskému, kdežto ostatní národy zanedbával. Pán Bůh nezanedbává nikoho. Stará se o každého jednotlivce v každém národě, uštědruje mu milosti ke spasení potřebné. Kdo s touto milostí spolupůsobí, tomu přidává — a tak přidával i vyvolenému národu israelskému, z něhož měla přijíti Spása světa.

Ostatní národové si přinesli z prazjevení náboženské pravdy, dle nichž se mohli na Vykupitele připravovati a věrou v tohoto příštího Vykupitele mohli býti spaseni. Zbytky takových prastarých náboženských pravd vidíme v různých názorech o Mardukovi, z nichž jest patrné, že již u prastarého lidstva se vyskytují četné stopy tajemství nejsvětější Trojice, aspoň pokud se tkne druhé božské osoby, Syna-Vykupitele.

Vždyť poměr Mardukův k Ea-ovi nám připomíná poměr Boha Syna k Bohu Otcí. Vidíme v tom zřejmý důkaz prazjevení, kterého nemůže žádný upřímně myslící učenec popřítí.

Čím blíže k počátku člověčenstva, tím jasnější jsou pojmy o Bohu, ale naopak: čím blíže k narození Krista Pána, tím zmatenější, ba zvrhlejší jsou názory náboženské u pohanův, a to pouze vinou člověka, jenž s milostí Boží spolupůsobiti nechtěl a místo o duši — staral se více o tělo, dav přednost pozemské hroudě před duchovním nebem.

Následkem toho překrásné názory o Marduku a Ea-ovi se počaly kaliti a zanikaly úplně v polovici třetího tisíciletí před Kr. P. Tenkrát se stalo město Babel sídelním městem říše a podrobilo si Eridu.

Babel byl původně osadou eridskou a uctíval se tam bůh Marduk. Ale obyvatelé babelští byli bojovného ducha, podmaňovali si město za městem. Tak učinili i ze Vznešeného, Milosrdného Syna Ea-ova divého zápasníka, jenž za hromu a blesku všechno ničí, a nutí jednoho boha za druhým, aby mu svou moc, své vlastnosti buď po dobrém nebo po zlém odevzдал. Představa, jakou si *Babyloňané o babylonském* Mardukovi vytvořili, se nám pramálo zamlouvá. Jest to snůška, směs všech možných pěkných i nepěkných vlastností, jejich účelem jest oslaviti a zvěčniti politickou moc Babylona.

Není bez významu, připomenuti, že právě v této době rozkladu představy o Mardukovi a Ea-ovi vybídl Jahve kmen Abrahamův, aby opustil kraje eridské.

V Babyloně se od této doby hvězdička vykoupení vinou lidskou zatemňovala, den ode dne slábla, kdežto v Palestině se řízením Božím *vyjasňovala* den ode dne rostla.

XIII.

Jaký týden znali východané?

Jak již z dřívějších kapitol známo, má biblický východ jiné podnebí než kraje naše. U nás prší a sněží s kratšími neb delšími přestávkami po celý rok. Na východě však sněhu skoro ani nespátří. Když u nás

panuje zima, na východě obyčejně prší, kdežto v době našeho jara, léta a podzimku tam pravidelně ani nekápne. Ale jsou na východě krajiny, mnohokrát rozsáhlejší než celá naše říše, kde často za rok — ba půl druhého roku buď vůbec neprší, nebo jen velmi krátce, tak že se půda nenapojí.

V krajích, kde přichází deště pravidelně, nebo kde jest možno uměle zavodňovati, provozuje se orba.

Krajům, kde přicházejí deště nepravidelně, nebo kde není možno zavodňovati, říkáme step nebo poušť. Těchto nelze obdělávati, třebaš měly půdu sebe úrodnější. Pouze po vytrvalých deštích pokrývají se bujnými travinami, které buď zelené, nebo na stojaté suché skýtají pastvu. Mimo traviny rostou v dolinách pouště četné vytrvalé byliny, podobné našemu hromotřesku. Tyto ssají vláhu v noci ze vzduchu, vydrží po léta bez deště a chutnají velice velbloudům. Stáda se popásají a když jest jedna dolina úplně spasena, ženou se do druhé — často den až deset dní cesty vzdálené doliny, nedovolující majiteli — pastýři, aby se usadil na jednom místě, vystavěl si domek a založil osadu.

Stáda tvoří v poušti nebo ve stepi jediný a veškerý majetek obyvatelstva, které jediné od a ze svých stád žije, proto je ustavičně provází, k o č u j e.

Dnešní obyvatelstvo biblického východu se dělí na dvě veliké třídy:

- na rolníky (usedlé)
- a na (kočovní) pastýře.

Poněvadž se podnebí nezměnilo, můžeme souditi, že se tak dělilo obyvatelstvo východu i za nejstarších dob. A skutečně shledáváme již v nejstarších zprávách Písma sv. pokolení lidské rozděleno na dvě skupiny:

- na usedlé (rolníky) a
- na (kočovní) pastýře.

Vzpomeňme si jen na dva z četných synův Adamových, na Kajina, jenž byl rolníkem a přebýval v osadě, a na Abela, jenž byl pastýřem, a pak na potomky Kajinovy a Setovy. Mimochodem podotýkám — o čemž se někdy budoucně zmíním — že Písmo svaté více přeje prostému životu kočovnímu, při němž

se víra v jediného Boha, prostý mrav, pravá zbožnost mnohem snáze zachovávají, než za stálého bydlení v osadách a městech, kde sice roste umění a vzdělanost, ale spolu též rozmařilost a pohanství.

Stykem s obojí touto skupinou obyvatelstva východu poznáme různý způsob nazírání na význam podnebí a různý způsob určování času.

Rolník, mající půdu buď přirozeně nebo uměle zavlaženou, touží a toužil *po slunci*.

Dá-li Pán Bůh, aby svítilo jasné slunce, vypučí, vyroste a vyzraje jeho obilí. Veškeré práce konává rolník za slunečního světla. Za slunečního světla oře, seje, žne, mlátí. V noci obyčejně odpočívá sám i jeho potahy.

Východem slunce nastává pro něho práce, západem slunce nastává odpočinek. I počítá rolník svůj den od východu do východu slunce, čili má *den sluneční*.

Zce'la jinak kočovník v poušti.

V poušti, kde často celý rok neprší, kde bývá jedna studánka od druhé na mnoho hodin ba dní cesty vzdálena, kde slunce tak praží, že i kamení sálá žářem — tam není za slunečního světla žádného života.

V táboře bývá jako po vymření. I lidé i hovada se krčí do stínu a spí.

Ale sotva slunce zapadne, vyjde bledý měsíc — tu nastává v poušti život. Vzduch se ochladí, padá hojná rosa, která oživuje vyprahlé byliny, tuto poslední a jedinou pastvu pro stáda, z nichž žije Bdui, to jest obyvatel pouště. Za svitu měsíce se jede k napajedlům, za svitu měsíce nebo v noci se podnikají cesty širokou pouští neb válečné výpravy, neboť za chladné noci se tak neunaví ani člověk ani zvíře a necítí palčivé žízně. Sotva začne sálati slunce — vše odpočívá.

Východem měsíce nastává pro kočovního pastýře život, i počítá kočovník svůj den od východu do východu měsíce, čili má *den měsíční*.

V písni Bduiho jest měsíc vládcem, mužem kdežto slunce jest podřízenou služkou, ženou.

Bdúi, obyvatel pouště, nezná kalendáře, ale udá v noci úplně správně kolikátého jest, neboť umí bedlivě pozorovati vzrůst i úbytek měsíce.

A právě tak, jak si dnešní kočovník všímá měsíce, všimal si ho kočovný pastýř na počátku člověčenstva. Vždyť dostal od Pána Boha rozum — i měl ho užívatí. Doba od východu do východu měsíce byla mu jedničkou: dnem. Pozoruje měsíc seznal, že 14 dní roste, kdežto následujících 14 dní ho ubývá. V noci patnácté jakoby měsíc stál: ani ho nepřibýlo, ani neubýlo. I rozdělil si předcházejících i následujících 14 dní na polovičku a dostal den 7., jako první čtvrt, den 21. jako poslední čtvrt.

Tak dospěl k novým údajům časovým, to jest k měsíčnímu téhodni, jenž se skládá ze sedmi měsíčních dnův, a k měsíčnímu měsíci, jenž se skládá ze čtyř téhodnův čili z 29 nebo, jak se říkalo, z 28 okrouhle dnův.

Dnešní obyvatel pouště udá správně, kolikátý jest měsíc v roce a sice dle toho, ve kterém souhvězdí měsíc vychází.

A tak si určil i prastarý kočovný pastýř počet měsíců, seznav, že přibližně po uplynutí 12 měsíců vychází měsíc v témže souhvězdí, i dostal měsíční rok, skládající se ze 12 měsícův a okrouhle ze 350 dnů.

Zajímavost jest, kdy vlastně počíná pro Bdúiho rok.

Náš domácí dobytek přináší mláďata bez rozdílu ve kterékoliv roční době, ale v poušti jak ovce, tak kozy, koně i velbloudi mají mláďata pouze kolem našeho měsíce března, tedy na jaře, kdy mají byliny nejvíce šťávy. Mláďata jsou pro Bdúiho nový přírůstek, nový život — i počítá prstonárodně svůj rok od jara do jara.

Takovým způsobem mohl člověk-pastýř, obdařený od Pána Boha rozumem, dospěti k rozdělení času na dny, téhodny, měsíce a roky. Dále obyvatel pouště nedospěl.

Rozdělení dne na hodiny jest v poušti neznámo. Neříť nikterak spojeno s živobytím a zaměstnáním prostého člověka. Předpokládáť nástroje, kterých oby-

čejný pastýř nemá a nepotřebuje. Nesmíme proto hledati vznik rozdělení dne na hodiny v poušti, nýbrž v osadách, ve městech, čímž se vracíme k usedlému rolníkovi.

Rolníkovi stačilo rozdělení času na sluneční dny. Svůj rok čítal snad od »mlatu« do »mlatu«, to jest kdy bral užitek ze své práce. Dnešní obyčejný rolník na pokraji pouště určuje stáří svých dětí nebo svého dobytka dle mlatu. Tak slyšíme zhusta: »Můj synek, kéž Allah prodlouží jeho věk, čítá 14 mlatů, tvé děvče (— s odpuštěním) 11 mlatů — což neoženíme je?« Mlat značí rok.

Rok rozděluje na dobu deště a sucha.

Deště dělí dle svého názoru na tři skupiny: na první deště, kdy se oře a seje, na vlastní deště, kdy se země a prameny napájí, obilí roste, a na pozdní deště, kdy se zrno nalévá. Sucha neděli.

Můžeme-li dle nynějšího obyčejného rolníka na východě souditi, tož neznal ani rolník prastarých časů rozdělení slunečního roku na dny, téhodny a měsíce. Vždyť měl a má rozdělení své mnohem přiměřenější způsobu svého života.

Ale z osad rolnických rostla města s řemeslníky, umělci a učenci a tito se věnovali, k čemu neměl rolník ani času ani vědomostí.

Pozorujíce slunce, viděli, že vykoná denně na obloze veliký kruh. Srovnávali velikost slunečního kotouče s tímto denně vykonaným kruhem a shledali, že je kruh 720krát větší než sluneční kotouč. Rozdělili kruh denně sluncem opsaný na 720 dílců, z nichž polovička, tedy 360 jest viditelná, kdežto druhá polovička jest neviditelná.

Vzavše dva takové dílce za základní jednotku, zvanou minuta, dostali číslo 60, s nímž vytvořili veškeré ostatní rozdělení časové. 60 minut = jedna hodina,  $\frac{720}{60}$  dá 12 dvouhodin jednoho slunečního dne.

Pozorujíce, že slunce po uplynutí 365 dní vychází v témže souhvězdí zvěrokruhu, přizpůsobili i tento počet své soustavě šedesátinné.



Místo 365 vzali jen 360 dní, které nazývali slunečním rokem. Zbývajících 5 dní se nečítalo více k roku. Rok dělili na 6 měsíců o 60 dnech =  $\frac{360}{60}$ . Každý měsíc se rozpadal na týdny o 10 dnech =  $\frac{60}{6}$ . Později bylo provedeno též rozdělení slunečního roku na 12 měsíců po 30 dnech =  $\frac{360}{30}$  a každý měsíc rozložen v 6 týdnů po 5 dnech.

Takový pětidendní týden, zvaný chamuštu, postupoval úplně jako náš týden 7denní. Ale znali též týden desítidendní, jehož stopy jsem našel v pověstech arabských.

Z řečeného jest patrné, jak veliký jest rozdíl mezi prostým, přirozeným rozdělením roku národů kočovných a mezi umělým rozdělením roku národů usídlených, ačkoliv jest toto přece jen starší.

Když byli národové usídlení sestarali, valila se z pouště jedna vlna za druhou, kmen za kmenem se rozléval po osadách a městech, a tu se počalo v téže krajině užívati obojího počítání — i dle slunce — i dle měsíce.

Mnohde se dospělo k jakémusi střednímu počítání, v němž jest vybráno z obého to nejlepší — na př. sedmidenní týden (tedy vlastně týden měsíční) a den o 24 hodinách (tedy den sluneční).

Takové složené počítání nalézáme již v nejstarších zprávách Písma sv. Správně-li jsme soudili, čítalo lidstvo, sídlící v úrodném okolí ráje, tedy při Perském zálivu, dle dne slunečního a mělo týden buď desíti aneb pětidendní. Každého dne si připomínali některý skutek stvoření světa a posledního dne projevovali svou vděčnost Tvůrci náboženským úkonem. A skutečně nalézáme ve zprávě o stvoření světa, poznamenané ve 2. hlavě Genese, následující skutky tvoření: 1. rostliny, 2. člověka (muže), 3. zvířata, 4. ženu a jako 5. náboženský úkon: sňatek manželský, ustanovený od Pána Boha a známý všemu lidstvu.

Ale jak již v dřívější extensi podotknuto, zná Písmo sv. i devět skutků stvoření, což vysvětluje z 1. hlavy Genese. Připomíná se: 1. světlo, 2. obloha, 3. moře, 4. pevnina, 5. byliny, 6. ryby, 7. ptáci, 8. čtvernožci, 9. člověk a jako 10. náboženský úkon, to jest požehnání Boží, udělené lidem, a rozkaz, aby se množili (sňatek manželský)

Jsou tu tedy stopy desítidendního téhodne slunečního, čemuž odpovídá i rčení: »i nastal večer a nastalo jitro«, dle čehož počíná každý nový skutek tvoření ráno, tedy východem slunce, jak se děje ve dni slunečním.

Předkové národa vyvoleného se přistěhovali někdy počátkem 3. tisíciletí před Kristem Pánem z Kedemu, to jest z pouště Arabské do Babylonska, právem u nich tudíž hledáme týden sedmidenní, měsíční, v němž počíná den východem měsíce.

V nových sídlech, kam se již ode dvou tisíc let semitské kmeny z pouště stěhovaly, našli jak týden pěti- (desíti) denní, slunečný, tak i týden sedmidenní (měsíční). Ale pohanstvo, v němž se vinou lidskou víra v jediného Boha zvrhla, nepřipomínalo si v jednotlivé dny jednotlivých skutků jediného tvůrce Boha, nýbrž jednotlivé bohy. Tak byl každý den téhodne, ať pěti- (desíti) aneb sedmidenního posvěcen určitěmu bohu.

Můžeme říci, že čím déle předkové Israele mezi pohany přebývali, tím více u nich zanikalo vědomí o původním prastarém náboženském významu téhodne. Proto prohlásil Hospodin na hoře Sinaj, že jest každý Israelita povinen, aby den sedmý světil. Odtud se stalo svěcení dne sedmého, *soboty*, náboženskou i národní povinností národa israelského, a bylo po Esdráši působením fariseův a talmudistů tak zostřeno, že se stalo nesnesitelným břemenem, o čemž Písmo svaté Nového Zákona podává nejeden příklad.

Pohanský týden sedmidenní, zasvěcený jednotlivým bohům, putoval z Babylonska do Fénicka a byl od Fénickánův a od učedníků jejich Řekův a Římanů, zanesen i do Evropy.

Jména bohů babylonských nahrazena jmény bohů řeckých aneb latinských a do dneška užívají mnozí latinsky, francouzsky, italsky aneb německy písňící křesťané názvů dnů téhodne pohanského — babylonského.

Pravil jsem, že bylo od Pána Boha teprve na hoře Sinaj prohlášeno svěcení soboty závazným pro každého příslušníka národa israelského, ale z vývodů dnešní extense jest zřejmo, že jest týden sedmidenní, a tudíž i jméno sobota mnohem, mnohem starší. Což divu, nalezáme-li jméno Šabbatu = sobota i u Babyloňanů, s nimiž byli Israelité i krvi i řečí příbuzni? Ale říci, že se Israelité svěcení soboty od Babyloňanů naučili, jest nevědecké, poněvadž historickému vývoji protivné. Předpokládáť svěcení soboty týden sedmidenní (měsíční), který byl vlastním kočovným předkům israelským, kdežto usedlí obyvatelé žirných niv babylonských měli pěti- (10) denní týden sluneční, který dne sedmého, soboty, ve smyslu biblickém nezná. Semitští kmenové, kteří se, jak řečeno, od pátého a čtvrtého tisíciletí před Kristem Pánem do Babylonska z pouště arabské hrnuli, znali ovšem týden sedmidenní, tudíž i sobotu, ale nevzali ji od Babyloňanů, nýbrž ji z pouště do Babylonska přinesli.

Na konci dnešní extense se nemohu nezmíniti o mnohých podobných i různých způsobech užívání určitých čísel v Babylonsku a v bibli.

Zajímavost jest, že číslo 60, které tvoří základ početní soustavy babylonské, v Písmě sv. skoro ani nepřichází. Vidíme v tom samostatný ráz pastýřského a později rolnického národa, jenž se neobírá ani hvězdářstvím ani obchodem.

Za to jest v Písmě sv. úplně doma číslo 7, které tak úzce souvisí s životem kočovným.

Jako jest každý den sedmidenního téhodne posvěcen vzpomínce na jediného Boha, tak připomíná samo číslo 7 činnost Boží, jest číslem posvátným.

Když chce dnes Bdui slavnostně přísahati, načrtne šavlí v písku kruh, rozdělí ho sedmi vodorovnými a sedmi kolmými čarami na  $7 \times 7$  dílců, stoupne si do

kruhu a volá  $7 \times 7$  jméno Allah = Bdh. Toto jednání sluje doslovně »sesedmiti se« a znamená tolik jako naše přísaha t. i. A téhož výrazu užívá i bible v hebrejském jazyku pro »přísahati«.

Abraham přísahá u Běrsabe (doslovně: u Sedmi studnic) a obětuje při tom 7 ovec. Bielam staví 7 oltářův a obětuje 7 býkův a 7 beranův. U Jericha po 7 dní troubí 7 kněží před archou úmluvy, což 7. dne 7krát opakují.

Naamán se má 7krát umýti v řece Jordanu a při obřadech obětních a očistných hraje číslo 7 velikou úlohu.

Svícen ve svatostánku má 7 ramen (lamp), prorok Zachariáš připomíná 7 očí a 7 lamp. Moudrost má 7 sloupův atd.

I v literatuře babylonské nalezáme zhusta číslo 7. Tak ve století 28. před Kristem Pánem slaví Judea posvěcení nového chrámu po 7 dní. Epos Enuma eliš sestává ze 7 zpěvů po 7 tabulkách. Před potopou uplyne 7 dní, potopa trvá 7 dní a 7 dní uplyne, než vyšle rek potopy ptáky.

U dveří domů se staví sošky 7 bohů. Dům se osvobodí od vlivu zlého ducha obřady, při nichž jest třeba 7 kaditelnic, 7 pochodní, 7 nádob, 7 ovec a 7 vepřků.

Nemocný horečkou se 7krát natírá léčivou masťou.

Kajcník se odpouští hříchy 7krát, třebas se  $7 \times 7$  prohřešil. Při vyznání hříchů se bije kajcník 7krát v bok a 7krát se obrací v levo a 7krát v pravo.

Vidíme, že i Babyloňanům, aspoň semitským, jest číslo 7 posvátným. A není to nic divného, vždyť Babyloňané, právě tak jako četní jiní národové usedlí, se skládají z četných vrstev různých kmenův a národů kočovných, kteří vysílené a sestárlé obyvatelstvo usedlé zaplavili a mladistvou silou osvěžili.

Měl bych se ještě zmíniti o užívání čísel 14, 12, 10 a 40, ale nechtěje býti obsírným, učiním tak jindy. Podotýkám pouze, že i ta čísla úzce souvisí s životem

a zaměstnáním člověka, jenž užívaje rozumu, od Boha uděleného, prostým způsobem spojil zjevy přírodní se svou prací a vytvořil si rozdělení času na dny, téhodny, měsíce a léta.

XIV.

Jak se uchovalo podání o nejstarších osudech člověčenstva?

Nebýti Písma sv., nevěděli bychom o životě prvých lidí ničeho. A přece divná věc; místo abychom byli vděční Písmu sv., že nám zachovalo podání o osudech našich prarodičů, nevážíme si těchto drahocenných památek a v domýšlivosti své snažíme se sami proniknouti nedozírnou dobu minulosti a tvoříme si o životě a osudech prvých lidí obraz, který snad odpovídá našim mnohdy převráceným názorům, ale nikoliv skutečnosti.

Říkati a psáti, že žili první lidé po způsobu opic ve hnízdech upletených z větvoví vysoko v korunách obrovských stromů, nebo že žili po způsobu divých zvířat v dutých stromech, v doupatech skalních nebo děrách podzemních — jest nevědecké, poněvadž neodůvodněné. Jest to pouhá domněnka, spočívající na domněnce jiné ještě bludnější, že se totiž člověk vyvinul buď ze zvířete anebo aspoň z bytosti zvířeti velmi podobné.

Na lichost, nepravdu této zásadní domněnky nevěrecké jsem poukázal již v dřívější extensi, proto se věnujme dnes výlučně názoru Písma sv.

Názor Písma sv. o životě prvých lidí spočívá na ústním podání, které se řízením Božím z pokolení na pokolení přenášelo, až konečně bylo zaznamenáno od muže Bohem nadšeného.

O životě v ráji a o příčině vyhnání vykládal Adam svým synům a tito opět svým dětem. Události tyto zajímaly potomky Adamovy velice, proto můžeme

souditi, že právě jejich důležitost a zajímavost je chránila před zapomenutím.

Při vypravování věnovala se zvláštní pozornost výrokům Božím. Tyto byly vypravovány jak od Adama, tak od jeho synů skoro týmiž slovy, kdežto ostatní okolnosti mohly býti více méně rozváděny neb zkracovány — tvořily se pak různé recense.

Soudíme tak z básnické formy, jíž jsou oděny výroky Boží. Básnická forma jest příčinou, že se nějaký důležitý výrok snadněji pamatuje a neporušeně zachová.

Důkaz toho vidíme v našich příslovích neb úslovích, která se snaží, aby měla básnickou formu, nebo v učebnicích (na př. latinských) pro nižší třídy, kde bývají nejdůležitější pravidla mluvnická rovněž přioděna formou básnickou.

Tak se mohl po tisíce a tisíce let neporušen udržovati veledůležitý výrok Hospodinův:

Nepřátelství položím  
mezi tebou  
a mezi ženou,  
mezi semenem tvým  
a semenem jejím.  
Ona potře hlavu tvou,  
a ty uštkneš patu jeho.

Když pak konečně na vnuknutí Hospodinovo některý spisovatel události tyto měl zaznamenati, mohl si vybrati z různých recensí, z různých způsobů vypravování tehda kolujících — která se mu nejlépe hodila. Nebylo třeba, aby zaznamenal tu neb onu recensi celou, nýbrž mohl, ba měl si z ní vybrati pouze ony statě, kterých účel jeho spisů vyžadoval.

Účelem spisovatele Bohem nadšeného bylo ukázati, jakým způsobem Pán Bůh připravoval a vedl lidstvo ke spáse. Měl tudíž podati nástin postupu myšlenky mesianské, nástin života náboženského onoho kmene či národa, z něhož se měl Spasitel naroditi. Proto nelíčí podrobně krok za krokem jednotlivých zjevů náboženského života, nýbrž obírá se pouze událostmi značícími vznik, pokrok,

ztrnutí, rozvrat neb úpadek života náboženského.

Dosti obsírně vylíčen život v ráji, vždyť tím myšlenka mesiánská má svůj počátek. Výstražně jest podán hřích Kajinův, jenž zavinil rozvrat náboženského života u potomkův Adamových. Velkolepými tahy jest načrtnuta potopa, následek to úpadku myšlenky mesiánské atd. atd.

Kdo bedlivě Písmo sv. čte, pozná v každé obsírněji vylíčené události nějaký vztah k myšlence mesiánské, která jako zlatá nitka celé Písmo sv. proplétá, z nebe vycházejíc, zemí s nebem spojíc a v nebi končíc.

Účel Písma sv. je číře náboženský, posvěcení duše člověka a spojení se s Bohem. Směřuje tedy Písmo svaté k nebesům, ke světu neviditelnému a zabývá se světem pozemským, viditelným pouze proto, že na něm člověk žije. O věcech pozemských zmiňuje se pouze nahodile, pokud toho vyžaduje porozumění náboženské pravdě. K tomu ještě způsobem prostonárodním, všem vrstevníkům pochopitelným.

Proto nejedná správně, kdo hledá v Písmě sv. vysvětlení záhad fysických, přírodopisných a ještě nesprávněji jedná, kdo si neváží Písma sv., poněvadž pohlíží na různé události fysické nebo přírodopisné jinak, než jak si je představujeme a vysvětlujeme my.

Takový ubližuje Písmu sv. Vždyť toto se zmiňuje, jak již sv. Augustin krásně podotknul, o věcech přírodních úplně v souhlasu s názory té doby, kdy ta neb ona kniha vznikla. A na názorech dob minulých budujeme své názory my a na našich bude budovati pokolení budoucí, které by se nevděku dopouštělo, nevážíc si prací našich, právě jako se nevděkem prohřešujeme my, pohlížejíce s patra na přírodopisné náhledy dob minulých, jak jsou poznamenány u Ptolomea, Plinia, nebo jak se o nich zmiňuje kniha knih, nevyčerpatelná bible.

Již dříve jsem pravil, že Písmo sv. nepodává obsírného vylíčení, nýbrž pouhý nástin života náboženského vyvoleného národa, chybuje tudíž, kdo hledá v Písmě sv. podrobné dějiny světské nebo politické

kmene a národa vyvoleného, neb dokonce zevrubné dějiny světa. Vždyť to není účelem Písma sv.

Písmo sv. se o dějiny světové nestará. Nevšímá si přečetných národů a plemen, pocházejících od Adama, věnujíc se výlučně rodině, kmeni a národu, z něhož měla spása přijíti.

O národech okolních se zmiňuje pouze, kde jsou ve styku s národem vyvoleným. A z dějin tohoto národa zaznamenává pouze události význačné pro myšlenku mesiánskou a zaznamenává je tak, aby účel co nejjasněji vynikl. Činí pak i to slohem prstonárodním, všem vrstevníkům srozumitelným.

Proto nerozumí Písmu sv., kdo mu vytýká vědecký sloh. Vždyť je Písmo sv. psáno pro všechny vrstvy, pro »vzdělance« i pro lid prostý. Všichni mu mají rozuměti. Rozumí mu svým způsobem nezkažený lid, jenž shledává vylíčení té neb oné události tak jasným, přístupným, že je snadno týmiž slovy opakuje. A upřímný, myslící učenec čte často tu též událost po druhé a po třetí, než postihne souvislost, a zabývá se jí po měsíce, ba po léta, než vystihne její smysl.

Právě sloh, ten zdánlivě jasný, prstonárodní sloh, jenž lahodí člověku prostému a účtou naplňuje myslícího učence, nese v sobě cosi božského, čeho nenajdeme v žádném jiném, ať prstonárodní ať vědecké knize.

Mnohdy slyšíme, že prý nedbá Písmo sv. vědeckého nazírání historického, protože též nepodává vědeckých dějin. Ale vždyť není účelem Písma sv., by psalo dějiny a tím méně, aby psalo »vědecké« dějiny, jak jich vyžaduje dnešní způsob nazírání historického.

Písmo sv. dodává, čeho nelze dosti často opakovati, pouhý nástin postupu myšlenky mesiánské, tedy žádných dějin. Kde používá dějepisných událostí, v nichž se jeví náboženský život Israele, činí tak způsobem v tehdejší době obvyklým. Nazírá tudíž na různé události, jak už sv. Jeronym napsal, tak jak se na ně tehdy nazíralo, sic by mu nebyli vrstevníci rozuměli.

Vždyť Herodot dbal souvěkého názoru o historičnosti různých událostí, a vrstevníci mu rozuměli. Totéž můžeme říci i o Liviovi, o Kosmovi, o Dalimilovi a jiných. Že se mnozí z našich historiků dívají na historičnost různých událostí svým způsobem, z toho neplyne, že by byl jejich způsob nazírání jedině správným, a že by nemohla mítí budoucnost způsob jiný.

Není tomu dávno, co se dívali mnozí mužové na starší knihy Písma sv. jako na snůšku smyšlenek sepsaných někdy v 5. století před Kr. P. Za důvod jim sloužila domněnka, že prý bylo dříve písmo v Palestíně neznámo.

Dnes, kdy máme četné dopisy různých starostí palestinských z 15. a 14. století před Kr. P. a víme, že bylo písmo v každém městečku známo — ba, že se v různých městech psalo různým způsobem — se podobné domněnce pouze usmějeme. Dnes se díváme na starší knihy Písma sv. jako na snůšku velmi důležitých zpráv, z nichž mnohé mohly býti poznamenány písemně — nikoliv teprv v 5. století, nýbrž již v 5. tisíciletí před Kr. P. Vždyť semitští Babyloňané — tito soukmenovci Israele — již v té době psali a různé zprávy o stvoření atd. poznamenali, jak z dřívějších extensí známo.

Tak mohlo býti již v 5. tisíciletí písmem poznamenáno vypravování o osudech Adama a Evy i jejich synův. A v 5. tisíciletí před Kr. P. byli přece Adamovi blíže, než jsme my koncem 2. tisíciletí po Kristu Pánu.

Že vypravování toto již tehdy poznamenáno býti mohlo, a že se v podstatě neporušeně zachovalo, soudíme ze známých dějin vyvoleného kmene.

Aspoň od počátku 3. tisíciletí před Kr. P. se nám líčí předkové Israele jako kočovníci. Jako kočovníci se stěhovali z Kedemu, to jest z Arabie, do Babylonska, jako kočovníci se posunují Terachovci k severu, jako kočovník přichází v 22. století Abraham se svou čeledí do Kanaanu a teprv někdy v 13.—11. století se někteří kmenové israelští usadili a orbě věnovali. Ale pouze někteří — jiní — jako Simeon,

Ruben a pod., jakož i četné čeledi kmene Juda zůstali věrní životu kočovnému, jež kladou proroci vysoko nad život usedlý.

Kdyby nebylo bývalo vypravování o Adamovi a Noachovi již v pradávné době zaznamenáno a tím ustáleno, zda nebylo snadno učiniti i z nich kočovníky? Vždyť pastýřský život vedli všichni velcí patriarchové a mužové. Pastýřem byl David, Mojžíš, Jakob, Isák, Abraham, Terach, pastýřský život velebili proroci. A přece Noach a Adam jsou rolníky.

V tomto, abych tak řekl *»neisraelském«* nazírání na zaměstnání Noachovo a Adamovo spatřujeme význačný rys svédčící o prastarém a neporušeném původu vypravování o nejstarších osudech pokolení lidského.

A osudy tyto jsou tak přirozené, podnebí východu tak přiměřené, že jen kdo východu nezná, si vymýšlí jiné.

Prvý člověk bydlil v ráji, to jest v úrodné, zavlažované krajině při řece Eufratu, severně od Peršského zálivu. Zde, v teplém pásmu, kde netrpěl ani sněhem ani ledem, obdělával půdu — byl rolníkem.

Tak praví výslovně Písmo svaté v 2. hlavě ve verši 15. slovy: »I vzal Hospodin Bůh Adama a postavil jej v ráji Edenském, aby ho obdělával a opatroval.« Hebrejský text klade slovo *'abad*, kterého užívá již v 5. verši a jinde o práci polní.

Veden Pánem Bohem a užívaje rozumu od Boha uděleného, poznal člověk, že ty neb ony plody stromů, to neb ono semeno či zrna bylin jest jedlé. I všímal si těchto stromův a bylin, sázel a zaléval je a dbal, aby měly dostatek vláhy — tedy je obdělával. Při tom mu pomáhal některá zvířata, která k němu Pán Bůh přivedl — a konečně dostal pomocníci též podstaty jako byl sám — ženu.

Tak obdělávali za stálého styku s Pánem Bohem oba půdu rajskou.

Vědouce, že vše, co konají, úplně odpovídá vůli Boží, žili život šťastný, spokojený a od nich pouze záviselo, aby tento život navždy pojistili i sobě i svým potomkům.

Svedeni jsouce od závistivé padlé bytosti duchové, dopustili se vzpoury proti svému Pánu a Tvůrci, ztratili Jeho milost a s ní pozbyli všeho.

Musí opustiti jak obděláné pozemky rajske, tak krotká domácí zvířata, která jim živobytí usnadňovala.

Čarokrásné obděláné luhy rajske jsou pro ně nepřístupny. Bytosti duchové, Keruby zvané, a plamen ničivý sem tam se mihotající, tedy blesk (nikoliv ohnivý meč) střeží od východu přístup do krajiny rajske, z čehož soudíme, že se první lidé dali z ráje směrem východním a usadili se v sousedství, tedy ještě v poříčí řek Eufratu a Tigridu.

Východně od Eufratu rozkládá se rovněž úrodná, zavlažovaná rovina, jen že nebyla obdělána. Rostly tu — jako všude v zavlažovaných krajích teplého podnebí — obrovské stromy, husté křoviny a všude bujely různé byliny.

Prvý člověk znal z ráje, že mnohé z těchto stromů mají jedlé ovoce, že ze semena či zrní mnohých bylin si může připravit pokrm, i počal pěstovati různé stromy ovocné a různé druhy obilí, jak se byl naučil v ráji.

Ale práce ta byla nesmírně obtížná

Nechtěli-li, by jiné stromové a křoví zahlušilo užitečné stromy, bylo třeba, aby je vyhubil. Chtěli-li si zaseti pracně sem tam sebraná zrnka obilná, shledal, že třeba, aby zbavil půdu různého plevelu, zvláště bodláčí, které na východě sedlákům nejvíce obtíží působí.

Nemaje potřebných nástrojů, pálil silné kmeny a rozrýval ostrým, tvrdým dřevem, často jen ulomenou haluzí vypálenou a zavlaženou půdu, do níž sázel a sel rostliny užitečné. Tyto se rychle ujaly a rychle rostly, ale rovněž tak rychle se ukazovaly výhonky ze zbylých kořenů a pučela různá plevel, hloží a bodláčí. Sotva toto bylo odstraněno, bylo třeba chrániti zahrádku či políčko před různou čtyrnohou a pernatou zvěří.

Mezi touto poznal člověk mnohé druhy, které mu v ráji pomáhaly. Ale teď před ním prchaly. Jen s velikou námahou chytil některé a ještě větší ná-

mahy bylo třeba, než je ochočil a k sobě, ke svému příbytku připoutal.

Příbytek stál v nejbližší blízkosti jeho zahrádky a role. Možno, že to byla s počátku chýže z větví upravená, která však člověka před zimními dešti nechránila. Kamene a tudíž ani jeskyní v těchto končinách není, v zemi, prosycené vodou z blízké řeky bydliti nemohl, dutý strom byl nedostatečným, i vystavěl si chýži z bahna, jak se až dosud v oněch krajinách děje.

Ostrým dřevem nařezal z měkkého bahna kusů podobných našim vepřovicím, z nichž si vystavěl zdi. Na zdi, když vyschly, položil silnější dřevo, na toto pak nakladl drobného větvoří. Tak dostal podklad, jenž unesl vrstvu vepřovic, tvořící plochou střechu. Natřeli se taková vysušená chýže asfaltem, jenž se zde na četných místech ukazuje, jest v ní člověk úplně kryt před vlhkostí, a chýže taková vydrží velmi dlouho.

Ze pak v Babylonsku podobné stavby znali již v dobách pradávných, dosvědčují nejen vykopaniny babylonské, ale i nejstarší zprávy Písma sv., které znají prastarou písničku takovou stavbu opěvující.

Tak asi žil dle vypravování Písma svatého první člověk po vyhnání z ráje. V potu tváře své jedl chléb svůj, který si pracně dobýval z půdy zemské. Vypravování toto jest, jak jsme z dnešní extense poznali, původu prastarého. Mohlo býti a bylo v podstatě neporušeně zachováno. Odpovídá věrně podnebí končin, v nichž první člověk bydlil, a zaslouží tudíž již z těchto důvodů — nehledě ani k inspiraci — mnohem více váry, než ledajaké domněnky šířené v době naší.

## XV.

### Adamovci a Elohimovci.

V minulé extensi jsme slyšeli, jakých útrap, jakých béd zakoušel první člověk po vyhnání z ráje. V potu tváře jedl chléb svůj, neboť jen s největší námahou si opatřil, čeho potřeboval k výživě své i své rodiny.

Upracován, s výčitkami svědomí, že svou vlastní vinou uvrhl do tělesné i duševní bídy i své potomky, zmořen, nalézal jedinou útěchu v kruhu své rodiny, svého semene, z něhož měl přijíti Vykupitel.

Než brzy měl užítí ovoce hříchu svého i v rodině své, a tam, kde nalézal dosud jedinou pozemskou útěchu, tam se mu měl vyřinouti pramen nepomíjejícího bolu.

Písmo sv. samo praví, že zplodil Adam mnoho synův a mnoho dcer, ale nikde nepraví, jak se jmenoval syn nejstarší.

Synové Adamovi si vzali za manželky své sestry a stali se tak praotci četných rodin, kmenův a národů. Pokolení lidské se množilo hodně rychle. Vždyť v končinách při Perském zálivu se žení mladík 15letý a vdává děvče 12—14leté.

Synové a dcery Adamovi pomáhali svým rodičům. Jediná chata nestačila. Stavěly se chaty nové, vznikala osada.

Když bylo celé okolí osady obděláno, vystěhovala se některá rodina kus dále a založila si osadu ve středu pozemků, které byly nově obdělány. Nejkratším pojátkem obou osad byla řeka. Buď po dřevěném trámu aneb na nafouklé kůži dostali se po proudu snadno z osady do osady. Zpět šli buď pěšky aneb posunovali své plavidlo tyčemi, jak se tam děje dosud.

Mimo orbou a zahradnictvím, zabývali se též chovem domácích zvířat, obzvláště ovcí, které se v oněch končinách velmi dobře daří.

Ovce potřebuje denně vodu, vyžaduje ať zelenou aneb na stojaté suchou trávu za pastvu, proto se nikde ve vlastní poušti chovati nedá. Vlastní poušť vyživí pouze velbloudy. Jen na hornatých, k západu obrácených stráních, kde jest dosti pramenů, pasou se v poušti černé kozy s dlouhou srstí, která se stříhá a slouží k hotovení černých stanů pouště.

Kde se mohou chovati ovce, tam lze též pěstovati orbou, proto chová skoro každý rolník ovce.

Po názoru rolníků na východě není chovatel (pastýř) ovcí vydán tolika nebezpečím jako obyčejný

rolník, a nabývá, ne-li stejného, tož často většího užitku než rolník.

Hospodářský, domácí chov ovcí nalézáme dle Pisma sv. již u potomkův Adamových. Abel jest pastýřem (chovatelem) ovcí, Kajin rolníkem.

Oba s rodinami svými se věnují svému zaměstnání, neboť vědí, že jen tak se uchrání bídy a nedostatku.

V určité dny, snad v poslední den téhodne aneb po nové úrodě na poli, novém přírůstku ve stádu, přinášívali obět.

Každý vzal z toho, co měl, to nejlepší. Vždyť to byl dar, přinesený Hospodinu, a Hospodin jest nejvyšší Pán, proto musí býti dar, jemu přinesený, nejlepší. A kdyby snad z lakoty byl chtěl přinést dar méně cenný, nesměl, ba nemohl tak učiniti z ohledu na ostatní členy osady, kteří byli oběti přítomni a mohli mu jeho lakotu vytknouti.

Kajin a Abel přinesli stejně dobré dary, stejným způsobem je obětovali a stejně je spálili. Na zevnějšek bylo vše úplně stejné, ale úmysl obětujících byl různý. A Hospodin hledí na úmysl, na srdce obětujícího a dává po názoru Starého Zákona na jevo svou spokojenost po zehnaním a vzrůstem majetku a blahobytu.

Kajin, jemuž snad již dávno červ závidí v srdci hlodal, pozoroval s úžasem, že majetku Abelova rok od roku přibývá. Rostoucí blahobyt jest známkou požehnání Božího. »Tedy na Abela a na jeho obět Hospodin shlédnul a na mou obět neshlédnul?! S Abelem jest více spokojen než se mnou? Což aby tak z něho přišlo i ono semeno, které potře hadovi hlavu!« Tyto myšlenky se zažíraly hloub a hloub do srdce Kajinova a jimi upoután, nemohl se nikomu z přízně Abelovy podívatí do očí.

Chodil s hlavou, s tváří sklopenou a dával tak na jevo rozervanost svého nitra, svého svědomí.

Velmi krásně jest to vylíčeno v Písmě sv.

Jako u nás otec aneb učitel vybízí dítě: »Podívej se mně do očí!« tak volá Hospodin hlasem svědomí: »Proč se hněváš a proč klopiš tvář svou? Kdybys dobře jednal, jistě bys pozvednul tvář svou!«

A'ě marno napominání Hospodinovo!

Zlá, neukojitelná vášeň z á v i s t i opanovala srdce Kajinovo. Jistě byla živena svůdcem pokolení lidského, jenž ze závisti Evu k hříchu ponoukal, jen aby člověk ztratil nadpřirozenou milost Boží, a teď ze závisti, aby se příchod Vykupitele hodně oddálil, šeptal Kajinovi: »Nebýti Abela, snadno bys se zmocnil všeho, co má.«

Otrásl se snad Kajin hrůzou, když mu po prvé podobná myšlenka napadla, ale vášeň závisti rostla. Hlas svědomí, volající: »Nezabiješ! Nepokradeš!« byl umlčen. Abel klesl mrtev na poli Kajinově

Závist, která učinila z andělů ďábly, nesla i mezi lidmi děsné ovoce: vraždu. Kajin, semeno ženy, byl uštknut od ďábla, dopustil se smrtelného hříchu. Byl uštknut do p a t y. Mohl od toho zahynouti, nedosáhne-li lítostí a pokáním odpuštění, ale zůstal, třebaš uštknut, navždy semenem ženy, nestal se a nemohl se státi semenem hada, jimž jsou pouze padlé bytosti duchové.

Jako bleskem zasažen probudil se Kajin po vykonání zločinu z vášně své. Prchá s polí svých, ale nemůže utéci sám sobě, své m u s v ě d o m í. Snaží se, aby na vše zapomenul, ale nemůže.

Neustále mu zaznívá hlas Ho podinův ze svědomí: »Kde jest Abel, bratr tvůj?«

Drsným způsobem: »Jsem hlídačem bratra svého?« chce utlumiti a umlčeti tento hlas, ale s hrůzou pozoruje, že to není možno.

Vždyť nemůže vstoupiti na své, tak pracně obdělávané pozemky, aby nebyl upamatován na hrozný čin, jehož se dopustil. Krev bratra jeho volá k Hospodinu z pole. Chce-li své pozemky obdělávati, vidí na každé hroudě krev bratra svého, proto přerušuje svou práci a utíká. Pozemky, které byly jeho radostí a sloužily za obživu rodině jeho, tyto pozemky hynou, nepřinášejí užitku, ba jsou pro něho pravým zlořečením. »A nyní proklnut, vyobcován jsi ty z (min) půdy obdělávané, která otevřela ústa svá, aby přijala krev bratra tvého z ruky tvé: Třeba bys ji obdělával, nedá ti více úrody.« Proto se jim vyhýbá, potuluje se s místa na místo.

Vždyť nemůže zůstati klidně ani v osadě své. I Kajin i rod jeho musí býti stále na stráži před m s t i t e l e m!

Přirozený zákon, vštípený od Pána Boha v srdce každého člověka, volá: »Nezabiješ!« Kdo jiného zabije, má býti potrestán. Krev za krev! V našich krajinách, kde máme pevný pořádek, prohlašuje a vykonává trest ve jménu nejvyšší státní autority — s o u d c e. V zemích, kde není pevného řádu, prohlašuje a vykonává trest nejbližší příbuzenstvo zabitého. Synové a příbuzní až do pátého kolena m u s í potrestati vinníka.

Kajin se bojí rodu Abelova, neboť ví, že mu hrozí s m r t.

Toť tedy výsledek jeho hříchu!

Majetku Abelova se chtěl zmocniti — svého vlastního pozbyl. Abela k vůli majetku zavraždil — teď se děsí, že bude zavražděn sám.

Abel nevěděl, že bude zabit, ale Kajin vstávaje lehaje viděl před sebou mstitele a nebyl jist ani okamžik, že nebude zavražděn. Nikdy není život tak drahý a milý, jako když jej máme ztratiti. To poznal Kajin, když se po různých skrýších potuloval, jen aby se ukryl před mstitelem. Tu prožil muka smrti nekořečná. Byl psancem na zemi.

Již rád by ozelel svůj majetek, své pozemky, jen život, holý život kdyby si zachránil! Vždyť ví, že se dopustil hříchu velikého, jenž musí býti potrestán. Ale tento trest kdyby mu byl umenšen, aby jej mohl snésti. Nežádá, neprosí za odpuštění hříchu, ale za ulevení trestu: aspoň život mu má býti zachován.

»Vina má jest větší, než abych ji snésti mohl. Ty mne dnes vyháníš z obdělávaných pozemků, rodu i od tváře Svě.« Naříká, že musí utéci z pozemků, na nichž Hospodinovi tolikrát obětoval, naříká, že mu a jeho rodu nastane krutá práce, než si najdou a obdělají nové pozemky a vystaví novou osadu, ale co to pomůže, když ani tam nebude jist před mstitelem. Vždyť mstitel slídí po měsíce, ba po léta po vrahovi. Zhyne-li jeden mstitel — nastoupí druhý a nevstoupí do svého domu, neobcuje se svou manželkou, pokud nevykonal spravedlnost, pokud nepotrestal



vraha. Proto volá Kajin dále: »Abych se skrýval a žil jako psanec a úskok na zemi, sic kdo mne najde, zabije mne.« A Hospodin vyslyší jeho nárek a daruje mu život.

Zázračným způsobem prohlásí Hospodin všem mstitelům, že On sám usmíří krev Abelovu, že tudíž nesmí nikdo na Kajina sáhnouti. Mstitelé Abelovi to úplně pochopili. Vždyť Bůh, nejvyšší autorita, nejvyšší Zákonodárce má nejvyšší právo a povinnost, aby učinil spravedlností zadost a aby pohrozil trestem každému, kdo by se chtěl do Jeho práv míchat.

Tak na přímý výrok Hospodinův byl Kajin zbaven mstitele, aby nebyl zbaven červa svědomí. Tento červ svědomí způsobil Kajinovi více útrap než mstitel; ale tak mu byla přece poskytnuta možnost k lítosti. Byl tedy život pro Kajina i trestem i dobrodiním.

Kajin se s celou čeledí svou, která až do 5. kolena za hřích jeho trpěti měla, stěhoval. Popásajíce svá stáda, tékali s místa na místo, hledajíce území, v němž by mohli opět provozovati orbu a založiti osadu. Brali se, jak Písmo sv. praví, směrem východním a usadili se konečně v území Nód, ležícím východně od roviny Eden, kde byl ráj, tedy ještě v rovině Mesopotámské.

Po dlouhé a namáhavé práci obdělali si zde půdu a založili si novou osadu, jejíž hlavou však nebyl Kajin, nýbrž potomek jeho Henoch, po němž se též jmenovala. Kajin nebyl s to, aby spravoval svou čeleď, měl dosti práce sám s sebou. A jako se hlavní osada v území Nód nejmenovala po Kajinovi, nýbrž po Henochovi, tak se po něm nejmenovala ani jeho vlastní čeleď!

Všichni potomci Kajinovi znali zločin svého předka, kterýž snad všichni odsuzovali a pro nějž jistě všichni vyhnanstvím více méně trpěli. Proto neřikali: »my jsme synové Kajinovi«, čímž by byli skvrnu lpící na Kajinovi rozšiřovali na čeleď celou, ale říkali: »my jsme synové Adamovi — my jsme Adamovci: Bené ha Adam.«

Tak se počala nazývati čeleď — a později kmen usazený v území Nód syny Adamovými, Bené ha Adam čili Adamovci.

Podobné názvy jsou na východě velmi četné. Každý veliký kmen arabské pouště sluje: Synové t. j. bené N., čímž vyjadřují buď svůj původ od společného praotce N., nebo svou nejvýznačnější vlastnost. Tak na př. nejmocnější kmen Petrejské Arabie sluje Bení Sachr, což vysvětlují příslušníci tétož kmene, jakoby všichni pocházeli od praotce Sachra, kdežto kmeny jim poddané a rolníci Moabska říkají, že se tak jmenují proto, poněvadž jsou tak vytrvalí a neústupní jako skála, která se jmenuje arabsky Sachr.

Uvážíme-li, že sluje obdělaná půda hebrejsky adamá, že z prachu takové adamá — půdy byl stvořen Adam, snadno připustíme, že mohli příslušníci jiných kmenův viděti v názvu Bené ha Adam význačnou jejich vlastnost — touhu po majetku, po blahobytu, lpění na hroudě. Vždyť touha po majetku jest význačný rys povahy Kajinovy — a jaký otec, taký syn.

Tak může míti název Bené ha Adam nebo krátce ha Adam = Adamovci dvojitý význam: potomci Adamovi a milovníci blahobytu pozemského, nebo jak my říkáme, synové světa.

Ale ať si má význam ten neb onen, neměl by se překládati. Vždyť je to vlastní jméno kmene — či národa, a vlastní jména se nepřekládají. Nikomu nenapadne překládati vlastní jména Israel, Moab, Edom atd., poněvadž ví, že by tím způsobil mnohé nedorozumění. A nedorozumění vznikne, přeloží-li se jméno potomků Kajinových zvaných Bené ha Adam, či ha Adam slovy: Synové lidští nebo lidé — místo prostého: Adamovci.

Jak z budoucí extense poznáme, hledali Adamovci čím dále tím více štěstí a blaho v pozítcích tělesných, čímž u nich myšlenka mesiánská neustále klesala.

Jak se jmenovali ostatní kmenové pocházející od synů Adamových, nevíme. Rovněž nevíme, jaký život vedli a kde sídlili. Písmo sv. praví pouze (Gen. 5<sup>4</sup>), že zplodil Adam syny a dcery, ale neudává, kteří z nich nezůstali věrni myšlence mesiánské, proto nemáme práva je šmahem odsuzovati.

Postup myšlenky mesianské ukazuje Písmo sv. pouze v potomcích Seta, třetího z potomků Adamových, jehož jméno známe.

Z kratinkých poznámek, připojených ke jménům některých potomků Setových, soudíme, že se aspoň s počátku vyznamenávali pravou zbožností a že hledali své blaho nikoliv na tomto světě, nýbrž v nebesích, ve spojení s Bohem.

Odtud — pro náboženský jich směr — počalo se jim říkati Bené ha Elohim.

Zřejmě to čteme v posledním verši 4. hlavy Genese, kde však místo Elohim později vsunuto slovo Jahve. Stalo se tak v době, kdy rčení »kará bešém Jahve« dostalo smysl: »vzýval jméno Jahvovo, t. j. Hospodinovo« — a kdy při každé příležitosti slovo Elohim — Bůh bylo nahrazováno slovem Jahve — Hospodin.

Ale prastará poznámka, připojená ke jménu Enošovu — zněla: »áz húchal likró bešém Elohim« — »tenkrát se počali jmenovati dle jména Elohimova«, což úplně potvrzují první verše hlavy šesté, kde se nám Bené ha Elohim, Elohimovci objevují, jak se směšují s Behé ha Adam, s Adamovci.

Právě tak, jako jsem pravil, že by se nemělo překládati vlastní jméno Bené ha Adam — Adamovci, nemělo by se překládati ani vlastní jméno potomků Setových — Bené ha Elohim — Elohimovců, čímž bychom se uchránili obtíží prevelikých a přece zbytečných.

Adamovci jsou potomci Kajinovi, hledající své blaho na tomto světě, Elohimovci jsou potomci Setovi, kteří toužili aspoň s počátku po ztraceném blahu nebeském, po spojení s Bohem. U těchto se myšlenka mesianská udržovala, u oněch rozpadala.

XVI.

Rodokmeny arabské a rodokmeny biblické.

Zabývá se bádáním národopisným, stýkal jsem se velmi mnoho s různými kmeny severozápadní Arabie.

U všech jsem našel obdivuhodná podání historická o původu a osudech jednotlivých kmenů.

Veškerá podání historická spočívají na rodokmenech. Každý hoch, hlídající velbloudy, vypočte jména nejznamenitějších předkův a sdělí krátkými poznámkami, co ten aneb onen vykonal.

Mnohdy zanotí prastarou vyhrůžnou, válečnou, vítěznou aneb posměšnou píseň, jindy opět smutnou dumku, v níž některý předek vystupuje. Pak vysvětluje slova písně, vykládá o jednotlivých, snad v ní jmenovaných osobách, i dovíte se o takovém opěvovaném předku mnohem více podrobností.

Jmen žen zpravidla rodokmen arabský neuvádí. Jen manželku praotcovu zná a pak když se některá žena proslavila buď sňatkem s mocným náčelníkem jiného kmene aneb jako rekyně při válečném nájezdu, zmíní se o ní.

O praotci obvykle ví, kolik měl synů, neboť od těchto se odvozují jednotlivé mocné čeledě, ale nikdy neví, jak byl stár, když se mu vynikající syn narodil aneb když umřel. Údaje časové scházejí v podání arabském úplně.

Chcete-li zvědět, není-li ten aneb onen náčelník pouhým výtvozem vypravovatele, zda tedy skutečně žil a kdy žil, hledáte v různých psaných památkách, a tu se často přesvědčíte o neobyčejné věrohodnosti takového ústního podání o osudech jednotlivých kmenů.

Najdete, že jmenovaný náčelník již před mnoha sty lety žil a že skutečně vykonal, co píseň opěvá aneb co mu kratinká poznámka připsuje. Ale pátráte-li v písemných památkách souvěkých, obvykle v arabských rukopisech, po jménu jeho otce a jeho syna, shledáte přechoť jména zcela jiná, než jaká udal mladý Bdúi.

Nikoliv otec opěvovaného náčelníka, ale jeho děd aneb praděd se tak jmenuje, jak praví Bdúi, a nikoli jeho syn, nýbrž jeho vnuk aneb pravnuk se honosí jménem hrdinného muže, jež nazývá podání jeho synem.

Současní dějepiscové věrně zaznamenali veškerá jména, ba i rodinné poměry náčelníků, s nimiž ten aneb onen sultán měl co činiti, ale z ústního podání zmizela jména všech, kteří se nijak neproslavili. »Nač máme nakládati na své hlavy jména mužů, kteří vládli jen proto, že se vládcí narodili?« pravil mně jednou starý Huéti, když jsem mu vytýkal, že v rodokmenech náčelníky vynechává.

Mýlil by se tedy velice, kdo by se domníval, že je takový rodokmen úplný. Čím starší jsou doby, tím větší jsou v rodokmenu mezery. Často po dobu jednoho tisíce let najdete pouze 12—20 předkův, ačkoli by jich mělo býti nejméně 50 poněvadž nelze při válečném životě obyvatel pouště čítati na jedno pokolení více než 20 let.

A ačkoli jsou mezery často 100—200 let, přece se říká: A zplodil B, B jest synem A, čímž se nevyjadřuje bezprostřední původ B od A, nýbrž se dává na jevo, že pochází B, třebaš prostředně, z krve, z rodu A.

Majíť slova: otec, syn, bratr, zplodil atd. v semitštině mnohem rozsáhlejší význam než v řečech našich, o čemž bude v budoucích extensích ne jeden příklad podán.

Třebaš by tedy nebyl rodokmen úplný, jsou přece osoby, v něm uvedené, historické, a vložky o jejich skutečích odpovídají skutečným událostem.

Čím kratší jsou tyto vložky, čím stručněji vyjádřeny, tím jsou věrohodnější, poněvadž obsahují holý, pověstí nepřibarvený skutek.

Kde je obšírnější vypravování zbudováno na prastaré písničce, jest rovněž úplně věrohodno, poněvadž básnickým rouchem přioděná píseň nám podává současný dojem. Prostonárodní píseň vzniká současně s událostí opěvovanou a zachovává se v ústech obyvatel pouště po sta a sta let neporušena. Vždyť v rodokmenech a písních žije veškeré historické podání kmenů, neznajících ani čísti ani psáti.

My se stotožňujeme s národem, Bdúi, to jest obyvatel pouště, se stotožňuje se svým kmenem. My neznáme jmen předků své rodiny, ale známe jména, nikoli všech, nýbrž vynikajících našich králů. Dovedeme krátce říci, čím se ten aneb onen proslavil, co se za jeho doby stalo, ale neudáme tak správně u každého jméno jeho otce a syna, a ještě tíže udáme, kolik let panoval aneb kolik let mu bylo, když zemřel.

Tyto podrobnější údaje se mohou správně udržeti vypisováním ze starších zápiskův, ale těžce, velmi těžce se udrží po sta let bez písemného záznamu, pouze ústním podáním.

Jako se bouří naše nitro, když ten aneb onen upírá některému našemu slavnému králi aneb muži skutky, které se mu dosud přičítaly, tak se staví celý arabský kmen proti tomu, kdo by chtěl slávu jejich předka-náčelníka zeslabiti. »Naši otcové s ním žili. Allah jim dal oči, aby viděli, uši, aby slyšeli a rozum měli aspoň tak dlouhý jako ty. Jak tomu rozuměli, tak nám to vypravovali a my jim věříme. Ty můžeš mít pravdu, ale oni mají jistě pravdu, právě proto, že s ním žili.« vám řeknou obyvatelé pouště, vypravujete-li některou, v jejich písni opěvovanou událost tak, jak jste se v některém starém rukopise dočetli.

Ale jako nedovolí, aby se některému náčelníku slávy ubralo, taktéž nedovolí, aby se mu jí po letech přidalo. Diví se sice radostně, slyší-li o hrdinských, v rukopisech zaznamenaných činech svého náčelníka aneb svého kmene, o nichž jejich ústní podání mlčí, ale nikomu nenapadne, aby to, co nově slyšeli, do rodokmenu vsunuli. »Možná, že se to stalo, možná, že se to nestalo. Ale otcové naši nám o tom nevypravovali, nač bychom my se dělali chytřejšími než oni?«

Běda tomu, kdo by chtěl do rodokmenu vložit nějakou hanlivou poznámku o muži dávno zesnulém. Příslušník kmene tak nečiní nikdy, vždyť »jen synes štěká na svého otce-psa.« A cizinec tak učiniti nemůže, poněvadž toho kmen nikdy nepřijme.

A přece se nalézají v mnohých arabských rodokmenech nepěkné poznámky o tom aneb o onom

předku. Ptáte-li se, jak se tam dostaly a jak se udržely, uslyšíte skoro vždy stejnou odpověď: »Vykonal to. Sobě neprospěl, ale svým uškodil. Otcové naši tuto pravdu vypravovali na výstrahu nám, abychom nemyslili, že jsme lepší než on; kéž se nad ním Allah smiluje!«

Právě tyto hanlivé zmínky jsou důkazem věrohodnosti a neporušenosti podání rodokmenu. Jak je od svých otců přijali, tak je dále vykládají, ale jeví se při tom vždy snaha: onu zmínku zamlčeti.

Stane se často, že slyšíte týž rodokmen od pěti, šesti vypravovati. Pět vypravuje úplně stejně, šestý, s nímž se nejlépe znáte, připojí některou hanlivou poznámku. Doptáváte-li se, zvíte, že tuto poznámku všichni znají, že tvoří část historického podání rodokmenu a že vám ji neřekli jen proto, poněvadž »velbloud nedělá na velblouda«. I ten, kdo hanlivou poznámku uvedl, prosí, abyste toho dále nevypravoval, a obzvláště, abyste toho nenapsal. »Nač přitěžovati balvan hany, spočívající na jeho jméně? Vždyť i ty jsi člověk a syn člověka jako on.«

Sloh takových arabských rodokmenů jest velmi jednoduchý.

Náš praotec A měl za manželku B, s níž zplodil syny C, D, E, kteří jsou praotci čeledi C, D, E.

C zplodil C<sub>1</sub>,  
 C<sub>1</sub> » C<sub>2</sub>, který vykonal to a to,  
 C<sub>2</sub> » C<sub>3</sub>,  
 C<sub>3</sub> » C<sub>4</sub>, — tenkrát se stalo to a to,  
 C<sub>4</sub> » C<sub>5</sub>, o němž se zpívá . . .

A podobně vypadá rodokmen D a E.

Zmínil jsem se obšrněji o rodokmenech Arabů pouště hlavně ze dvou příčin.

Arabové pouště jsou původem i řečí příbuzní s Israelem a vedou dosud kočovný život v těchž krajích, kde i předkové Israele až do polovice třetího tisíciletí před Kristem Pánem bydlili. Zprávy o předcích udržují se u obyvatel pouště pouze ústním podáním, a přece se zachovávají v podstatě neporušeny,

což nám znázorňuje, jak se mohly udržeti neporušený rodokmeny biblické.

To má při výkladu Písma sv. Starého Zákona velikou důležitost, neboť se jednak ničí celé řady námitek proti věrohodnosti Písma svatého, jednak se názorně ukazuje, jak se máme na rodokmeny biblické dívat.

Vždyť rodokmeny, poznamenané v nejstarších hlavách Písma sv., připomínají již svým slohem úplně rodokmeny Arabů pouště.

Vizme jen rodokmen Adamovců, zaznamenaný ve 4. hlavě Genese:

Kajin zplodil Henocha — a vystavěl osadu.

Henochovi se narodil Írod.

Írod zplodil Mechúaála.

Mechúaál zplodil Metúšaála.

Metúšaál zplodil Lamecha, — o němž se zpívá písnička . . .

Úplně týmž prostým, prastarým slohem jest zbudován rodokmen Elohimovců, z něhož se však pouze úryvek zachoval ve verši 2., 4. a 25. téže hlavy:

Adam zplodil Seta.

Set zplodil Enoša, — tenkrát se stalo to a to.

Mnohem umělejší jest sloh hlavy 5, která jest vsunuta mezi plynné vypravování hlavy 4. a hlavy 6., čímž nemálo trpí souvislost.

Prostý sloh jest zde značně rozveden, což je patrné z následující ukázky:

N měl x let i zplodil N.

a žil N po zplození N, ještě y let a zplodil syny a dcery

i čítal veškeren věk N let ( $x + y =$ ) z; a umřel.

Tu napadnou hned přesné údaje let.

Nejen úhrnný věk, ale i stáří při zplození jmenovaného syna se udává. Údaje tyto se velmi, velmi těžko neporušeny udržovaly v ústním podání a rovněž tak těžko při opisování, čehož důkazem jsou různé staré opisy a překlady Písma svatého, které se v početných údajích od sebe různí. Z toho vidno, že se nám tyto číslice neporušené nedochovaly, protože na nich žádného důkazu budovati nebudeme.

Soudíme-li dále dle rodokmenův Arabů pouště, nebudeme tvrditi, že jsou v rodokmenech poznamenáni v šichni předkové.

Smíme tak souditi i dle Písma sv. samého.

Vždyť se čítá náčelníkův Adamců právě 7.

Patriarchů před potopou se čítá právě 10.

Patriarchů po potopě až do Abraháma rovněž 10.

V rodokmenech Nového Zákona u sv. Lukáše 5<sup>23</sup> násl. jsou předkové Spasitele rozděleni ve tři skupiny po 14 (7 + 7), a aby právě tento počet vyšel, mnohdy se různí mužové vynechávají, kdežto jindy se Kajnan přidává.

Zdá se tedy, že se i v ústním podání rodokmenu Elohimcův udrželi pouze členové nejznamenitější.

Jak se tyto patriarchové jmenovali aneb lépe, jak jejich jména zněla, nevíme. Vždyť nevíme, jak již v dřívější extensi řečeno, jakou řečí mluvili první lidé. Ale neznáme-li znění zvuku jejich jmen, známe aspoň význam jejich jmen.

První lidé si vlastní jména teprve tvořili. Mělo pro ně tudíž každé vlastní jméno určitý význam, jehož si byli všichni vědomi. Jak postupovala měna jejich živého jazyka, tak postupovala i měna vlastních jmen, ale význam zůstával tžž. Měnili se pouze zvuk.

Znalost rodokmenů se udržovala pouze a jedině u příslušníků téhož kmene. Marně bychom proto hledali znalost rodokmenu Elohimcův u kmenův, pocházejících od ostatních synův Adama a Evy. Vždyť se i zmínka o rodokmenu Adamcův dostala do Písma sv. pouze proto, že se s Elohimovci smísili a úpadek náboženského života zavínili.

Ostatní kmenové, pocházející od Adama a Evy, měli své rodokmeny, a o náčelnících Elohimcův aneb Adamcův se zmiňovali, leda když s nimi přišli do styku, — tedy pokud se nevystěhovali.

Písmo sv. nepovídá ani, kde se různí kmenové a národové, od ostatních synův Adamových pocházející,

prvotně usídlili, ani kdy a kam se stěhovali. Mlčí rovněž o jejich rodokmenech a nepodává žádné zprávy o jejich životě, to proto, poněvadž toho účel Písma sv. nevyžaduje.

XVII.

Před potopou.

Adamovci a Elohimovci zůstali dle Písma sv. v úrodné, zavlažované rovině severně od Perského zálivu a východně od Edenu, tedy v Mesopotamii.

Tam bydlil před potopou i po potopě Noach — a četní jeho potomci — tam v Babylonsku se tedy mohla udržeti znalost rodokmenu Elohimcův a Adamcův.

A skutečně se tam udržela. Nenašli jsme sice dosud tabulky, na níž by byl rodokmen Elohimcův neb Adamcův poznamenán, ale možná, že ji najdeme. Vždyť z takové babylonské tabulky vypsál ve 4. stol. před Kr. P. babylonský kněz Berosus svůj záznam o desíti králích, kteří před potopou vládli.

Srovnáváme-li jména těchto králů se jmény patriarchů biblických, shledáme, že znamenají totéž, že tudíž pocházejí z téhož prastarého ústního podání. I skutky, které se některým připisují, značně upomínají na poznámky biblické. Ale zpráva babylonská zná již m ě s t a, z nichž jednotliví králové pocházeli a připisuje jim obrovský věk, v němž zřejmě viděti místní zbarvení a hvězdářské hříčky.

V různých knihách naší doby se dočteme, že prý jest rodokmen Adamcův totožný s rodokmenem Elohimcův. Za důvod se uvádí sice podobnost j m e n, ale vlastní důvod, touha po sensaci, se zamlčuje.

Nenajdete dvou panovnických rodů, v jichž rodokmenech by nebyla podobná, ba mnohdy stejná jména — a přece nikomu nenapadne říkati, že jest to vlastně jen jediný panovnický rod.

Jak již řečeno, nevíme, jak ta jména prvotně zněla a zda se nám neporušeně zachovala. V na-

ších překladech, které jednotlivých souhlásek hebrejských věrně nevyjadřují, jsou si mnohá jména podobná, která se v hebrejštině naprosto liší.

Pouze dvě jména jsou úplně totožná: Lamech a Henoch, ale i to se dá přirozeně a jednoduše vysvětliti.

Rodokmen Adamovců jest tedy úplně samostatný a pro porozumění trestu, jaký Elohimovce zastihnul, naprosto potřebný. Vždyť nebýti tohoto rodokmene a těch několika při něm zachovaných poznámek, nevěděli bychom vůbec, proč Pán Bůh potopu přivodil. Scházeli by nám postup viny, tudíž porozumění trestu.

Krátkými a výraznými rysy načrtnut rozvrat myšlenky náboženské u Adamovců.

I jim poskytnul Pán Bůh semeno, které mohlo a mělo zápasiti s hadem, ale nestarali se o tento zápas. Mnohý z nich byl uštknut od hada do paty, což se zřejmě jeví v prastaré písničce náčelníka Lamecha.

Málo jest v Písmě sv. ukázek prostonárodního básnictví — tak prosáklých krví a dýšících takovou zpupností, jaká se jeví ve slovech Lamechových:

»Ado a Sillo, slyšte hlas můj,  
ženy Lamechovy, naslouchejte řeči mé!  
Muže zabiju, poraní-li mne,  
a chlapce, uškrábne-li mne.  
Sedmkrát sice má býti pomstěn Kajin,  
ale Lamech sedmdesátkrát sedmkrát.«

Hospodin chtěje ulehčiti Kajinovi trest, pohrozil sedmeronásobnou pomstou mstiteli — a Lamech, potomek Kajinův, si z toho tropí posměch. Což on potřebuje Boha — aby ho chránil před mstitelům!?

Nesnese nejmenšího příkoří. Kdo ho poraní, toho zabije a kdo ho uškrábne — třebas to bylo děcko — i to zahyne. A běda, kdo by jako mstitel proti němu povstal! Kdež pak je Bůh se svým sedmeronásobným trestem! To jeho rod jest tak mocný, že může trestat sedmdesátkrát sedmkrát.

Poněvadž se v této písničce jmenují ženy Lamechovy Ada a Silla, uvádějí se i dívky jejich — a jako

u Kajina a Abela — připojuje se poznámka o jejich zaměstnání.

Synové Ady se věnovali životu pastýřskému.

O Jábelu se vypravuje, že uměl znamenitě hráti na píšťalu a na jednostrunné housle, tyto oblíbené hudební nástroje pastýřů na východě, kdežto jeho bratr Júbal byl bohatým majitelem stád a četných poddaných pastýřů.

Sillin syn Tubalkajin dovedl hotoviti různé předměty z mědi a železa, dle čehož soudíme, že sídlil ve městě.

Z kratinkých těchto poznámek, obzvláště z poslední vidíme, že Písmo sv. samo již předpokládá vysoký stupeň řemesel a tudíž i vzdělanosti.

Hotoviti píšťaly a jednostrunné housle dovede ovšem každý hoch. Píšťalu si upraví z měkkého rákosí nebo bambusu, třebas i bez nože — a jistě, že si je hotovili pastevcí již za dob Abelových. K vyrobění primitivních houslí jest však nutně potřeba ostřejšího, špičatého nástroje, když ne nože, tož alespoň přibroušeného křesacího kamene, nebo vykrojených kousků železa.

Ale jaké nástroje již předpokládá hotovení stanu z kozí srsti, jaký má Písmo sv. na mysli! Vždyť třeba kozí srst stříhati, sprádati v niti, tkáti z nich kusy látky, tyto kusy sešívati a pak jich používati ke zbudování stanu. Kolik při tom třeba různých nástrojů!

A stan — přenosný stan úzce již souvisí s životem kočovným. Byla již tedy rovina mesopotámská nejen zalidněna, ale i pře lidněna. Již se z ní byli vystěhovali četní národové a obsadili podobné roviny při různých velikých řekách. Některé čeledi se usadily v krásných, zavlažovaných oasách arabské pouště, vystavěly si tam osady, obdělávaly půdu a pásly stáda, s počátku ovec, ale poněhlu i koz a velbloudů.

Čím více se oasa zalidňovala, tím těžší byla obživa; proto si hledali oasy jiné. Když všecky byly obdělány, nezbylo různým rodům, než aby se věnovaly výlučně chovu zvířat, které se v poušti uživiti mohou, tedy velbloudův a částečně koz. Okolí oasy brzy bylo

spaseno, bylo třeba vyhledávat pastviska nová — vzdálenější, často několik dní cesty od oasy a v ní zbudované osady vzdálené.

Aby se uchránily palčivého slunce ve dne, chladné rosy v noci a mokra v době dešťů, měli si zbudovati nějaký útulek. Jeskyň jest velmi málo a stromů ještě méně, budovati chýši pracně z kamene na několik dní nestojí za námahu — i počali budovati stany, napřed snad z koží, později z koží srsti. Když bylo okolí stanů úplně spaseno, naložili stany na velbloudy a hledali pastviska nová, kde opět stany v nejbližší blízkosti stád postavili.

Takové stany z koží srsti (hebrejsky ohel), postavené při stádech koz a velbloudů (proto užívá hebrejštiny slova mikné) má na mysli Písmo sv., pravíc o Júbalovi, že byl otcem, to jest majitelem — náčelníkem jejich.

Pasouce stáda v poušti, často uviděli na písku tmavé tenké předměty divných tvarů. Prohlížejíce je, poznali, že nejsou z kamene, ba že jsou skoro tvrdší ještě než kámen. Mnohé byly tak ostré a špičaté, že se jim dobře hodily k různým pracím. Snad náhodou, snad úmyslně přiblížili některý takový předmět k ohni a viděli, že zčervenal, změknl a jiných tvarů nabyl. I jali se tmavé ony předměty sbírat, opatrně je rozpalovali a pořizovali si z nich nejpotřebnější nástroje, jako nože, sekery, šipy a brzy i radlice atd.

Tmavé ony předměty, které i dnes v poušti velmi zhusta uvidíme, jsou horkými paprsky slunečnými vypražené kousky železa a mědi.

Tyto slévá i dnes Bdúi — a tyto snad zavdaly lidstvu prvou příležitost, aby si hotovilo své nástroje z mědi a železa.

Teprve když výroba podobných předmětů stoupla, bylo těženo z bohatých ložisk rudy měděné a železné, na niž jest východ bohat. A do této doby umělého hotovení různých nástrojů klade Písmo sv. Tubalkajina, o němž praví, že tepal uměle veškeré (tedy různé) nástroje z mědi a ze železa. Nikde však nestojí v Písmě sv., že by byl Tubalkajin toto umění vynalezl.

Zajímavo jest, že se činí po těchto kulturních poznámkách zmínka o ženě Noémě — o prvé ženě po Evě. Žena do rodokmenu nepatří — a uvádí-li se přece — můžeme vším právem souditi, že se udá příčina, proč se tak děje. Buď se provdala za některého vynikajícího muže, nebo zavdala příčinu k nějakému velikému činu. Ale zde chybí taková poznámka.

Jest to tím nápadnější, poněvadž sám sloh nutně vyžaduje bližší zmínku o Noémě, sličné sestře Tubalkajinově. U tří jejích bratrů stojí poznámky — u ní — u čtvrté schází — ačji parallelismus vyžaduje — i můžeme říci, že schází úmyslně.

Noémou jest jakoby useknut rodokmen Adamovcův.

Bez všelikého přechodu se rozvinuje rodokmen Elohimovců, čímž souvislost porušena.

Velmi krásně by končila rodokmen Adamovcův a navazovala rodokmen Elohimovců poznámka, že se Noéma provdala za N., náčelníka těchto.

Tím by bylo úplně objasněno, proč se Písmo svaté o potomcích Kajinových zmiňuje a proč Noémou končí. Vždyť se tak dostala mravní nákaza i do krve Elohimovců, rozvrat myšlenky mesiánské dovršen — nastal úpadek.

A který to byl náčelník, s nímž se Noéma zasnoubila?

Byl to nepochybně Járed. Soudíme tak dle samaritánského textu, dle něhož náčelníci Elohimovců Járed, Metúšelach a Lamech zhylni v potopě — tedy všichni náčelníci až po Noacha vyjma jediného Henocha — a pak nás k tomu opravňují i jména potomků Járedových, Henoch a Lamech, jediná dvě úplně stejná jména v rodokmenu Elohimovcův a Adamovcův.

Vzal-li si Járed Noému, což divu, že počali i Elohimovci užívati jmen proslavených náčelníků spřízněných Adamovcův.

Ale tím se spříznili oba kmenové či národové nejen tělesně, ale také duševně, proto zahynuli náčelníci v potopě.

Jediný Henoch zůstal věren náboženskému poslání Elohimovců, či jak Písmo sv. praví: »chodil

s Bohem — proto v potopě nezahynul, neboť ho již Pán Bůh k sobě vzal.

Sňatkem Noémy s Járedem, náčelníkem Elohimovců, jest krásně připraven počátek hlavy šesté, kde již jsou vzájemné sňatky manželské všeobecný. Příklad náčelníkův nesl ovoce.

Náboženské snahy u Elohimovců přestaly. Pečují po příkladu Adamovců jedině, jak by se měli dobře na tomto světě. Za tím účelem se nešťítí žádného zločinu: »veškerý předmět myšlenek jejich není leda zlý po celý den.«

Zotročují příslušníky jiných kmenův a národův a zneužívají jejich sil k ukojení a uskutečnění svých zvrhlých přání.

Nejen tedy, že sami duševně padli — klesli, ale přivádějí v tělesnou i duševní záhubu i jiné, protože se zovou vším právem utiskovatelé, tyrani, nefilim.

Takoví nefilim, utiskovatelé, byli sice i dříve. Obzvláště u Adamovců, ale teď pozůstával skoro celý kmen Elohimovců z takových tyranů, před nimiž se celé okolí třáso.

O jejich ukrutných činech se povídalo široko daleko, a s pověstí rostla i představa jejich moci jak duševní tak tělesné.

Jestli úplně přirozeno, že si představujeme muže, o jehož velikých ať dobrých ať špatných činech se mnoho mluví, jako obra tělem. A o ukrutných náčelnících Elohimovců kolovalo velmi mnoho pověstí nejen před potopou, ale i po potopě; vždyt ještě spisovatel této zprávy znal mnoho takových pověstí, jak plyne z jeho poznámky: »to jsou ti reci dávných dob, o nichž se tolik vypravuje« (Srov. Tatary, Napoleona atd.).

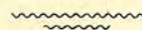
Tak tedy potomci Setovi, kteří přijavše krásné jméno: Bené ha Elohim, stoupenci Boží, dali na jevo, že chtějí vésti lidstvo ke spáse — že chtějí bojovati s hadem a jeho semenem, nejen že se toho boje vzdali, ale spojení s Adamovci semeno hadovo ještě podporovali.

Uštknutých do paty jest stále více. Semeno ženy podléhá. Kmen, který měl lidstvu raziti cestu ke spáse, vrhá svévolně člověčenstvo, s nímž do styku přijde, v porobu časnou i věčnou.

Jaký to zločinný nevděk! Jen člověk, zkažený člověk opatřený rozumem a svobodnou vůlí, může tak jednati.

Neskonale krásně vystihlo ústní podání dojem, jaký působí takový nevděk, slovy: »I litoval, Hospodin, že učinil člověka na zemi a zalkal v srdci svém.«

Provinili Elohimovci zasloužili trest. Šíření nákazy mělo býti zamezeno, a obého mělo býti dosaženo: potopou.



### XVIII.

## Pokryla biblická potopa celou naši zeměkouli?

Kdo četl vypravování Písma sv. o potopě, přisvědčí, že má Písmo svaté na zřeteli potopu všeobecnou. Tomu nasvědčuje rčení: »veškerá země byla zaplavena vodou, veškerý člověk zahynul, veškera duše živá byla zničena, veškeré hory, které pod nebem jsou, byly pokryty« atd. Než mýlil by se, kdo by myslil, že jest podobnými výrazy naprosta všeobecnost potopy úplně zajištěna.

Písmo sv. užívá po způsobu ostatních národů semitských výrazů značících všeobecnost, všecko — často i o všeobecnosti vztažné, relativní. Z nespočetných příkladův uvedu nejznámější.

Ve svátek letnic, kdy na apoštoly seslán byl Duch svatý, byli dle skutkův apoštolských 2<sup>5</sup> násl. v Jerusalemě shromážděni mužové zbožní z veškerého národa, který pod nebem jest. Soudili bychom dle tohoto naprosto všeobecného rčení, že tam byli zástupcové všech národů na naší zeměkouli tehdy sídlících, ale úsudek náš by nebyl správným.

Písmo sv. hned vypočítává jména jednotlivých národů, z nichž byli mužové v Jerusalemě přítomni, a tu vidíme, že jsou to aramejsky mluvící Židé z různých osad založených v bývalé říši assyrské a baby-



lonské, pak v Malé Asii, Řecku, v severní Africe a v Římě.

Nejenom tedy, že scházejí zástupcové národů australských, amerických, Číňanů, Indů, černochův afrických atd., ale scházejí i členové Moabců, Edomců, Filistinských, Feničanů, Aramejců, Rekův atd., kde přece byly četné osady židovské.

Z tohoto příkladu vidíme, že užívá Písmo svaté podobných výrazů »veškerý národ, který pod nebem jest«, úplně prstonárodně. Asi jako když my říkáme: »celý svět je pod mračnem«, »celé nebe jest zahaleno«, »byli tam lidé z celého světa«. I my máme na mysli všeobecnost, ale nikoliv naprostou, nýbrž vztažnou, to jest: svět, nebe, pokud my víme, jej známe a vidíme.

Písmo sv. mluví tedy, že byla potopa všeobecná, ale jakou všeobecnost má na zřeteli?

Všeobecnost naprostou — jakoby celá naše zeměkoule byla bývala pokryta vodami a kde jaký živočich, kde jaké semínko — vše zahynulo?

Všeobecnost smíšenou, že totiž byly zaplaveny pouze a úplně ony kraje, v nichž lidstvo žilo a toto bylo vyhubeno naprosto? Či konečně

všeobecnost relativní či vztažnou, dle níž zatopeny byly veškerý kraje a zahubeni všichni lidé, které má Písmo sv. na zřeteli?

Než přistoupím k vlastnímu rozhovoru, prohlašuji, že nemíním ani toho ani onoho názoru hájiti ani kaceřovati. Chci podati pouze dnešní stav zajímavé otázky o všeobecnosti potopy. Číním tak hlavně z toho důvodu, že se otázka potopy v přečetných listech přetřásá a to mnohdy způsobem nikoliv poctivým.

Všeobecnost potopy zajímala již svaté Otce

Byla-li potopa naprosto všeobecná, pokrývala-li každý koutek naší země, zahynuli-li v ní všichni ti »obři«, o nichž tolik pověstí kolovalo, pak třeba hledati její stopy na povrchu zemském. Vždyť najdou-li se nějaké památky z potopy, bude tím podán důkaz pravdivosti Písma sv., kterou již tehdy mnozí filosofující nevěrci v pochybnost brali.

Proto se odvolává Tertullián na mořské mušle, které viděl vysoko na horách, kamž tudíž mohly býti naplaveny pouze potopou, a sv. Augustin vypravuje, že viděl na břehu utickém třenovní zub člověka sto-krát větší než zuby jeho vrstevníků, z čehož soudí, že to byl zub obra předpotopního.

Podobné důkazy sbírány i ve středověku, ba ještě v 18. století vydal A. Scheuchzer obraz a popis kostí, které připisoval obru předpotopnímu. Ale veliký a zbožný učenec G. Cuvier dokázal, že to nejsou zbytky člověka, nýbrž zvířete, a že se dosud nenašla žádná kost, která by nás opravňovala tvrditi, že žili kdysi na naší zemi »obři«.

Když byly pozorovány vrstvy, z nichž se kůra naší země skládá, a v těchto vrstvách nalezeny zka-menělé zbytky rostlin, zvířat a v nejmladších i kosti člověka, soudilo se, že byly tyto vrstvy naplaveny vodou, která kdysi celou naši zeměkouli pokrývala, a byl v tom spatřován důkaz pro naprostou všeobecnost potopy.

Domnívali se, že se vytvořily všechny ty vrstvy za jediný rok, proto říkali této době tvoření vrstev kůry zemské: potopa, diluvium. Vrstvy samy nazývali vrstvami potopními či diluviálními; zbytky živočichův, rostlin i lidí v nich uchované předpotopními, antidiluviálními.

Než rozmyslní přírodozpytci s G. Bucklandem v čele bedlivě vrstvami kůry zemské se zabývajíce, dospěli k novým názorům.

Tyto vrstvy nevznikly na všech místech současně. Tvořily se klidně a nikoliv násilně. Bylo třeba dlouhých a dlouhých dob, než se tyto jednotlivé vrstvy usadily. Proto nemůže býti doba tvoření jednotlivých vrstev totožna s potopou biblickou, která pokrývala současně celou zemi, vznikla náhle a rovněž náhle ustala, a trvala pouze jediný rok.

Když tak totožnost potopy biblické s dobou tvoření vrstev kůry zemské popřeli, měli vymýtití z knih, pojednávajících o kůře naší země, slovo diluvium, diluviální, předpotopní, čímž by se bylo předešlo mnohemu nedorozumění.

Neboť i za našich dnů mnozí nerozlišují mezi potopou geologickou a potopou biblickou a mluví o předpotopních lidech, zvířatech, ba i dějinách, na úkor pravdy Písma sv.

Ostatně jest nějaká souvislost potopy biblické s diluviem geologickým vždy možna. Ovšem že bychom tak posunuli potopu o dlouhé a dlouhé doby vpřed, což však učiniti můžeme.

Vždyť v dobách, kdy již člověk obýval celý svět, proměnily se úrodné a horké luhy našich krajů v ledové pláně, jiné rozsáhlé kraje ponořeny do moře, kdežto jinde vystoupily z hlubin mořských nebetýchné hory. V této době, kdy se kůra zemská teprv ještě tvořila, mohla se uskutečnit potopa, o níž Písmo sv. vypravuje.

Ale důkazu pro biblickou potopu v geologii, čili ve vědě zkoumající kůru zemskou nemáme. Ba geologie mluví proti naprosté všeobecnosti potopy.

Pakli obrovské, nejméně 9000 m. vysoké spousty vod celou zeměkoulí zahalovaly, a jak se vykládá, po 150 dní sebou zmítaly, pak jim neodolaly různé vrstvy kůry zemské uložené na svazích a stráních. Byly nutně podemlety a vymlety a měli bychom je promíchány naléztí jak v uzavřených údolích, tak obzvláště na širých rovinách, kde sedly při opadávání vody. Ale vrstvy kůry zemské jsou pravidelně na všech stranách neporušeny, četná uzavřená údolí nemají žádných naplavenin a mnohé obrovské roviny nevykazují rovněž žádného vysokého nánosu. Geologie neví tudíž ničeho o památkách potopy naprosto všeobecné.

Odpovídali sice někteří, že potopa jest zázrak a zázrak že nepozůstává žádných stop, ale odpověď tato jest nedostatečná. Tvrdí se, co by se mělo teprv dokázati — že totiž zázrak nepozůstává žádných stop. A pak jest potopa sama sebou ovšem zázrak, ale Nejvyšší moudrý Pán Bůh použil k tomuto zázraku prostředků přirozených dle slov Písma sv. — lijáku a záplavy mořské — a tyto přirozené prostředky neztratily svých přirozených vlast-

ností, proto hledali již sv. Otcové jejich stopy na zemi.

Zmínka o prostředcích, jichž Pán Bůh dle Písma svatého k uskutečnění potopy použil, připomíná novou obtíž.

Pokrývala-li voda celou zeměkoulí a všechny nejvyšší hory, pak dostoupila výše aspoň 9000 m. — pravím devíti tisíc metrů — i bylo třeba nejméně čtyř miliard a šesti millionů krychlových metrů vody.

Tato voda byla přivedena na zemi dvěma prostředky:

lijákem = ,otevřeny jsou průduchy nebes' a záplavou mořskou = ,provalily se všechny nádržky velikého vodstva.' (Gen. 7.)

Ale deštěm, lijavcem sebe silnějším, čtyřicet dní a čtyřicet nocí trvajícím, nestoupla by voda ani na 800 m., nehledě k tomu, že by se tím porušila rovnováha v přírodě, poněvadž se musí vždy právě tolik vody vypařiti, kolik má deštěm na zemi spadnouti. Ale dejme tomu, že se z moře, které jest dvakráte tak veliké jako pevnina, vypařilo skutečně tolik vody, pak klesla hladina moře skoro o 300 m. a ohromné prostory mořské byly proměněny v souš, čehož nelze připustiti.

Než, řekne mnohý, moře, které jest průměrně 5000 m. hluboké, mohlo úplně vystoupiti a zaplaviti dvakráte menší pevninu. Ale to není možno, neboť by pak nebyly bývaly pokryty »všecky hory, které pod nebem jsou«, a pak by naše zeměkoule ztratila své těžiště, což by bylo bývalo spojeno s tak ohromnými převraty, že bychom musili míti jejich stopy dosud.

A o všech těchto nedozírných převratech Písmo sv. nepraví ničeho, ba líčí naši zemi právě tak před potopou jako po potopě, tedy se tvářnost naší zeměkoule, její osa a její přirozené zákony nezměnily a my nemůžeme vědecky vysvětliti, odkud by se byly vzaly spousty vod, zahalující celou naši zeměkoulí na 9000 m. vysoko.

Jiné obtíže působí jednotlivosti při uchování živočišstva a rostlinstva.

„Veškerá zvířata“, vše, „co má duši živou“, mělo býti v arše uchráněno, a přece žijí různá zvířata v různém podnebí a změnu podnebí zaplatí životem.

Různé ryby žijí pouze ve vodě sladké, jiné pouze ve vodě slané, jak mohly žít bez rozdílu ve vodách potopy? A Písmo se nezmiňuje o záchraně ryb v arše.

Písmo sv. nikde nepraví, že Pán Bůh dovedl k Noachovi veškerá zvířata, ani že jim rozkázal jít k němu, nýbrž že poručil Noachovi, aby je shromáždil a do archy uvedl. Jaká to obrovská práce pro 8 osob shromáždit tolik různých druhů zvířat, ptákův a plazů z různých předalekých končin světa na místě jednom a to za 7 dní!

Dle Písma sv. měl Noach opatřit pro sebe a pro zvířata i potravu, a sice potravu, přiměřenou každému zvířeti, ptáku, plazu. To opět předpokládá putování po pásmu ledovém, mírném, teplém i horkém a svážení předivných potravin na místo jedno.

Čítáme-li jen povrchně, bylo by mělo přijít do archy aspoň padesát tisíc zvířat. Vypočítá se sice uměle, že tam měla všechna dosti místa, ale odpcovídá takový umělý výpočet skutečnosti?

Kdo viděl, jakých zásob je potřebí jen pro 10 kusů dobytka, učiní si mlhavou představu, kolik místa by zaujaly potraviny pro 50.000 různých zvířat na celý rok. A jak různé to potraviny! Vždyť zvířata masožravá měla mít maso, hmyzožravci hmyz atd. . . . Kde je umístiti? Kde jest místo pro stelivo? A steliva přece bylo nutně třeba.

Stačil Noach se svou rodinou, aby veškerá tato zvířata skoro denně opatroval potravou a aby čistotu udržoval, obzvláště, když byla dle Písma sv. archa uzavřena, aby se do ní vody lijáku nedostaly?

Nikde v Písmě sv. se nepraví, že měl Noach vzít do archy semeno veškerých stromův a bylin, a přece, pokrývala-li potopa po tři čtvrti roku celou zeměkouli až 9000 m. vysoko, zahynul kde jaký strom, shnilo kde jaké seménko, a hle! Noach ještě z archy

nevyšel, a již přinesla holubice čerstvý lístek olivový. Oliva se nedaří na vysokých horách. Miluje nižší polohu a nesnese mokra. A sotva vyjde Noach z archy, obdělává půdu, seje obilí, sází révu . . . Jak se uchovaly tyto rostliny pod takovými spoustami vod skoro po celý rok?

A jiné a jiné jsou ještě obtíže, které vznikají při výkladu potopy naprosto všeobecné. Říci, že Pán Bůh jest Všemohoucí a že se vše stalo zázračně, jest snadno, ale neodůvodněno. Vždyť to odporuje zásadě sv. Otců, že se nemá vykládati jako zázrak, co Písmo sv. zřejmě zázrakem nenazývá, a pak to odporuje i jiné vlastnosti Boží: že jest Nejvyšše moudrý a volí k dosažení Svého účelu nejvhodnější prostředky.

Ale Písmo sv. nás nenutí, abychom potopu vykládali jako naprosto všeobecnou a tím nás zbavuje všech obtíží.

Jak již shora řečeno, užívá se v Písmě svatém slov, značících: všechno, celý, každý, země, území, veškeren živočich, vše, co jest pod nebem, velmi často s významem omezeným.

Zřejmě to vidíme i v samém vypravování o potopě. Tak čteme v hl. 8. ve verši 5.:

»Měsíce desátého, prvního dne v měsíci se ukázaly vrcholky hor« a po čtyřiceti sedmi dnech, kdy již tedy přirozeně vody ještě více opadly, vrátila se holubice, poněvadž, jak čteme ve verši 9.: »vody pokrývaly veškeru zemi.« A přece po dalších 7 dnech přinesla už holubice zelený, čerstvý lístek olivový, což předpokládá, že již byl olivový strom aspoň 30 dní z vody ven. Podobných nesnáží skýtá výklad biblického vypravování mnohem více.

Ale z této malé ukázky vidíme, jaké obtíže nám vzrůstají, chceme-li bráti podobná rčení ve smyslu naprostém.

A přece čím častěji vypravování o potopě pozorně čteme, tím zřejměji v něm vidíme vypravování očitého svědka, jenž vše prožil a pro nějž má tudíž každá maličkost svůj veliký osobní význam. Vzpomeňme si jen na úljaj, jak vysoko stály vody nad nejvyššími vrchy. Mnohým se to zdá býti nemožno,

aby byl tento údaj původním. Archa prý byla uzavřena, on tedy nemohl měřiti hloubky vod. Zapomínají, že se vyjádřil očitý svědek, znající dobře ponor své archy, že nikde nenarazila.

Nu a vmysleme se ve stav člověka, jenž potopu zažil. Uzavřev se v arše, byl zahalen temnotou, kterou působil děsný liják, byl ohlušen hukotem valících se vln. Když déšť ustal a on z okénka archy vyhlédl, byl celý obzor zahalen v neproniknutelné páry. Kolem kol vše pokryto vodou. »Celá země«, kterou znal, byla pod vodou, nikde ani živočicha, »vše, co má duši živou«, zahynulo.

A tak, jak to viděl, jak si vše představoval a jak vše zažil, tak to též vypravoval a tak tomu též máme rozuměti.

Vždyť tohoto vyžaduje i sama souvislost.

Jest zřejmo, že Písmo sv. mluví pouze o Adamovcích a Elohimovcích. Tito se zpronevěřili svému poslání, proto mají býti všichni vyhlazeni, a sice tím, že bude celý kraj, v němž sídlí, potopou zaplaven. O ostatních končinách světa Písmo sv. nemluví.

Jen Noach byl vyvolen, aby se svou rodinou v arše se zachránil. Mohl se jistě zachrániti i jiným způsobem, ale Pán Bůh zvolil právě archu, plavidlo neznámého, od lodí odchylného tvaru.

I to mělo svůj účel.

I z blízka i z dále se chodili lidé dívati na divné plavidlo, které Noach se svými řemeslníky budoval. Dotazovali se na příčinu a účel. Noach jim hlásal trest, jaký chce Hospodin poslati. Slova by byli zapomněli, ale divné tvary plavidla jim utkvěly na mysli, vykládali o nich a připamatovali si i účel a význam jeho.

Podobně si počínali i proroci, znázorňující různými věcmi obsah svých řečí. Archa tedy sloužila k názornému hlásání pokání.

Pro Noacha měla ještě jiný význam. Měl si do ní vzíti »veškerá« svá zvířata, »veškeré« ptactvo, jehož potřeboval, jak pro svou obživu, tak k výpomoci při své práci. Vystoupiv z archy, byl ušetřen nouze, neboť se mohl hned zabývatí orbou a opatřovatí i sobě i svým výživu.

Písmo sv. tedy připouští, aby se potopa nevykládala naprosto všeobecně.

Při výkladu Písma sv. však má veliký význam názor sv. Otců, jehož máme vždy dbáti.

Jak už s počátku řečeno, hledali i sv. Otcové důkazy pro potopu na povrchu zemském a řídili se při tom úplně přírodopisnými názory své doby.

Tenkrát se neučilo, že má naše země podobu koule, neměřila se její rozsáhlost ani výška hor.

Císařství římské zaujímal skoro celý svět, který si mysleli obklopený mořem. Není tudíž divu, že si představovali potopu jako naprosto všeobecnou, ač ani u nich nescházejí zmínky, že to aneb ono místo zatopeno nebylo.

Tak vyjímají z potopy ráj, horu, na níž se Metušeloch zachránil, horu Beris v Armenii, kde se rovněž mnoho lidí zachránilo a pak horu Olymp, o níž se soudilo, že jest nejvyšší horou světa atd.

Sv. Otcové vykládají tudíž potopu úplně ve shodě s vědeckými názory své doby, jednají tedy jako učitelé soukromí, nikoli jako svědkové víry.

Dnes, kdy se vědecké názory změnily, změnil se též názor o všeobecnosti potopy.

Písmo sv. nemá v područí věd přírodních, jimiž se nezabývá, proto se má vykládati tak, jak toho jeho náboženský účel vyžaduje.

Tato zásada, hlásaná encyklistou »Providentissimus«, se ujímá den ode dne více, a v souhlasu s ní jest dnes názor skoro úplně všeobecný, že nemusíme, ba nemáme vykládati potopu tak, jako kdyby vody pokrývaly celou naši zeměkouli na 9000 m. vysoko.

---

## XIX.

### Zahynuli v potopě všichni lidé?

Otázka potopy přetřásá se dnes na všech stranách. Souvisí jednak s vědami biblickými, pro něž se jeví teď velký zájem, jednak s vědami přírodními, které den ode dne nové vykazují pokroky.

Dle přání nejvyšší autority církevní, vysloveného v pastýřském listě »Vigilantiae«, máme si bedlivě všimati stavu různých otázek biblických a máme s nimi seznamovati i věřící lid, aby se nedal klamati matným pozlátkem novoty. Proto chci ve dnešní extensi pojednati o tom, jak se za našich dnů v učeném světě katolickém rokuje o všeobecnosti potopy vzhledem k lidem.

V minulé extensi jsem uvedl důvody, pro které se stal v posledních letech skoro všeobecným názor, že se nemá zpráva o potopě vykládati naprosto všeobecně, jakoby totiž byly vody potopy pokryly celou naši zeměkouli 9000 m. vysoko. V tom souhlasí dnes skoro všichni vykladatelé Písma sv., ale v dalších vývodech se rozcházejí.

Jedni říkají, že byly pokryty vodou veškery kraje, v nichž již tenkrát lidstvo bydlilo, a že tudíž zahynulo veškeré pokolení lidské vyjma Noacha a jeho rodinu: hájí tedy všeobecnost potopy smíšenou.

Druzí praví, že zaplavila potopa celou zemi a pohubila veškeré lidstvo, které měl sv. spisovatel na zřeteli, o němž se tudíž v Písmě sv. jedná — i zastávají všeobecnost potopy relativní.

Potopa smíšeně všeobecná by se velmi pěkně zamlouvala, jen že působí obzvláště v národopisu a jazykozpytu četné obtíže, z nichž některé uvedu.

Jest známo dnešní nejrozšířenější rozdělení pokolení lidského na patero plemen, a to na plémě kavkazské čili bílé, na plémě černé, žluté, americké čili hnědožluté a malajské čili světlohnědé.

Všechna tato plemena se vyvinula po dlouhé a dlouhé době z potomkův Adamových, jak všichni připouštějí. Ale po názoru Písma sv. patřil již Noach ku plemeni bílému či kavkazskému, k němuž patří i všichni národové, jichž Písmo sv. od Noacha odvozuje v hlavě 10.

O původu ostatních plemen Písmo sv. mlčí, ačkoliv mnohé, na př. černé, dobře zná, a ačkoliv toto černé plemeno nalézáme zobrazeno již v 5. tisíciletí

před Kr. P. na četných obrazech v Egyptě. Tedy se zdá, že Písmo sv. ostatních plemen od Noacha neodvozuje.

Ale Písmo sv. zná a jmenuje četné kmeny a národy, které sídlily na př. v Palestině, než se tam usadili potomci Kanaánovi a těchto kmenův a národů rovněž od Noacha neodvozuje. Vykopaniny pak nám ukazují na př. v Egyptě, Médsku a Indii usedlé a vzdělané národy, s nimiž se přistěhovalí Chámovci a Jafetovci smísili — a Písmo sv. rovněž mlčí o jejich původu.

Jako se zmiňuje Písmo sv. pouze a jediné o původu národů plemene kavkazského čili bílého, kdežto o ostatních mlčí, tak zná již před stavbou věže babylonské pouze tři rodiny jazykové:

indoevropštinu,  
semitštinu a  
chamitštinu.

A přece jest ještě množství řečí jiných, z nichž jsou mnohé snad ještě starší a které se nevyvinuly ze žádné z těchto rodin, nýbrž z nějaké řeči prvotné.

Prvotní řeč pozůstávala dle souhlasného názoru jazykozpytců z pouhých nespojených kmenů jednoslabičných. Z ní se vyvinuly po dlouhé a dlouhé době řeči agglutinující, spojující jednotlivé kmeny (maďarština) a z těchto teprv řeči ohebné jako jsou naše. Než se to stalo, uplynuly dlouhé a dlouhé doby.

A přece zná Písmo sv. již před stavbou věže babylonské různé řeči ohebné a za Abrahama a jeho synů již i různá nářečí, což svědčí, že buď nezahynuli v potopě všichni národové, nebo že uplynulo od potopy do Abrahama nikoliv 381 let, jak se neoprávněně čítává, nýbrž mnohem a mnohem více let.

Tato jazykozpytná obtíž se dá však snadno odstraniti, řekneme-li, že nevíme, kolik let od Noacha do Abrahama uplynulo. Mluvil-li Noach řečí agglutinující, mohli četní od něho pocházející národové řeč agglutinující podržeti, kdežto jiní si mohli za x-tisíc let vytvořiti řeč ohebnou.

Ale i tu jsme v rozporu s Písmem sv., které nezná ani jediného národa od Noacha pocházejícího, jenž by mluvil čistou řečí agglutinující. Jediná chamitština stojí na rozhraní řeči agglutinující a ohebné. k níž všechny ostatní patří. Řeči agglutinující nalézáme však u národů, kteří k bílému plemeni nepatří a které Písmo sv. od Noacha neodvozuje (Maďaři patří k plemeni mongolskému).

Mnozí uvádějí ještě, že prý černoši nemají práždného ústního podání o potopě a rovněž že Čiňané a Indové se z potopy vyjmají. Ale tato obtíž ničeho neznamena.

Vždyť nemůžeme dokázati, že by měla ústní podání o potopě u všech národů za předmět *právě a jedině potopu biblickou*. Roviny různých veletoků byly v posledních stoletích několikrát navštíveny obrovskou zátopou, a při tvoření se posledních vrstev kůry zemské byly v různých čas různých kraje naší zeměkoule zaplaveny. A v těch dobách byl již člověk — jak víme z vykopanin — rozšířen po celém světě, i mohla vzniknouti různá podání o místních potopách u různých národů v různých dobách.

O těchto místních potopách svědčí podání Indů a Čiňanů. Duševní pak život černochů sídlících v nitru Afriky známe dosud velmi málo, a je též možno, že u nich místní zátopy nebylo.

Tyto nastíněné obtíže pohnuly mnohé, že vykládají potopu, jako by byla zastihla celou zemi, veškeré lidstvo, o němž Písmo sv. mluví, tedy relativně všeobecnou.

Tvrdí, že tak vším právem činiti mohou, poněvadž Písmo sv. neužívá významů značících 'veškerost' ve smyslu naprostém, nýbrž ve smyslu vztažném, totiž jak si to sv. spisovatel představoval.

Představu, názor sv. spisovatele prý nejlépe poznáme ze souvislosti. A právě souvislost nás učí, že Písmo sv. nemluví o četných národech od Adama pocházejících, nýbrž pouze a jedině o potomcích Kajinových a Sétových.

Tento důvod má mnoho pravdy. Dle toho nemáme 1. a 2. verš hlavy 6. překládati: »A když se počali lidé množiti na zemi a dcer naplodili, vidouce synové boží dcery lidské« atd. — nýbrž: »A když se počali Adamovci (hebrejsky ha Adam) množiti na zemi a dcer naplodili, vidouce Elohimovci dcery Adamovcův« atd.

Tím dostaneme překrásnou souvislost s předcházejícím i následujícím a vyhneme se úplně bajkám o andělech a dcerách lidských. Vždyť jako značí bené ha Elohim pouze jedině potomky Sétovy, tak musí značiti ha Adam pouze a jedině potomky Kajinovy.

Řekneme-li však, že značí ha Adam veškeré člověčenstvo, pak vyžaduje souvislost, aby značil výraz bené ha Elohim protivu člověčenstva. Každý jiný výklad jest nepřirozený.

Prostí východané semitsky myslící a mluvící nemohou pochopiti, jak někdo může v bené ha Adam nebo krátce ha Adam viděti na tomto místě něco jiného než pouze a jedině kmen Kajinův a v bené ha Elohim, kmen Sétův.

A kmen Sétův, jenž už svým jménem dával na jevo, že se chce věnovati výlučně službě Boží, že se chce řídit Jeho zákony (srv. Synové sv. Benedikta, Synové sv. Dominika atd.) zpronevěřil se svému poslání, proto lituje Hospodin, že člověka stvořil.

Zastánci potopy pouze vztažně všeobecně se odvolávají dále na původ této zprávy.

Nikde se nemluví, že by byl Pán Bůh člověku zjevil, jak se potopa udála. Naopak, celé vypravování jeví očitého svědka, jenž mluví tak, jak to viděl a slyšel. On varoval své soukmenovce — viděl, jak se na ně potopa valí, a když vystoupil z archy, neviděl z nich ani jediného — tedy všichni lidé v té krajině sídlící zahynuli.

Podobně praví i dcera Lotova po záhubě Sodomy a Gomorhy: »Žádný muž nezůstal na zemi« (19<sup>31</sup>) — jakoby celé pokolení lidské bylo vyhnuto — a přece zahynuli pouze obyvatelé oněch měst, kdežto obyvatelé jiných měst ba i ostatní příslušníci čeledě Lotovy, přebývajcí ve stanech při stádech zůstali na živu.

Ale první dojem byl jakoby všichni byli zahynuli. Města zahynula skutečně a obyvatelé vzdálenějšího okolí, které už záhuba nezasáhla, jati hrůzou prchali daleko pryč.

A tak prý vypravoval Noach úplně správně, že zahynuli všichni lidé, kteří v tom území sídlili. O lidech jinde bydlících nemluví.

Ale namítají, že tenkrát bylo ještě málo lidí a ti že mohli dobře bydlet všichni v území potopou zasaženém a že je tedy Noach znáti mohl.

Námitku tuto vyvrací vykopaniny, které ukazují, že už za dob, kdy se tvořily poslední vrstvy kůry zemské, bydlil člověk po celém světě a pak ji vyvrací i Písmo sv. samo.

Již Adamovi a Evě pravil Pán Bůh: »Rostte a množte se a naplňte zemi«, právě jako Noachovi a jeho synům. Sčítáme-li dle Vulgaty (ač toho Písmo svaté nikdy nečiní) léta, kdy jednotliví patriarchové zplodili syna, dostaneme, že uplynulo od Adama do potopy 1307 let a od potopy do Abrahama 381 let. Za Abrahama vidíme, že již jest celý tehdy známý svět obydlen — ba místy přelidněn. Dávno před Abrahamem jsou již osazeny všechny kraje mezi Indií na východě a Itálií na západě, mezi Kaspickým mořem na severu a Habešem na jihu. Jakým právem můžeme tedy říci, že bylo potomků Adamových po 1307 letech tak málo, že jim stačil jediný kraj a že je Noach všechny znáti mohl? Ostatně tomu odporuje i poznámka, že byl Jabel majitelem, náčelníkem kočovných obyvatel pouště.

Účelem potopy byla zhouba zkažených a jiné kazících Elohimovcův a Adamovců. Tito utiskovali lid — o těchto se udržovalo tolik pověstí — země jich měla být zbavena.

Ale ani tyto nechtěl Hospodin všechny zahubit. Po sto dvacet let jim kázal Noach jak slovem tak stavbou archy. I to předpokládá, že všichni, kdo v potopě zahynuli, měli příležitost o významu a účelu archy slyšeti — a že tudíž pouze vlastní zatvřelostí zavinili svou záhubu.

Tak ukazují obhájcové potopy relativně všeobecné, že vypravování biblické jejich názoru neodporuje.

Ale jsou v Písmě sv. i jiná místa, která se o potopě zmiňují a jichž tudíž rovněž dbáti třeba.

Ve Starém Zákoně jsou pouhé zmínky, které žádných obtíží nepůsobí, za to však máme v Novém Zákoně četná místa veledůležitá.

Tak v evangeliu podle sepsání sv. Matouše ve hlavě 24. verši 37. a násl. se přirovnává náhlý příchod Syna člověka náhlému příchodu potopy. Ale jako z náhlosti příchodu Syna člověka neplyne, že bude všem k záhubě, tak nelze říci, že byli náhlostí potopy naprosto všichni zahubeni. Všichni, kdo v příchod Syna člověka nevěří — a naň se nepřipravují, budou překvapeni a zahynou nepřipraveni — právě jako potopa zahubila všechny, kdož jedli a pili, ženili a vdávali se, nedbajíce výstražných slov Noachových ani němých slov archy.

Ale mnohem obtížnější jsou místa v listech svatého Petra.

Tak píše při zmínce o duších v předpekli: »jenžto byli někdy nevěřící, když očekávali trpělivosti Boží za dnů Noe, když dělán byl koráb, v kterémž málo, to jest osm duší zachováno jest skrze vodu, jako i vás nyní podobného způsobu křest spaseny činí« (1. sv. Petra 3<sup>20.21</sup>).

Sv. apoštol Petr praví, že se *v arše* zachránilo 8 osob, čehož nikdo nepopírá, neboť zastánci toho i onoho výkladu potopy tvrdí rovněž, že se *v arše* zachránil pouze Noe se svou rodinou — tedy jak Písmo svaté praví: 8 osob.

Obtíž působí stať: »(v arše) 8 osob zachováno jest skrze vodu, jako i vás nyní podobného způsobu křest spaseny činí«. Překlad Vulgaty jest správný, ale ne dosti srozumitelný.

Srozumitelnější jest text řecký: »(v arše) 8 osob zachováno jest skrze vodu, kteráž voda i vás v anti-typu spaseny činí jako křest«

Voda potopy, která archu zdvihla, nesla a tak osm osob v ní se nalézajících zachránila, se přirovnává vodě křtu, archa se přirovnává

církví, spása spáse — ale přirovnává pouze, *nečiní rovnou*, neboť nemůže být typ roven antitypu, stín světlu, obraz skutečnosti.

Vždyť vody křtu pouze zachraňují. Každý, kdo křest vodou platně přijme, jest vysvobozen od jisté záhuby, kdežto vody potopy jen málo — jen 8 osob zachránily, kdežto všechny ostatní, s nimiž do styku přišly, zahubily.

Ze slov sv. apoštola neplyne, že jest naprosto nemožno dosíci spásy bez vody křtu, neboť známe i křest žádosti a křest krve — a taktéž z nich neplyne, že se neuchránil naprosto nikdo z vody potopy.

Nikdo se neuchránil, kdo byl v území zatopeném a nepoužil archy, právě jak nedojde věčné spásy, kdo má příležitost použití vody křtu a nechce tak učiniti.

Dále při výkladu typu a antitypu jíti nemůžeme. Vždyť i kněz Melchisedech jest obrazem věčného kněžství Krista Pána a přece byl člověk a jen několik let knězem.

Jindy píše sv. Petr: »A prvnímu světu neodpustil, ale osmého Noa, hlasatele spravedlnosti, zachoval, když na svět bezbožníků potopu uvedl (2. sv. Petra 2<sup>5</sup>).«

Obhájcové potopy vztažné všeobecné praví, že jest tu zřejmě řeč pouze o tom „světě“, který Noe znal, jemuž kázal jak slovem tak příkladem, tedy o „světě“ obydeném bezbožnými soukmenovci Noachovými.

Podobně vysvětlují i slova sv. Petra: »... nevědí, že nebesa byla prvá a země, z vody a skrze vodu trvajíc slovem Božím, skrze které onen první svět vodou jsa postižen, zahynul. Nebesa pak, která nyní jsou, zachována k ohni ke dni soudů« (2. sv. Petra 3<sup>5-7</sup>).

Poukazují na souvislost slov sv. Apoštola, z níž plyne, že chce ukázati na počátek a konec nebes i země, kdežto o potopě se pouze nahodile zmiňuje. Nad to pak doslovně vzata by slova »onen první svět«, řecky »Kosmos«, měla znamenati i nebe i zemi, jak toho parallelismus vyžaduje — a přece nikdo nebude tvrditi, že i nebesa vodou potopy zahynula.

Takovým způsobem dovozují obhájcové potopy relativně všeobecné, že se Písmo sv. jejich výkladu neprotiví. Ale protiví se mu všichni svatí Otcové — ne tak výkladem vlastní potopy, ale svým názorem o významu typu, předobrazu.

Při výkladu vlastní potopy nalézáme u některých, že vyjímají různé osoby.

Tak vyjímají Metušelacha, jenž žil dle počítání řeckého překladu Starého Zákona ještě 14 let po potopě, pak četné lidi na hoře Beris v Armenii, obzvláště ale mnohá potomky Kajinovy a Setovy. K tomuto jim zavdávala podnět slova Bileáma, vrstevníka Mojžíšova, jenž volal:

»Vyjde hvězda z Jakoba  
a povstane žezlo z Israele  
i pobije náčelníky Moabců  
a zahubí všecky syny Setovy.«

(Num. 24<sup>17</sup>.)

A jinde:

»Upevnil sídla svá  
a položil v roklich hnízda svá  
a přece na posměch budou Kajinovci  
až tě Aššúr povede do zajetí.«

(Num. 24<sup>21-22</sup>.)

Z toho patrně, že i sv. Otcové a pozdější spisovatelé církevní při výkladu všeobecnosti potopy i lidu, jakési výjimky připouštějí.

Ale mnohem význačnějším jest pojem typu, předobrazu u sv. Otcův. Vždyť jest všem sv. Otcům potopa a archa typem, předobrazem křtu a církve sv. a tu jest nutno, aby se vysvětlilo, které vlastnosti tvoří *podstatu* typu, a které jsou pouze významu podružného. Z toho, že sv. Otcové jednomyslně prohlašují potopu a archu za typ křtu a církve sv., nemusí totiž plynouti naprosta všeobecnost potopy ani vzhledem na zemi a na zvířata, ani vzhledem na lidi. Užívají sv. Otcové archy a potopy za typ v témž smyslu a rozsahu, jako sv. Petr. Ba mnozí vidí v arše i předobraz, typ hrobu Krista Pána, při-



rovnávají dřevo archy dřevu kříže a hledají v rozměrech archy mystický, vyšší význam atd.

I dovolávají se obhájcové potopy vztažně všeobecné i výroku nejvyšší autority církevní, blahé paměti Lva XIII. obsaženého v encyklice Providentissimus, jenž zní:

»Obrana Písma sv. má býti v á ž n á, z čehož však nikterak neplyne, že by se měly hájiti stejně všechny názory, které jednotliví sv. Otcové neb pozdější vykladaelé pronesli. Vždyť i oni, řídíce se *názory svých dob*, při výkladu míst o přírodních věcech jednajících nesoudili snad vždy dle pravdy, takže mnohou věc napsali, která se dnes nezamlouvá.«

Na konec podotýkám, že církev sv. výkladu potopy ve smyslu relativně všeobecném neodsoudila, a že patří mezi jeho zastánce nejen věřící laikové, ale i kněží a mezi těmito i biskupové a kardinálové.

## XX.

### Jak se uchovala zpráva o potopě?

V době potopy biblické dospěla již vzdělanost vysokého stupně, jak můžeme všim právem souditi ze zmínky o kočovnicích, sídlících ve stanech, utkaných z kozí srsti, ze zmínky o výrobě všelikých nástrojů z mědi a ze železa a ze stavby plavidla Noachova, které předpokládá velikou vyspělost řemeslnou, ale obzvláště z rozdělení roku na sluneční měsíce.

Můžeme proto pronést domněnku, že již bylo v době potopy i písmo známo, což ostatně určitě proslaveno v podání babylonském, které ví, že hrdina potopy zakopal četné knihy, a král Asurbanipal píše, že četl kameny, popsané před potopou. Ale i Písmo sv. jest velmi blízko této domněnce, neboť plán a rozměry archy předpokládají písemný náčrtek, a slunečný rok, na němž vypravování o potopě spočívá, se nedá bez písemných záznamův ani mysliti.

Tak můžeme dosti oprávněně za to míti, že si Noach nakreslil na tabulku plán a poznamenal si rozměry plavidla, jak byl vše zvěděl ve vidění od Hospodina. Archa jest jak dle zprávy biblické, tak dle podání babylonského, plavidlo zvláštního tvaru. Bible je jmenuje t é b á, kteréhož slova užívá pouze ještě o plavidle, do něhož bylo vloženo dítko Mojžíš. Babyloňané je zvou élippu, ale sám Atrachasis praví, že t a k o v é lodi ještě neviděl, nestavěl.

Byl to vlastně obrovský, čtverhranný, b e d n ě p o d o b n ý prám, jak soudíme jednak z popisu biblického, jednak z vyobrazení babylonských a apamejských.

Zhotoven byl ze čtverhranných, přitesaných trámův a měl rozměry následující:

délka	obnášela	300 loktů	—	tedy	157.05 m.,
šířka	»	50 »	—	»	26.25 m.,
výška	»	30 »	—	»	15.75 m.,

takže ponor nákladem opatřené archy mohl obnáseti polovičku — 15 loket, t. j. 7.88 m.

Tato čtverhranná »bedna« byla opatřena dosti ostrou střechou, v níž byly průduchy či okénka, a to rozměru asi 1 lokte do čtverce. Okénka tato byla silnými dvířky tak uzavřena, aby jimi nevnikl déšť do archy.

V bocích archy nebylo žádných průduchů, poněvadž vynikaly sotva 8 metrů z vody a byly tudíž vydány prudkým nárazům vln. Pouze d v ě ř e vedly v boku do archy, a tyto byly tak důkladně uzavřeny, že to zpráva biblická připisuje Jehovovi.

Světlo nemohlo vnikati do archy žádné, jak babylonské podání výslovně praví a Písmo svaté též poznamenává, že nebylo rozdílu mezi dnem a nocí, a že Noach, chtěje viděti, co se venku děje, byl nucen otevřít okénko ve střeše.

Jak bylo upraveno v ě t r á n í a r c h y, není z popisu jasno, ježto se připomíná, že byla celá archa, t. j. všechny skuliny, vysmoleny, čehož bylo proti vodě nutně třeba.

Vnitřek archy byl rozdělen dle bible na tři, nad sebou položené řady pokojků, dle babylonské zprávy na šest řad, což souhlasí s výškou. Neboť biblická výška (zevní) 30 loktů, dělená 10, dá 3 řady, kdežto babylonská výška (zevní) 60 loktů, dělená 10, dá 6 řad, takže mohla být každá řada asi tři metry vysoká.

Babylonské plavidlo mělo kormidlo, které ostatně přechasto i prámy mívají. U archy se zmínka o kormidlu neděje.

Tak asi vypadala tedy archa, jejíž podobu i rozměry Noach (ve vidění?) poznal, a jak se domníváme, sobě na tabulku zaznamenal. Uchovaly se nám tyto rozměry neporušené? Vzhledem k podání babylonskému se zdá, že nikoli.

Tuto důležitou tabulku vzal Noach s sebou do archy.

Možná, že vzal s sebou i tabulky jiné, obzvláště tabulku se svým rodokmenem, s vypravováním o ztrátě ráje a j.

Za potopy sotva co poznamenával. Vždyť byl ohlušen hrozným lijavcem a děsným hukotem mořských vln, nad to pak bylo úplně tma, ježto nebylo rozdílu mezi dnem a nocí (8<sup>2\*</sup>). A že člověk nemá chuti k písemným záznamům, vidí-li před sebou a pod sebou smrt, dosvědčí každý, kdo zažil větší bouři na moři.

Vystoupiv z plavidla a poděkovav Hospodinu, zaznamenal buď sám aneb některý z jeho synů nejhlavnější dojmy z této strašné události.

V tomto prvním záznamu hned po potopě bylo jistě mnoho jednotlivostí podružného významu; tak jak tanuly očitým svědkům na mysl, kteří proživše takové nebezpečí, jsou událostmi jako oslnění a nedovedou rozlišovat jednotlivostí podstatných od podružných. Všimněme si jen horečného líčení vod: i rozmnoží se vody a pozvednou archu, kteráž se povznese nad zemi. Zmohou se vody a rozmnoží se velice na zemi a hýbá se archa na vodách. Vody se zmohly velice na zemi, až přikryly všecky vysoké hory atd. . . . Aneb si připomeňme podrobný popis vypouštění ptáků (7, 17—19), oběti po východu z archy, a připustíme, že celá biblická zpráva o potopě působí svými po-

družnými podrobnostmi dojem bezprostředně prožité události.

Neboť právě toto pomíchání podstatného s podružným svědčí o bezprostředním, osobně pravdivém dojmu a tvoří důležitý důkaz pravdivosti vypravování.

Tak k tabulce s popisem plánu a výměrů plavidla přibyla tabulka s barvitým vylíčením vlastní potopy. V tomto prvním vylíčení potopy byl přesně zaznamenán den i měsíc, kdy potopa nastala, ale s těžší bylo udáno, kolik dní trval příval vod. Vždyť děsná bouře, doprovázející lijavec a spojená se zemětřesením a prudkým cyklonem zahalovala vše v neproniknutelnou tmou, takže nebylo možno rozeznati dne od noci.

A Noach se svými, ač věděl, že bude zachráněn, přece se neubráníl přirozenému pocitu hrůzy, právě tak jako dávala zvířata na jevo svůj strach.

Udala se proto asi jen povšechně doba vlastní záplavy. Ale nevěda určitě, kolik dní vlastní záplava trvala, nevěděl též určitě, kolikátého dne v měsíci příval vod ustal. Sotva ustal příval, ustala bouře, vyjasnilo se, i mohl rozeznávat i čítati, kolik dní to trvalo, než plavidlo stanulo a kolik dní uplynulo, než vyšli z archy. Ale i tyto údaje dnů mohly býti jen povšechné, a si tolik a tolik, a tak též zaznamenány.

A ve vypravování biblickém skutečně vidíme takové povšechné údaje.

Hned doba před potopou určena 120 lety, což rozloženo, dá buď 12×10 aneb spíše 40×3. Číslo 10, počet dnů starého slunečního téhodne, přichází v Písmě sv. velmi zhusta, a ještě častěji se setkáváme s číslem 12, udávajícím počet měsíců v roce slunečním. Co značí číslo 40, těžko říci. Ale jisto jest, že ho užívá Písmo sv. velmi zhusta pro dobu neurčitou.

Vlastní potopa trvá dle zprávy biblické 40 dní a 40 nocí, dle babylonského podání 7 dní a 7 nocí, ale i Písmo sv. praví: »I stalo se v 7 dnech, že vody potopy byly na zemi.« (7<sup>10</sup>.)

Vody se rozmohly po zemi 150 dní, opadaly a archa stanula.

Uvážíme-li, že »byly uzavřeny nádržky velikého vodstva i průduchy nebes«, že tedy ustal lijavec, moře se více nevalilo na pevninu, a řeky mohly volně odtékat do moře, těžko si vysvětlíme, proč za 150 dnů tak málo vody opadlo, že sice archa stanula, ale vrcholky se ještě neukázaly.

Dle babylonského podání opadly vody a loď stanula již první den po přívalu.

Po následujících 40 dnech vypustil Noach krkavce, po dalších 7 dnech holubici po první, po 7 dnech po druhé a po 7 dnech po třetí, načež vyšel z archy.

Dle babylonského stojí loď 7 dní, načež vypustí Utnapištim ptáky a vyjde z lodi, takže trvá potopa dle podání babylonského  $7 + 7 =$  tedy čtrnácte dní.

V obojím vypravování vidíme povšechné údaje časové, které jsou však v bibli mnohem delší než v podání babylonském.

Než v Písmě sv. máme i jiné údaje, dle nichž na měsíc a den se určuje trvání potopy.

Všimneme-li si jich blíže, vidíme, že souhlasí úplně s podnebím v Babylonsku. Tam sdlili totiž rolníci, kteří počínají svůj sluneční rok počátkem deštivé doby. Prvé deště se objeví koncem září, proto čítali 1. měsíc v roce asi od 15. září do 15. října.

Počátkem dubna nastává sucho a v červnu — červenci dostopuje sucho a často i horko nejvyšší výšky.

Není příčiny, proč bychom nemohli připustiti, že Pán Bůh, používaje přirozených prostředků, dopustil potopu v době dešťů. To může odpovídati úplně skutečnosti; údaj počátku potopy, zdá se, že jest přesný.

Začíná potopa dne 17./2. (tedy dle našeho asi 2. listopadu).

Toto datum mohlo býti a bylo Noachovi i jeho synům známo. Ale tíže znali, jak z hořejšího vysvítá, *presně* datum, kdy archa stanula.

Udává se dle hebrejského textu 17./7. (tedy dle našeho asi 2. dubna), ale řecký překlad a naše Vulgata mají 27./7. (tedy 12. dubna), z čehož soudíme, že jest toto datum buď pozměněno, nebo že měly různé opisy různá data.

Jinou obtíž působí srovnání tohoto údaje o stanutí archy s údajem povšechným.

Stanula-li archa 17./7. (2./4.), uplynulo od 17./2. (2./11.) 148 dní, stanula-li 27./7. uplynulo 158 dní. Kdežto dle údaje povšechného trval příval 40 dní, a archa stanula po 150 dnech — tedy dohromady uplynulo od počátku potopy do stanutí archy 190 dní. Ovšem se říká, že 40 dní potopy jest již v těchto 150 dnech zahrnuto, ale souvislost tomu málo nasvědčuje. Vždyť se praví zcela přesně: »I byla potopa 40 dní a 40 nocí« (7<sup>17</sup>), »A vracely se vody se země sem tam sebou zmítajíce, a opadaly po 150 dnů, i spočinula (stanula) archa« (8<sup>3.4</sup>).

Podobná obtíž vzniká i následujícím přesným údajem. Vrcholy hor se ukáží 1./10. (tedy asi dne 15. června).

Jak jsme již slyšeli, byla archa 30 loktů vysoká, takže mohl obnášeti největší ponor asi 15 loktů.

Stanula-li archa, bylo to znamením, že dospěla na místo, které voda již nepokrývala 15 loket vysoko. Výška vody byla tedy již menší, než ponor archy. Obnášel-li tento 7.88 m (15 loktů), obnášela výška vody pokrývající výšinu sotva 7 metrů.

Pak po dobu 150 dnů — tedy od konce lijáku a cyklonu až po stanutí archy, padlo sotva na 1 loket.

Za 73 dní — to jest od stanutí archy až po ukázení se vrcholů hor — opadlo vody pouze o hloubku ponoru, tedy asi o 15 loket čili 7 metrů.

Pokrývala-li voda potopy celou naši zeměkouli tak, že přesahovala nejvyšší hory o 15 loktů (7.88 m), tož zbývala ještě vrstva vody aspoň devět tisíc devět set devadesát dva metry vysoká.

A hle sotva 49 dní uplyne, vypustí Noach krkavce, který se nevrátí, a po 14 dnech — tedy po 54 dnech od stanutí archy přinese již holubice čerstvý lístek olivový. Oliva se nedaří ve vysokých polohách a potřebuje hodně dlouhé doby, než se zelená.

Po následujících 7 dnech se již holubice nevrátila a zdá se dle souvislosti, že tedy za 61 dní od stanutí archy opadla všechna voda a země vyschla.

Nehledě k nepoměrně rychlému opadávání vod (za 150 dní sotva na metr, za 73 dní sotva 8 m. a teď za 61 dní na 9992 m) působí tyto všeobecné údaje nesnáž s následujícím přesným údajem, že země byla suchá až dne 1./1. (15./9.) tedy za 90 dní od ukázání se vrcholků.

Noach opustil archu dne 27./2. (tedy asi 12. listopadu), takže trvala potopa právě  $354 + 11$  celkem 365 dnů, tedy právě jeden rok sluneční. Nápadno jest, že dospívá k roku slunečnímu přidáním 11 dnů od 17./2, z čehož plyne, že čítá na měsíce měsíční. I zdá se spíše, že staré podání mluvilo všeobecně o roku potopy a sice o slunečním roku rolníkův, v němž nebylo ani setby ani žni (srov. 8<sup>22</sup>: teď po všechny dny země bude setba i žni . . .). Pak se počítalo na měsíce sluneční po 30 dnech, Noach vystoupil z archy 17./2., následujících 5 dní věnoval službě Boží a vyklizení archy, načež započal práci rolnickou. Tak dostaneme úplně přirozeně  $360 + 5 = 365$  dní, nad to pak s tím souvisí obyčej starých obyvatelů babylonských, kteří po uplynutí 12. měsíce slunečního (tedy po 360 dnech) 5 dní slavili a pak teprve nový rok počínali.

Co zde řečeno, nevymyká se z mezí pouhé domněnky. Ale mohlo-li býti datum stanutí archy 17. zaměněno s 27., mohlo se tak státi i zde, zvláště když pozdější opisovatel čítaje a znaje pouze měsíce měsíčné, přece chtěl dostati starým podáním dotvrzený jeden rok sluneční o 365 dnech.

Úmyslně jsem pojednal obšírněji o číslicích a číslech ve zprávě o potopě, abych ukázal, že působí prostému a plynnému výkladu nemalé obtíže. V budoucích extensích, kde bude řeč o číslech, vždy se nám vynoří podobné nesnáze, jakož vůbec tvoří číselné údaje bible nejtěžší část úpravy textu.

Nikdo z nás nepochybuje, že byly tyto údaje ve vypravování Noachově úplně správný, ale zachovaly se nám neporušený?

Nic nepodléhá tak snadným změnám jako číslice, a že i naše číslice nezměněny nezůstaly — o tom svědčí uvedené obtíže, i různost číslic v různých textech.

Taková různost mohla vzniknouti hned za vnuků a pravnuků Noachových.

Synové Noachovi vyprávěli o potopě svým dětem. Tyto znaly ovšem prvotné vypravování zaznamenané na tabulce chované u Séma, prvorozence Noachova, ale chtěly věděti mnohé podrobnosti. I zaznamenaly pro své rodiny takové rozšířené vypravování o potopě, čímž vznikaly nové a nové recenze.

Měna řeči podmiňovala přepis jak tabulky prvotné tak jiných recensí. Tento přepis nebyl doslovným, nýbrž se mnohé dle živých recensí doplňovalo, tak obzvláště čísla, a snad i rozvádělo.

Když se rozpadala víra v jediného Boha v úctu mnohých bohů, připisoval každý kmen, každé město skutky Hospodinovy svému bohu, jeho manželce a jejich synům.

Když se mnohé kmeny potomků Noachových stěhovaly do jiných sídel, braly s sebou svá vypravování o potopě, která byla v podstatě stejná, ale v jednotlivostech již často hodně se lišila. Upravovali si je v nových vlastech v pověsti.

Proto nalézáme u všech národů, kteří dle Písma od Noacha svůj původ odvozují, tedy u Semitů, Arijcův a Chamitů, čili u členů plemene kavkazského, podání o potopě, úzce související s podáním biblickým.

Časem se tohoto vypravování ujali básníci, nahradili jasný sloh prostého vypravovatele vyzdobeným slohem básnickým, dle své obraznosti jednotlivé události rozvedli, přisoudili různým bohům různé úkoly a vytvořili tak znenáhla z pověsti mythus.

Tak se dělo v Babylonsku již ve čtvrtém tisíciletí před Kr. P. Soudíme tak dle opisu epické básně Enuma nilu amelun.

Opis tento byl pořizen 2200 před Kr. P. a to z originálu mnohem staršího, na němž již byla některá místa nečitelná. A v pozdějších dobách dělo se tak ještě často.

Takovým způsobem se mohlo vypravování o potopě udržovati u různých potomků Noachových.

Terachovci stěhující se z Heberu (odtud Hebrejci) do Háránska, nesli s sebou tabulky se svým rodokme-

nem a s příběhy o ráji a potopě. Můžeme tak říci s velkou pravděpodobností, uvážíme-li, že bylo tehdy písmo tak rozšířeno, že se každá koupě zaznamenávala, že se dopisy posílaly, ba i léky zapisovaly. Tytéž tabulky vzal s sebou též Abram, když se stěhoval se svou čeledí do Kanaánu.

Za pobytu v Egyptě, kde patřili členové mnohých kmenů israelských k nejvyšším hodnostářům státním a oba kmeny Josefovy k čelní šlechtě, psaly se snad po způsobu egyptském příběhy patriarchů, založené na různých rodokmenech.

Vždyť tvořily tyto příběhy hlavní základ víry v jediného Boha i národní samostatnosti israelské, neboť ukazovaly, jak se Jahve o svůj lid staral a živily tak naději, že se splní přípovědi patriarchům učiněné.

Tenkrát mohly býti v jediné plynulé vypravování sestaveny i zprávy o Adamovi, o ráji o nákaze Adamovcův a Elohimovců, jakož i o trestu, který je zastihl v potopě.

Bohem nadšený spisovatel, sleduje náboženský účel své knihy, mohl čerpat i z ústního i ze psaného podání — ba i z různých prastarých recensí a mohl si z nich vybrati to, čeho pro účel od Pána Boha stanovený potřeboval. Tak i Bohem nadšený spisovatel druhé knihy Makkabejských zřejmě praví: »Věci od Jásona Kyrenského v pěti knihách sepsané pokusili jsme se stručně v jedné knize napsati; práci to ne lehkou, ale plnou bdění a potu jsme na sebe vzali« (2<sup>24</sup> 27), a svatý Lukáš píše rovněž, že všecko pilně vyzvěděl od těch, kteří události života Krista Pána od počátku sami viděli a služebníci slova byli (1<sup>2-3</sup>).

Užívali tedy, jak neznámý spisovatel 2. knihy Makkabejské, tak i sv. Lukáš, ústních i psaných a to často různých pramenův. Užívali jich i ostatní spisovatelé Starého Zákona — i mohl jich používat i spisovatel zprávy o potopě, jak jest v naší první knize Mojžišově zaznamenána.

Různost pramenů (recensí) použitých můžeme připustiti, ale těžko určíme, co čerpal z toho, co z onoho pramene.

Kdybychom měli 5 knih Jásona Kyrenského, mohli bychom přesně určití, co z nich spisovatel 2. knihy Makkabejských přijal a co ze svého připojil.

Ale 5 knih Jásonových zmizelo, i zůstáváme při pouhých domněnkách, a nic než domněnky můžeme proslovití i o pramenech naší zprávy o potopě.

Zdá se, že sv. spisovatel použil hlavně dvou pramenů, ale nedá se naprosto přesně určití, kde končí pramen jeden a kde počíná druhý.

Oba prameny v podstatě v přčetných jednotlivostech souhlasily, ale v některých věcech, hlavně číselných údajích se asi různily. Odtud ty obtíže při výkladu číslic. Dnes se říká jednomu prameni Elohista (spis kněžský), druhému Jahvista. Názvy tyto jsou pouze nahodile vzaty z různých jmen Boha, jichž ten neb onen rád užívá. Elohista (E) jmenuje Boha velmi zhusta Elohim, Jahvista (J) pak Jahve.

Ale různými těmito názvy Boha se nevystihuje celá různost pramenů. Tato se hledá hlavně v různosti představ o Bohu (J užívá zhusta anthropomorfismu: Jahve zavírá dvěře za Noachem, Jahve se kochá vůní líbeznu), v různém způsobu vyjádření tutéž myšlenku (E: »půjdeš do archy ty a synové tvoji i žena tvá i ženy synů tvých s tebou«, J: »Běž ty a celý dům tvůj do archy«), v užívání různých slov (E ku př. užívá na označení času předložky »b« a »min«, J pak »l«), v různosti údajů číselných (E: »ze všelikého živočišstva po dvou«, J: »z veškerého dobytka čistého po sedmi, z nečistého po dvou a rovněž z ptactva nebeského po sedmi«. E má přesné údaje časové, J povšechné) a v jiných ještě věcech.

Mnohé známky různosti pramenů mají mnoho pravdy, jsou ale významu podřízeného a nelze na nich bezpečně budovati. Nad to byla naše kniha Genese od doby Mojžišovy tolikrát přepsána, že mohly býti četné zastaralé výrazy nahrazeny novými, mnohá těžší věta jasněji vyjádřena — a tak i vlastnosti slohu různých pramenů značně setřeny.

Proto můžeme připustiti, že sv. spisovatel používal při sepisování naší zprávy o potopě různých

ústních i psaných pramenů, ale musíme též připustiti, že není možno úplně přesně určit ani počet těchto pramenů, ani jejich meze.

A když bychom i připustili, že sv. spisovatel naší zprávy o potopě čerpá hlavně ze dvou prastarých pramenů, tož tím netrpí ani inspirace ani věrohodnost. Ba vymezíme-li si aspoň částečně dva prameny, vidíme, že se v podstatě a v hlavních jednotlivostech úplně shodují, z čehož plyne nový důkaz, že se nám zpráva o potopě věrně a v podstatě neporušeně zachovala.

XXI.

Co vypravovali Babyloňané o potopě?

Jak již z dřívějších extensí víme, sídlili Adamovci i Elohimovci z valné části v úrodné rovině při Eufratu a Tigridu, tedy v Babylonsku, kde se, jak z budoucích extensí zvíme, usadili též četní potomci Noachovi. Právem se proto ptáme, co se vypravovalo v tomto území o potopě. Vždyť potopa, kterou bylo postiženo území Elohimovců, jest jistě totožna s potopou biblickou, a musí tedy přirozeně babylonské podání v podstatných částech souhlasiti se zprávou biblickou.

Dosud jsme nenašli babylonské zprávy o potopě, ba neznáme ještě ani babylonské pověsti o potopě, ale za to máme mnoho zlomků různých básnických zpracování potopy.

Výtah z takového básnického zpracování potopy jsme znali již dávno ze zápisků babylonského kněze Berosa, jenž žil kolem počátku třetího století před Kristem Pánem. Ale v druhé polovici minulého století našly se četné tabulky, popsané písmem klínovým, v nichž se dovídáme, jak takové babylonské básně o potopě vypadaly (viz obr. 10.).

Nejdůležitější, poněvadž do dneška nejúplnější, jest básnická líceň potopy v XI. zpěvu epické básně, obírající se příhodami reka Gilgameša = Nimroda.

Noach sluje babylonsky Utnapištim. Obě jména vyjadřují totéž: Pokoj, záchrana duše (= života), což vlastní jméno praotce, zachráněného v arše, znamenalo.

Později dostal Utnapištim příjmení Atrachasis, Xisusthros = Chytrák, poněvadž chytré unikl hněvu bohů.

Utnapištim jest desátým králem, podobně jako Noach desátým náčelníkem, patriarchou Elohimovců před potopou.



Obr. 10. Zlomky tabulky o potopě.

Po potopě byl Utnapištim usazen od bohů na »ostrově blažených«. Tam jej navštíví jeho potomek Gilgameš a vpytává se jej, jakým způsobem se dostal mezi bohy a tak si získal život věčný.

I vypravuje Utnapištim:

»Vyjevím ti, Gilgameši, co skryto,  
a tajemství bohů tobě oznámím.

Šurippak, město tobě známé,  
na břehu Eufratu ležící,

jest město původu prastarého, v němž bozi  
potopu způsobiti si usmyslili.«

Nepraví se zde, proč si usmyslili bozi způsobiti zátopu — abúbu. Ale z jiných zlomků básnických můžeme právem souditi, že se tak stalo pro hříchy obyvatelstva Šurippaka.

Lidé nedbali vůle bohů, urazili je různým způsobem. I sesílali na ně bozi různé tresty, ale lidé se nepolepšili. Proto si trpce stěžuje Bél a žádá jejich záhubu. »poněvadž hříchů nebylo, ba ještě jich přibýlo.« I uradili se bozi, jak zahubí hříšné lidi.

Ale »pán moudrosti« Ea se smiluje nad spravedlivým Utnapištimem i varuje jej ve snu. V básni se sice o spravedlnosti Utnapištimově nemluví, ale zřejmě se předpokládá. Dosvědčuje ji nepřímou i hlas, který zazněl s nebes, když byl Utnapištim vzat mezi bohy,



Obr. 11. Gilgameš jede k Utnapištimu.

»vybízel pozůstalé, aby poslouchali bohy. Neboť on jde mezi bohy v odměnu za svou poslušnost.«

Dle Písma sv. jest též hřích příčinou potopy. Noach našel pro svou spravedlnost milost před Hospodinem.

V noci, když Utnapištim spí ve svém, rákosovým plotem obehnaném domku, volá Ea:

»Rákosí! Rákosí! Stěno! Stěno!  
Rákosí, slyš! Stěno, rozuměj!  
Člověče ze Šurippaku, synu Ubartutův!  
Zhotov obydlí, zbuduj loď!  
Nestarej se o bohatství, pečuj o život,  
opusť majetek, zachraň si život!  
Doprav živé bytosti všelikých druhů do lodi.

Lodi, kterou zbuduješ,  
... loktů ať se naměří její míra,  
... loktů ať se zbuduje její šířka a její délka  
... při moři ji zakotvi.«

Obširněji to líčí jiná báseň, z níž se však uchoval pouze zlomek. Ea praví:

»Jak nadejde okamžik, který ti určím,  
vejdí do lodi a zavři bránu lodi.  
Uchraň tam své obilí, zásoby a majetek,  
svou manželku, své mužské i ženské příbuzné, řemeslníky.

Dobytěk polní, zvěř polní, živící se travou,  
ti pošlu, chránit tvé brány.«

Atrachasis otevře ústa svá a promluví, řka Eaovi, svému pánu:

»Takové lodi jsem neviděl (nestavěl) ...  
Nakresli mi na zemi její plán,  
na plán se podívám a loď vystavím.«

Podobnost s vypravováním biblickým jest veliká.

I dle babylonského má býti plavidlo neobyčejného tvaru. Vždyť bydlí Utnapištim-Atrachasis při řece Eufratu. Viděl již mnoho lodí, ale takové lodi ještě neviděl, proto mu má Ea nakresliti její plán. Ea udává i její rozměry, které se však tu nezachovaly.

Utnapištim porozumí tajemné výzvě Eaově a slíbí, že učiní vše, co mu poručil.

»Ale co řeknu městu, lidu a starším, až se budou dotazovati po příčině stavby takové divné lodi?« Tu dostane radu, nehodnou boha, neboť má obelhati, oklamati své spoluobčany.

»Takto jim řekneš:  
Bél mne proklnul,  
proto nechci býti ve vašem městě,  
nechci již dlíti v území Bělově,  
ale zajedu si na moře a usadím se u Ea, svého pána.  
Na vás budu dšítí hojnost,  
... ptáků, kořist ryb,  
dostatek dobytka, úrodu na polích ...

To jest, abych tak řekl, *nejpohanštější* rys celé babylonské zprávy o potopě.

„Spravedlivý“ bůh navádí „spravedlivého“ člověka, aby obelhal své spoluobčany!

Jak vznešena jest bible, kde Noach slovem a archa svým divným tvarem varuje každého před hrozcí záhubou, poněvadž spravedlivý Bůh nechce, nepřeje si smrti hříšníka, ale dává mu až do posledního okamžiku příležitost, aby se obrátil a živ byl.

To jest *božský* rys biblické potopy.

Sotva se rozbřesklo jitro, dal se Utnapištim do práce a snášel potřebné dřevo.

Pátého dne jsem naznačil podobu (lodi).

Dle ní byly stěny 120 loktů vysoký,

140 loktů měřil sklon její střechy.

Vystavěl jsem ji na 6 poschodí,

rozdělil ji na 7 oddělení.

Vnitřek jsem upravil na 9 místností.

Zhotovil jsem si kormidlo a upravil nástroje.

3 sáry zemní směly jsem nalil na . . .

3 sáry asfaltu jsem tam vylil.

Vnitřní úprava tohoto plavidla připomíná rovněž úpravu archy, třebaž byly rozměry jiné. Též vysmolení, vyasfaltování archy odpovídá poměrům babylonským.

Loď stavěli četní řemeslníci a Utnapištim udává, co denně spotřebovali. Když byla loď hotova, uspořádala velikou hostinu, načež počali nakládati.

Uložil v lodi své stříbro, zlato i veškeren živý majetek, k němuž patří po názoru východu nejen dobytek, ale i služebnictvo.

„Uvedl jsem do lodi svou mužskou i ženskou  
rodinu,

dobytěk polní, zvěř polní, řemeslníky všechny  
jsem tam uvedl.“

Z jiného zlomku se dovídáme, že vzal do lodi: „velbloudy, koně, osly, mezky, hovězí dobytek, ovce, kozy“ — tedy vesměs zvířata domácí, která mu měla

pomáhati po uplynutí potopy. Mimo to: „jeleny, gazely, divoké osly, zajíce“, kteří měli sloužiti za pokrm — a pak některé ptáky, mezi nimiž se zvláště připomínají „holubi, vlaštovky a krkavci“, kteří se mohli sami v lodi usaditi. Též uložil do lodi různá semena, jak obilní tak zahradní.

Zpráva biblická se zmiňuje pouze o 8 osobách, to jest o Noachu, jeho třech synech a jejich manželkách. Nápadno jest, že se neděje zmínka o dětech synů Noachových, z nichž se Kenaan, syn Chámův, brzy po potopě připomíná.

Sotva nadešel den potopy,

„bál jsem se jitra toho dne,

viděti ten den, dostal jsem strach.

Vkročil jsem do lodi, zavřel svou bránu.“



Obr. 12. Utnapištim v lodi.

Zde zavírá Utnapištim sám bránu lodi.

V bibli se praví anthropomorfsky, že zavřel bránu Jahve, čímž pěkně naznačena jeho péče o člověka.

„Řízení lodi svěřil jsem Buzur-Kur-galovi, kormidelníku, budovu s veškerým nákladem.“

Utnapištim má tedy zvláštního, plavby znalého kormidelníka a plavce. Takto připraven, očekával příchod potopy, což líčí velice básnicky:

„Sotva se rozbřesklo prvé jitro,  
vystoupil od základů nebes černý mrak.

Adad v něm bouří,

Neto a Šarru kvapí v před,  
spěchající jako hlasatelé přes hory a doly.

Nergal vyrve kůl.



Ninib se kmitne, spustí se lijavec.  
Anunnaki zvednou pochodně,  
tak že se rozohní země jejich leskem.  
Bouřný vztek Adadův zatáhne nebe,  
zamění jasnotu temnotou.  
Zaplaví zemi jako . . .»

Hrozný mrak zahalil tedy oblohu, z něhož se za rachotu hromu lil déšť na zemi zahalenou v temnotu, kterou jen pochodně blesku ozařovaly.

Mnohem prostěji a přírodovědecky mnohem srozumitelněji praví bible: »prolomily se veškeré nádržky velikého moře a průduchy nebes se otevřely.« (Gen. 7.)

Vzpomeneme li si, že staří východně se domnívali, že jest pod naší zemí a okolo ní veliké moře a že jest nad oblohou rovněž veliké vodstvo, poznáme, že se tu mluví o záplavě způsobené přívalem vln mořských a průtrží mračen.

Silným vichrem a podmořským zemětřesením byly hnány vlny Indického oceánu k Perskému zálivu a zaplavovaly pobřeží Babylonska.

Tím se zarazily při svém výtoku řeky Eufrat a Tigris a nemohouce se vylévati pro protivné vlny do Perského zálivu, vystoupily z řečiště, zaplavily široko daleko rovinu a hnány kyklonem z Indického oceánu přicházejícím, ustupovaly s vlnami mořskými ve směru severovýchodním.

Tento přívál mořský byl provázen hroznou průtrží mračen, čímž vody ještě více stoupaly, tak že archa, která jsouc 30 loktů vysoká, měla naložena ponor asi 15 loktů, byla nesena na vodách rovněž směrem severovýchodním, aniž by byla dnem narazila na pevninu.

Ale vraťme se k vypravování Utnapištima.

»Jeden den řádila bouře,  
řádila běsně, vody vystoupily na výšiny  
a lily se na lidi útočným přívalem,  
tak že neviděl bratr bratra,  
nebyli poznáni lidé v nebi.  
Bozi se ulekli potopy,  
prchli a vystoupili do nebe Anuova.

Bozi jako psi se krčili . . . čapěli.  
Ištar řvala, jakoby rodila,  
naříkala paní bohů' lepohlasá«,  
že souhlasila, aby její lidé byli zhubeni.

»Bozi Anunnakovci plakali s ní,  
bozi seděli . . . plačky,  
sevřeny byly jejich pysky.«

Po názoru babylonském vystoupily vody potopy až nad oblohu a zaplavily dolní polovinu nebe, tak že bozi tam sídlící se zachránili pouze rychlým útekem

Tu jest opět jeden rys základního rozporu s bibli, jenž však zároveň ukazuje, jak věrohodnou jest zpráva biblická.

Nemohu nepoukázati na zvrhlé náboženské vědomí babylonského básníka, jevíci se v této stati. S vypočítavým posměchem líčí, jak byli bozi potopou ve svých nebeských sídlech překvapeni, nejsou tudíž vševědoucí. Jak přechají do vyššího nebe, kde se krčí jako psi — bojící se trestu. Přirovnává-li někdo svobodného syna pouště psu — dopouští se urážky, která se trestá smrtí — a zde i kněžstvo i lid — ač jsou Semité — se labužnický kochají představou jak i na bohy jednou došlo, že se krčí jako psi a nemohou si pomoci, tedy nejsou všemohoucí.

Jak vznešený jest proti tomu názor Písma sv. o Vševědoucím a Všemohoucím Bohu!

»Šest dní a šest nocí  
zuří vichor, potopa, kyklon zaplaví zemi.  
Sedmý den jak nastane, zdrčena bouře, ustal přívál,  
který útočil jako divý dav.  
Ukonejšilo se moře, utišil se liják, ustala zátopa.«

Dle babylonského podání trval tedy přívál vod na zemi 1+6 tedy 7 dní, čímž vyjádřena neurčitá, všeobecná doba — asi jako naše: zůstanu tam asi týden.

Přívál vod ustal, když se »ukonejšilo moře«,  
»utišil lijavec«,

s čímž souhlasí Písmo sv., neboť i tu po všeobecném údaji »po 40 dnech«

»uzavřely se nádržky moře«  
 »uzavřely se průduchy nebes«.

Až do té chvíle nemohl Utnapištim pro tmou, která vše zahalovala, ničeho pozorovati. Teď, když bouře ustala, nastal opět »den«.

»Jak jsem spatřil ten den . . .  
 veškeré lidstvo se stalo blátem.  
 Jak proniklo denní světlo, pomodlil jsem se,  
 a otevřel průduch. Světlo padlo na můj obličej.  
 I sklonil jsem se, sednul a plakal.  
 Po mém obličejí stékaly slzy,  
 Pátraje po pevnině, viděl jsem moře.«

Tato egoistická líceň dojmův Utnapištima, vyváž-  
 nuvšího z potopy, chybí v Písmě svaté, které jest  
 mnohem objektivnější.

Utnapištim pláče — nikoliv nad záhubou svých  
 spoluobčanů, které ostatně svou lží v bezstarostnosti  
 ukolébal, ale pláče radostí, že jest sám zachráněn,  
 tedy z čirého egoismu.

Kde byla dříve pevnina, rozkládalo se teď moře,  
 ale již

»Po 12 dvouhodinách vystoupila pevnina,  
 k území Nisir se přiblížila loď  
 Výšina území Nisir zadržela loď, zamezila  
 kolébání.«

Dle babylonského podání sotva ustal lijavec a kyklon,  
 vracely se vlny mořské zpátky, Eufkrat a Tigris mohly  
 opět volně vtékati do Perského zálivu, čímž vody ubý-  
 valo tak rychle, že již po 12 dvouhodinách, tedy za  
 jeden den stanula loď na výšině území Nisir.

Podle Písma sv. stanula archa po 150 dnech na  
 »haré ha Ararát«, doslovně přeloženo: »na výšinách  
 výšin«. Prastaré slovo Ararat značí všeobecně »vý-  
 šinu«, bylo později vysvětleno (v závorce nebo na  
 kraji) užívanějším slovem »haré«, které pak opisovatelé  
 vložili do textu.

Obyvatelé široké roviny mesopotámské nazývali  
 nebetýčné horstvo, které jim k severu obzor zavíralo,  
 všeobecně slovem: Výšiny, Hory, Urtu, Uratu, Ararat

jako protivu ke své dolině, rovině. (Srovnej naše  
 »v horách«, horáci, doláci.) Časem zdomácněl tento  
 všeobecný název a stal se vlastním jménem oněch  
 krajův a konečně nejmocnější říše oněch hor, Ar-  
 menie.

Tam počali v polovici prvního století před Kristem  
 Pánem hledati pak i »haré ha Ararat«. Řecký překlad  
 má ještě »hory Araratské«. Berossus klade již »hory  
 Kordyjské v Armenii«, a sv. Jeronym překládá úplně  
 v duchu své doby — hebrejské haré ha Ararat (= vý-  
 šiny výšin aneb výšiny Araratské) ve Vulgátě slovy:  
 »super montes Armeniae = na horách Armenských.«

Vypravování babylonské neukazuje do Armenie,  
 nýbrž na výšiny území Nisir, ležícího při samé dolině  
 Eufratské, někde severovýchodně od Perského zálivu,  
 kamž vlny loď hnaly.

Tak stála loď po šest dní na výšině Nisirské. Potom  
 vypravuje Utnapištim dále:

»Sedmý den jak nastal  
 vypustil jsem holubici na svobodu;  
 odletěla holubice a vrátila se,  
 ježto nebylo odpočívadlo, zase přiletěla.  
 Vypustil jsem vlaštovku na svobodu,  
 odletěla vlaštovka a vrátila se  
 ježto nebylo odpočívadla, zase přiletěla.  
 Vypustil jsem krkavce na svobodu;  
 odletěl krkavec, uviděl ubývání vody,  
 požíral, v bahně se brodil, krákorál a nepřiletěl

Podle Písma sv. vypustil Noach napřed krkavce  
 a pak dva krát e holubici, která se podruhé vrátila  
 s čerstvým lístkem olivovým. Tato podrobnost schází  
 ve vypravování Utnapištimově, ač byla potomkům No-  
 achovým známa, neboť i obyvatelé města Apameje  
 znázorňovali na svých mincích archu Noachovu, k níž  
 letí holubice s větvičkou olivovou (viz obr. 13).

Jest to zdánlivě jen maličkost, ale vystihuje pře-  
 krásně důvod, proč se Noach rozhodl, že opustí archu.  
 V písni babylonské tento důvod úplně schází, neboť  
 nepochopujeme, jak se mohl Utnapištim vydati do  
 bahna, plného mrtvol, které krkavci rozklovali.

A přece praví Utnapištim:

»Tu jsem vypustil vše ke čtyřem větrům,  
obětoval jsem obět,  
přinesl jsem dar na vrcholku výšiny.  
Dvakrát sedm oltářů jsem postavil,  
nasypal pod ně cedrového dřeva a myrty.  
Bohové se kochali vůní,  
Bohové se shromáždili jako mouchy nad obětníkem.«

I Písmo sv. vypravuje, že vystavěl Noach oltář,  
t. j. položil na dva větší kameny třetí ploský, a zapálil na něm oběť Hospodinu na poděkování za svou záchranu. I v bibli se užívá anthropomorfoického výrazu:  
»Kochal se Jahve vůní líbeznou.« Ale kdežto v Písmě sv. se tím vyjadřuje libost Hospodinova nad vděč-



Obr. 18. Peníz z Apameje.

ností Noachovou, naznačuje babylonský básník rčení: »bozi se kochali vůní« dychtívost hladových bohů, kteří rvali z oběti jako mouchy, čím by se nasýtili.

Jak nízká to představa o bozích, jak nicotné to přesvědčení náboženské!

»Sotva přišla ,Paní bohů‘,  
pozvedla šperky, zhotovené jí k vůli od Anua:  
Při ozdobě svého krku, na tyto dny nezapomenu.  
Na tyto dny budu mysliti, nikdy nevymizí z mé paměti.  
Bozi ať si jdou k obětnímu daru,  
jen Běl nesmí jíti k obětnímu daru,  
poněvadž nerozvázně způsobil potopu  
a mé lidi vydal záhubě.«

Tu vidíme nesvornost mezi bohy. Přijali sice všichni návrh Bělův, aby byli lidé z Šurippaku zahubeni, ale po účinku nechtějí o svém souhlasu věděti a násilím chtějí odehnati Béla od obětních darů.

Prázdňá slova, která se rozplynula v niveč, sotva se Běl ukázal.

»Když tam konečně přišel Běl,  
a spatřil loď, rozhněval se Běl  
rozpálil se hněvem na bohy Igigi:  
,Což pak si někdo zachránil život?  
vždyť neměl uniknouti člověk záhubě!«

Běl tedy až dosud nevěděl, že se někdo zachránil a neznal též původce záchrany, proto hrozí svým hněvem všem bohům. Tito, ač se právě na Béla strojili, plní strachu prohlašují hned svou nevinu a vyzradí vše na Ea.

»Ninib otevřel ústa svá k řeči  
a pravil mocnému Bélovi:  
,Kdo pak ledaco způsobí jako Ea?  
Vždyť přece Ea zná kde jakou lest!«

Tu nezbyvá Eaovi než aby se hájil.

»Ea otevřel ústa svá k řeči  
a pravil mocnému Bélovi:  
,Ty rozumný mezi bohy, mocný Béle,  
proč pak jsi tak nerozvázně potopu způsobil?  
Hříšníku nalož jeho hřích,  
bezbožníku nalož jeho bezbožnost,  
ale . . . nemají býti zahubeni.

Já jsem neprozradil tajemství velikých bohů.  
Jen jsem ukázal Chytráku — Atrachasiovi sny i zvěděl  
tajemství bohů.«

Ea vytýká Bélovi nerozvážnost. Když již chtěl zahubiti hříšníky, měl přece dříve varovati spravedlivé, jak on učinil. Tato výtka nezůstala bez úspěchu, neboť Utnapištim vykládá:

»Jak zas Běl nabyl rozvahy,  
vystoupil na loď.  
Újal mne za ruku, vyvedl mne ven,

vyvedl i mou ženu, která poklekla po mém boku,  
dotknul se nás, vkročil mezi nás a zehnal nám:  
,Prvé byl Utnapištim člověkem,  
od nynějška bude Utnapištim se svou ženou ctěn jako  
my bohové.

Usídlí se Utnapištim daleko při ústí řek.  
I dopravili mne daleko a usídlili mne při ústí řek.«

I Písmo sv. vypravuje, že Hospodin požehnal Noacha i syny jeho, a zmiňuje se o viditelném znamení upokojení hněvu Jahvova — o duze. Duha byla již od stvoření světa, ukazovala se vždy, když na jedné straně přšelo, na druhé pak slunce svítilo, ale teď dostala zvláštní, určitý význam.

Po názoru dnešních obyvatel pouště jest duha vlasně luk Alláhův. Rozhněvá-li se Alláh, metá svým lukem blesk za bleskem na provinilé lidi. Když se usmíří, odloží luk na oblohu, aby se lidé již nebáli trestu.

Je-li tento názor prvotným aneb vytvořil-li se teprve po potopě, říci nemůžeme.

Nápadno jest, že žádná babylonská recense o potopě nezná duhy, ačkoli se v epu Enuma eliš ná-zorně její vytvoření popisuje.

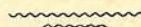
Uvedl jsem úmyslně skoro celou babylonskou líceň potopy, aby si každý vytvořil vlastní úsudek, jak mnoho má se zprávou biblickou společného, a jak se přece náboženským názorem od ní úplně r ů z n í.

Nedá se popřítí, že jsou podobnosti nápadné, což se dá vysvětliti pouze a jedině jediným společným pramenem, z něhož čerpali jak Israelovci, tak Babyloňané — a tento jediný společný pramen tvořilo vypravování Noachovo, jak my dnes biblického reka potopy nazýváme.

Nelze však naprosto dokázati, že by si byli bývali Israelité své vypravování o potopě od Babyloňanů ‚vypůjčili‘. Staví se proti tomu celá řada důvodů, z nichž jest pro mne nejvýznačnějším:

vznešený názor o Bohu, jaký se jeví ve zprávě biblické. Takového a tak důsledně prove-

deného názoru o jediném Bohu nenajdeme nikde v literatuře starého východu a jest naprosto nepomyslitelno, že by se byl tento názor v hlavě některého ‚nevěřícího učence‘ vytvořil.



## XXII.

### Po potopě.

Z Noacha a jeho synů si chce Hospodin vychovati nositele myšlenky messiánské. Chce z nich mítí stoupence své, kteří by viděli svou vlast v nebi a k nebi vedli — na Spasitele připravovali lidstvo veškeré.

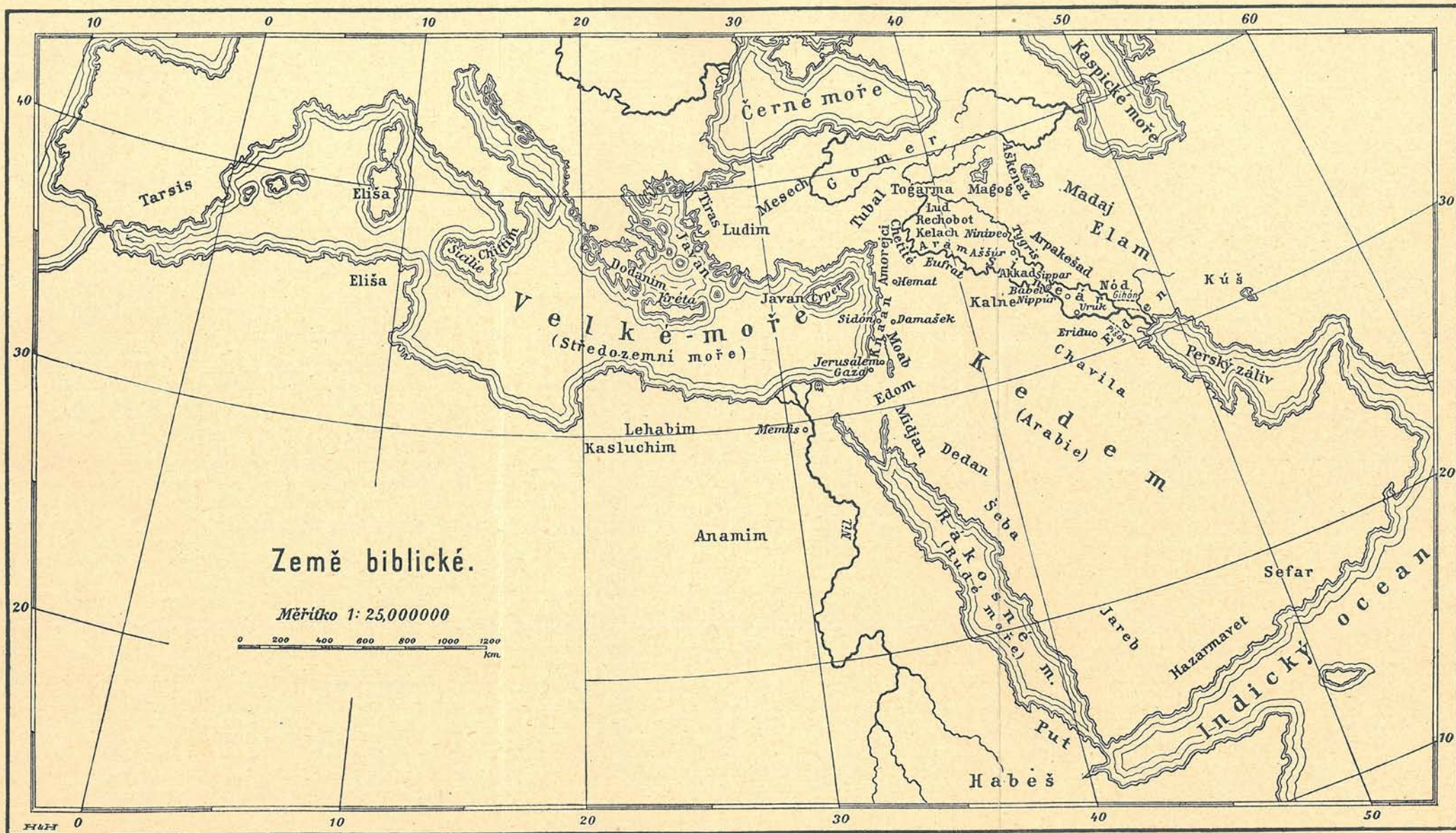
Nebylo již třeba vštěpovati synům Noachovým toto vznešené poslání.

Slychali často a často od otce svého, čím se provinili Elohimovci, naslouchali varovným jeho řečem při stavbě archy a zažili hrozný skon všech známých, kteří slověm Noachovým nevěřili.

V době, kdy se archa zmítala na vodě zaplavující celý kraj — kdy slyšeli rachot hromu, hukot moře a zoufalý skřek topících se lidí a zvířat — jistojistě opakovali nesčíslněkrát předsevzetí, že se nespřátelí nikdy a nikdy s hadem a semenem jeho a že zůstanou věrni Hospodinu. A když z archy vystoupili a kol kolem viděli zbytky mrtvol svých soukmenovcův a tak si ještě více uvědomili, že pouze jedině Bohu mají děkovati za svou záchranu — jistě své předsevzetí — bylo-li možno — ještě upevnili.

Hospodin, znající nejhlubší nitro člověka, znal dobrou jejich vůli, proto s nimi chce uzavřítí smlouvu. Zůstanou-li věrni svému předsevzetí, to jest zůstanou-li věrni Bohu, dovede je ke spáse věčné a dá jim blahobyt pozemský.

Tento blahobyt pozemský záleží v četném potomstvu, v nadvládě nad veškerým tvorstvem. Tuto nadvládu provozuje člověk, buď že užívá ostatních tvorů za pomocníky při své práci — anebo za potravu



Obr. 14. Mapa zemí biblických.

Ale vláda, kterou vykonává rozumný člověk nad nerozumnými tvory, snadno vede k pýše a ke zpupné snaze, aby ovládal i své rozumné spoluobčany.

To chce Hospodin hned v prvních počátcích zaméziti, proto svěřuje člověku pouze tělo, maso zvířat, krev ponechávaje sobě. Vždyť v krvi po názoru východu sídlí duše zvířete — a jako nemůže člověk zvířeti do krve duši dáti, tak si nesmí krve, sídla duše zvířete ani bráti. Tím si připomíná, kdykoliv chce zvíře požívati, že není neomezeným pánem tvorstva, — ba že i jeho tělo se rozpadne právě tak — jako tělo zvířete, které požívá.

Nesmí-li tedy neomezeně provozovati nadvládu nad nerozumným tvorstvem, tím méně jí smí provozovati nad svými rozumnými spoluobčany, — jak činili ti pověstní tyrané. Rozumný člověk, obdařený svobodnou vůlí, se dá ve fysickou porobu uvésti a v ní se držeti pouze hrubým násilím, neštítícím se ani krve prolévání. A tomu má býti zabráněno. Volalo-li již před potopou srdce každého člověka: »Nezabiješ« a vyžadovalo-li mstu k a ž d é vraždy, má býti teď zákonem prohlášeno: »Prolije-li kdo krev člověka, budiž prolita krev jeho!« Zákon tento platí i u nás.

Ale Pán Bůh věděl, a Noach pravděpodobně předvídal, že nezůstanou všichni potomci jeho věrni Hospodinu, — budou snad opět zahubeni potopou? Tu proslovil Hospodin nejdůležitější svůj závazek, že se tak již nestane.

Přirozenost lidská jest po hříchu prvopočátečním více nakloněna k zlému než k dobrému; nejen jednotlivci, ale i celí kmenové, ba národové budou svým rozmařilým životem pokoušeti Hospodina; Bůh pošle na ně různé tresty, ale trestu potopy, která by zahubila veškeré potomky Noachovy, již nebude.

Znamením tohoto závazku má býti duha. Tento přírodní úkaz, známý všem lidem již od stvoření člověka, dostal teď nový význam: jest viditelným znamením přípovědi Hospodinovy. Při spatření duhy mají si připomenouti Noachovci, že se zavázali k věrné službě Hospodinově — právě tak — jak překrásně

anthropomorfsky jest řečeno o Bohu: »Vzpomenu si na smlouvu svou.«

Smlouva uzavřena. Noachovci si oddechli, nabyvše jistoty, že již takové hrůzy nezažijí, a snaží se ze všech sil, aby plnili vůli Boží.

Ale nepřítel pokolení lidského nezhálel. Vždyť trval boj mezi ním a ženou, mezi semenem jeho a semenem jejím.

Čím více času od potopy uplynulo, tím více bledla vzpomínka na hrůzu tehda prožitou. Čím lépe se potomkům Noachovým vedlo, tím více se oddávali požitkům tělesným, zapomínajíce na svou věrnost Hospodinu slíbenou, tím častěji si opakovali přípověď Boží, že již potopy nebude.

Nebude-li již hrozné potopy, netřeba se příliš báti ostatních trestů Božích, netřeba proto pouze pečovati o Jeho přikázání, o Jeho vůli. — Proč by se nemohl tedy člověk řídit i vůlí svou? Nedá-li si člověk omezovati svou vůli od Boha, dá si jí tím méně omezovati od člověka — byť to byl i vlastní otec.

Takové asi myšlenky zasel, had, v srdce Cháma, nejmladšího syna Noachova. A myšlenky ty se ujaly, nesly ovoce — Chám byl uštknut od paty.

Ale zlo chce nakaziti i jiné — proto podrývá Chám, kde může, autoritu otce svého.

Nic není autoritě tak nebezpečno, jako směšnost, a směšným chce učiniti Chám svého otce.

»Noach, jsa rolníkem, jal se zakládati vinice.« Víno roste v četných krajích východu divoce a daří se výtečně jak v dolinách tak na skalnatých stráních.

Skoro v každé větší vinici najdeme dosud v kamení vytesanou okrouhlou dutinu, v níž se hrozny lisovaly. Mošt stékal úzkým, hlubokým žlábkem do velkých hrnců nebo kožených měchů.

V době vinobraní opouštějí rolníci své domky, staví si na vinicích černé stany z kozí srsti a zůstávají tam, pokud nenatekla do nádob poslední kapka moštu.

Na skalnatých vinicích praží koncem července a v srpnu, kdy jest hlavní vinobraní, slunce, před nímž černý stan jen málo útulku poskytuje, žízeň roste, a

voda se často donáší z daleka, kdežto moštu, sladkého moštu východního vína jest dosti — což divu, že se hodně napije, aby ukojil palčivou žízeň.

Ale mošt východního vína právě jak jest sladký a lahodný, právě tak jest i silný.

Tak i Noach »pije víno opil se«. Východan nosí bílý, až na kotníky sáhající, naší košili podobný šat, přes který na ramena přehazuje široký plášť z ovčí vlny nebo velbloudí srsti.

Doma i při práci jest oblečen pouze v bílou košili, kterou si nad kolena vykasuje — snadno tedy Noach »byl obnažen ve stanu svém«.

A i této malicherné příležitosti použil Chám, aby učinil vlastního otce směšným, aby tak podryl jeho autoritu i u bratrů svých.

Zaslepený Chám, jenž nevěděl, že tak podrývá svou vlastní autoritu v očích svého syna vlastního Kenaána, od něhož se přece dožadoval plnění zákona, vštípeného v srdce každého člověka: »Cti otce svého i matku svou«.

Měl sice více synův, ale na žádném si tak nezákládal jako na Kenaánu. Byl jeho synem prvorozeným? Pravděpodobně — a rovněž pravděpodobno jest, že samovůlí, neústupnou pýchou podobal se otci svému Chámovi.

Kenaán, věrný syn svého otce, měl pokračovati na dráze Chámem nastoupené. Měl jako prvorozenec — ovládati své bratry a pomocí jejich si měl podrobiti i potomky synův ostatních. Cizí autority uznávati neměl, ale svou vůli měl všem vnucovati — měl se státi tyranem, utiskovatelem duší i těl svých bližních.

Ale kletba, která se vyřinula z úst bolestně zasaženého Noacha — sežehla jako krutý mráz všechny naděje Chámovy.

Otec potupen od syna, Noach od Cháma — to bolelo více než od cizího — a tak měl býti potrestán Chám v Kenaánovi, otec v synu — proto volá Noach:

»Zlořečen budiž Kenaán!

Poddaným sluhou budiž bratřím svým!«

Nadál se Chám výtky, ale těchto strašných slov se jistě nenadál! Otec zhřešil, syn za to trpí! Syn, pro něž žil, v němž žítí chtěl — ten má býti prokletým! Prvorozený, jenž měl ovládati bratry své, má býti jejich poddaným sluhou!

A to všecko zavínil vlastní milující otec Kenaánův!  
Jak hrozný to trest pro Cháma!

Kenaán a potomci jeho mají býti poddanými sluhy svých vlastních bratrů, — tedy ostatních potomků Chámových. A skutečně nezaložili potomci Kenaánovi žádné větší neodvratné říše, ale vždy uznávali nadvládu aneb byli poddáni buď Chamovcům aneb Semitům a konečně Jafetovcům, to jest Arijcům. Kenaánovci se nesmějí zaměňovati s černochoy, poněvadž patří dle Písma sv. k plemeni bílému či kavkazskému. Jsou to vrstvy obyvatelstva, usedlého v Syrii a Palestině před příchodem Semitů do těchto končin, tedy před 4. tisíciletím před Kristem Pánem.

Jako uvrhl první básnický výrok Noachův krutý žal na Cháma a Kenaána, tak naplnil i druhý výrok jeho největším jástem všechny ostatní potomky jeho.

Vždyť výrokem tímto se opět osvědčilo milosrdenství Boha, jenž teď už jasněji ukázal, že neopustí ubohého lidstva v zápasu s hadem. Neboť což jiného znamenají tajemná slova:

»Veleben budiž Jahve, Bůh Sémův!  
Kenaán budiž sluhou jeho!«

Vždyť se zde poprvé nachází rčení: Bůh Sémův! Dosud nikdy nespojoval se Bůh tak úzce s některým člověkem aneb kmenem, aby se nazýval jeho Bohem. Ale jako se později velmi, velmi často jmenuje Jahve Bůh Abrahámův, Bůh Isákův, Bůh Israelův, Bůh Davidův atd., poněvadž z nich, z jejich potomstva, měl Spasitel přijíti, tak se nazývá i zde Jahve Bůh Sémův, poněvadž z potomků Sémových má přijíti semeno, které potře hlavu hadovu.

První průpověď byla všeobecná: »Semeno přijde«, ale nevědělo se, odkud, ze kterého kmene. Domnívali se ovšem, že to bude z Elohimovcův, ale Bůh to jasně neproslovil. Teď však vidí Noach duševním

okem, že přijde Spasitel z pokolení Sémova, proto velebí Hospodina a s ním velebí jej všichni, vědouce, že jistě přijde.

Blaha Sémova se účastní též Jafetovci. Odtud praví Noach:

»Rozšíř, Bože, Jafeta,  
aby bydlil pod stany Sémovými!  
Kenaán budiž sluhou jeho!«

Kenaánovci mají býti poddáni i Sémítům i Jafetovcům, kteří mají žítí pospolu v míru, jakoby bydlili v těchže společných stanech.

A v Písmě sv. Starého zákona čteme mnoho o bojích Semitů s Chámovci aneb Semitů se Semity, ale velmi málo o bojích Semitů s Jafetovci.

Teprve když říše asyrsko-babylonská sestarala, byla bez dlouhých bojů zaplavena Jafetovci čili Arijci. Napřed ji opanovali od východu až na západ Jafetovci-Peršané, tito byli vytlačeni od Jafetovců-Řeků, Řekové od Římanů, při čemž opět zápasili Jafetovci s Jafetovci, kdežto Semité větším dílem klidně přihlíželi.

Od Semitů se naučili Jafetovci hlavním základům své vzdělanosti, od Semitů se naučili pravému náboženství. Tak načrtnuty jsou slovy Noachovými hlavní rysy náboženských dějin hlavních tří skupin národův, od něho pocházejících, a podán zároveň nástin postupu myšlenky messiánské.



## OBSAH.

	strana
I. Církev a bible . . . . .	7
II. Kdy byl stvořen svět? . . . . .	17
III. Jak se vykládala a jak se vykládá zpráva o stvoření světa? . . . . .	23
IV. Jak se vykládá zpráva o stvoření člověka? . . . . .	30
V. Kde ležel ráj? . . . . .	36
VI. Jak mohlo vzniknouti pohanstvo? . . . . .	89
VII. Co vyprávěli Babyloňané o stvoření světa? . . . . .	46
VIII. Co vypravovali Babyloňané o stvoření člověka? . . . . .	54
IX. Jak si představovali Babyloňané svět? . . . . .	62
X. Co vypravovali Babyloňané o ráji? . . . . .	72
XI. Co vypravovali Babyloňané o pádu prvých lidí? . . . . .	78
XII. Co věděli Babyloňané o vykoupení? . . . . .	86
XIII. Jaký týden znali staří východané? . . . . .	93
XIV. Jak se uchovalo podání o nejstarších osudech člověčenstva? . . . . .	102
XV. Adamovci a Elohimovci . . . . .	109
XVI. Rodokmeny arabské a rodokmeny biblické . . . . .	116
XVII. Před potopou . . . . .	123
XVIII. Potopila biblická potopa celou naši zeměkouli? . . . . .	129
XIX. Zahynuli v potopě všichni lidé? . . . . .	187
XX. Jak se uchovala zpráva o potopě? . . . . .	140
XXI. Co vypravovali Babyloňané o potopě? . . . . .	156
XXII. Po potopě . . . . .	169

## Seznam vyobrazení.

1. Zlomek 5. tabulky epu Inuma eliš . . . . .	52
2. Zlomek 6. tabulky epu Inuma eliš s lícní stvoření člověka . . . . .	56
3. Bůh Chnum vytváří lidské tělo . . . . .	59
4. Bůh Ninib bojuje s drakem . . . . .	63
5. Marduk zápasí s padlými bytostmi . . . . .	65
6. Posvátný strom . . . . .	74
7. Posvátný strom strážný bytostmi duchovými . . . . .	75
8. Had a lidé . . . . .	77
9. Prvá žena s hadem . . . . .	79
10. Zlomky tabulky o potopě . . . . .	157
11. Gilgameš jede k Utapištimu . . . . .	158
12. Utapištim v lodi . . . . .	161
13. Peníz z Apameje . . . . .	166
14. Mapa zemí biblických.	



### Opravy:

- Str. 11. ř. 26. čti »důležitá« místo »důležité«.  
Str. 21. ř. 15. za »Josefa Flavia« přidej: »na jiném místě«.  
Str. 28. r. 12. místo »Příběh ten« čti »Tu se nám«.  
Str. 57. ř. 25. čti »jí« místo »ji«.  
Str. 60. ř. 13. čti »z nozder« místo »z nader«.  
Str. 64. ř. 22. čti »hrubě« místo »hrubé«.  
Str. 66. ř. 17. čti »z těchže« místo »z těchto«.  
Str. 68. ř. 11. čti »Jahvovo« místo »Jehovovo«.  
Str. 68. ř. 18. čti »Jahvův« místo »Jehovův«.  
Str. 68. ř. poslední čti »válející« místo »valící«.  
Str. 69. ř. 11. čti »trestá« místo »ztrestá«.  
Str. 70. ř. 16. čti »Mojžíš s proroky« místo »Mojžíš proroky«.  
Str. 71. ř. 4. čti »zatopují« místo »potopují«.  
S r. 71. ř. 5. a 6. čti »Otevřely se závory nebeské — byl přívál  
na zemi« (Gen. 7<sup>11</sup>).  
Str. 71. ř. 9. čti »bůh (Jahve)«.  
Str. 74. ř. 6. zdola čti »Babyloňané« místo »babyloňané«.  
Str. 77. ř. 6. shora čti »Labbu« místo »Lablu«.  
Str. 137. ř. 11. zdola čti »encyklikou« místo »encyklistou«.